

Perkins and Heath Patent Hardened Steel-plate

A counterfeit Aldine,

John Carter Brown.

W.

M. ANTONII MVRETI. I. C. ac Ciuis Romani Epiſtolae.

JOHN CARTER BROWN

AL DVS

PARISIIS,

Apud Robertum Coulombel via ad D. Ioannem Lateranenſem, in Aldina Bibliotheca.

1580.

Cum Priuilegio Regis.

Extraict du Priuilege.

PAR lettres patentes du Roy données à Paris le 24. iour de May 1579. Signé par le Roy en ſon conſeil, Thomas: & ſcellées du grand ſceel ſur ſimple queuë en cire iaulne, Il eſt permis à Marc Antoine de Muret Citoyen de Rome & Profeſſeur d'eloquence & Philoſophie en l'Vniuerſité de ladicte ville, de faire imprimer & publier par tels Libraires ou Imprimeurs que bon luy ſemblera tous & chacunes les œuures faictes & compoſees par ledict Muret, contenues audict priuilege, auec defenſes à tous Libraires & Imprimeurs & autres quelconques, qu'ils n'aient à imprimer ou faire imprimer ny expoſer en vente leſdictes œuures, à aultres que celuy ou ceux nommez par iceluy Muret, d'imprimer ou faire imprimer aucunes deſdictes œuures, vendre ny diſtribuer ſur peine de confiſcation deſdictes œuures & de mille liures d'amende: & ce iuſques au terme de ſix ans que leſdictes œuures auront eſté acheuez d'imprimer, comme plus a plain eſt contenu audict priuilege, auec deſpens, dommaiges & intereſts des Libraires ou Imprimeurs par luy choiſis.

Ledict Priuilege emologué en la Court de Parlement le 6. iour de Iuing. 1579.

Ledict Marc Antoine de Muret à permis à Michel Clopeiau & Robert Coulombel Libraires à Paris imprimer ou faire imprimer vne ou pluſieurs fois les œuures contenues audict Priuilege.

M. ANTONIVS MVRETVS IOHANNI Nicotio, V. C. Conſiliario Regio. S. D.

MVLTAE cauſae ſunt, Iohannes Nicoti, uir clariſſime, propter quas magnorum & illuſtrium uirorum epiſtolae expetantur. Sũt quas ſermonis nitor & elegantia, & natiua quaedam pulchritudo, nullo, ut uidetur, artificio exculta, nullis pigmẽtis colorata commendet. Sunt contra, quae & uerborum & ſententiarum minime uulgato genere cultum & artificium oſtentent. Nonnullae etiam ita ſcriptae ſunt, ut hiſtoriã quaſi quandam contineant eorum temporum, quibus ij, qui illas ſcripſere, uixerunt. Atque hae, ſiue a diſertis, & ingenuarũ artium ſciẽtia expolitis hominibus prodierint, tanto cupidius legũtur: ſiue etiam ab iis qui lepore ac feſtiuitate dicendi caruerint, non tamen propterea negligũtur. Hiſtoria enim, ait Plinius,

quoquo modo ſcripta delectat. Graues quaedam & philoſophicae officij praecepta tradunt, falſas opiniones euellunt ex animis, quanta in uirtute dignitas, quanta in uitijs turpitudo ſit docent: quo in genere Seneca excellit. Quaedam, etiam ſi ad res modo priuatas & familiaria negotia pertinent, excitāt tamen hominum ſtudia, propter eorum, a quibus ſcriptae ſunt, auctoritatem. Natura enim comparatum eſt, ut quos admiramur ac magni facimus, eorum omnia maxima minima cognoſcere cupiamus. Rectéq; ac uere Xenophon, uirorum uirtute praeſtantiū non ſeria modo, ſed & ioca digna eſſe ait, quae memoriae commendentur. Et certe ſi uaſcula quaedam, quibus illi uſi erant, & alia quae in eorum ſupellectile ac friuolis fuerāt, mortuis ipſis cupidos emptores inuenerunt: quomodo lucernā epicteti mille drachmis Protei Stoici baculum talento uenditum accepimus: multo magis eorum quamlibet tenues & exiles epiſtolae in pretio eſſe debent. Sed ego haec omnia mecū agitans, cauſam tamen reperire nullam queo, cur aliquem epiſtolarum mearum librum uidere, multi iſtic, ut ſcribis, elgantis ingenij homines concupiſcant. Siue enim latinas litteras amant, & ad aliquam latine ſcribendi facultatem peruenire cupiunt, quiſquam ne eſt, qui, cum ex-

tent Ciceronis,Senecae, Plinij epiſtolae,non dicam ex meis,ſed ex cuiuſquã, qui his mille annis uixerit, latinae linguae aut integritatem aut copiam ſibi petendam putet? Idem etiam de illo qualicũque ſcribendae epiſtolae artificio dixerim. Quid enim aut Plinio limatius, aut Seneca grauius, aut Cicerone in omni genere perfectius optari poteſt? Grauidarum mulierum morbus ille fuerit, quae, neglectis bonis ac ſalubribus cibis, cinere ſe nonnumquam & carbonibus paſcunt. Ne res quidem ipſae adducere, aut inuitare quemquam poſſunt ad epiſtolas meas cupide legendas. Homo enim priuatus, qui ita in libris ac litteris conſenuerim, nullam ut unquam attigerim reipublicae partem, nullam unquam epiſtolam ſcripſi, niſi quae ad mea non magni momẽti negotia pertineret. Quis autẽ ego ſum,ut, quod poſtremo loco poſui, auctoritate quiſquã adductus mea res meas cognoſcere cupiat? Mitto iam, quod cum in ceteris,tum in hoc praecipue genere ita negligens ſum,ut epiſtolas uno impetu fuſas, raro admodum bis legere, certe quidem nũquam bis ſcribere,ſed ut primum fluxerunt, liturarum ſaepe ac macularum plenas ad amicos mittere ſoleam. Itaque multum negotij habui in iis,quas ad te nunc mitto, colligendis. Nam praeter paucas,quas familiares quidam

mei deſcripſerant, ceterae ab iis ipſis ad quos miſſae erant, aut ab iis, in quorum manus, mortuis ipſis, peruenerant corrogandae, quaſique oſtiatim conquirendae fuerunt. Quas non ullo ordine aut perſonarum aut temporum, neque enim res tanti uidebatur, ſed ut quaeque allata erat, & cum eis nonnullas ad me a uiris doctrina & auctoritate praeſtantibus ſcriptas in unum uolumen congerendas curaui, ut tuae uel uoluntati obſequerer, uel auctoritati obtemperarem. Tãtum enim & amicitiae noſtrae, & prudentiae tuae in maximis muneribus publicis obeundis iam pridem ſpectatae tribuo, ut nulla in re tibi aut uolenti negare, aut ſuadenti aduerſari fas putem. Quare quid a me poſtules, aut quid me facere iubeas, ipſe uideris: certe quidquid poſtulaueris, quod quidem in me ſitum ſit conſequeris. Hoc autem aequiore animo paſſus ſum exſtare aliquas epiſtolas meas, quod quaedã multis iam abhinc annis editae ſunt pro meis, de quibus ſcribendis ego ne per ſomnium quidem unquam cogitaui. Confinxerat eas is ipſe, qui tamquam a me ad ſe miſſas diuulgauerat, homo eruditus ille quidem, ſed improbus, & natura nocendi ac malefaciendi cupidus: cum plurima & maxima officia quibus a me affectus erat, ſummis iniurijs compenſare uellet. Qua de re olim a

me grauiter obiurgatus, multis cum lacrimis a me ueniam petijt, laqueo digna commiſiſſe ſe faſſus, cum ei ſermoni Hadrianus Turnebus & Iohannes Auratus praeſentes intereſſent. Sed mittamus haec. A te pro amicitia noſtra peto, des operam, ne quid iſtic excudatur pro meo, quod meum non ſit. Quid enim futurum eſt, niſi coërceatur iſtorum audacia, qui ſuperioribus menſibus poëma quoddam de laudibus Iohannis Auſtriaci, quod ego numquam legeram, pro meo ediderunt. In quo & mihi & ei cuius illud poëma eſt, impoſita inſignis iniuria eſt. Nunc tua potiſſimum fide, diligentia, auctoritate, uoluntate erga me fretus, nihil tale poſthac euenturum eſſe confido. Vale. Romae. IX. Kal. Septembres. M. D. LXXIX.

IOANNES NICOTIVS LIBEL-LOR. SVPPLIC. IN REGIA Mag. Marco Antonio Mureto uiro eruditiſſ. S. P. D.

REM periculi mei me feciſſe ex te audio, quòd efflagitatione mea, quas ad pleroſque amicos tuos dediſti literas, tandem in manus hominũm uenire ſinas. Ego uerò, mi Murete, id quid periculi ſit non ſanè uideo: excidiſſe tibi quidem certè, ſingularis huius erga literatos omnes beneficij gratiam facilè perſpicio, qui iſtam clauam de manibus me tibi extorſiſſe tam ingenuè fateâre. Nulla enim mehercule, earum quas memoras cauſa, ſatis iuſta ad premendum tibi unquam fuit. Nam quum iam inde ab adoleſcentulo, unus è noſtris hominibus, romanam illam amplitudinem ac dignitatem, & quouis ſcribendi, & toto ipſius uitae genere ita ſis conſectatus, ut fato tuo ciuitate etiam Romana donatus fuiſſe uideare, quiſquam, quaeſo, erit, qui quum tuas epiſtolas

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLLO MANVTIO.

HERI redeuntem me à balneis Aponi, quo me, partim animi, partim ualetudinis cauſſa, contulerã, exceperunt litterae tuae: quae, quam mihi gratae fuerint, noli quaerere. Mihi crede: quidquid reliquum erat moleſtiae ἐξ ἐκείνου τοῦ συμπτώματος οὗ περὶ πρώην ἔμαθες, deterſerunt; omnemq. ex eo natam aegritudinem depulerunt. Habebãt enim egregiam ſane atq. illuſtrem ſignificationem ueteris illius ac perpetui amoris erga me tui: de quo, & ſi mihi numquam ut dubitarem cõtigit: tamen fit, neſcio quo modo ut omnis illius expreſſio, quaſiq. profeſſio pergrata mihi, perq. iucunda ſit. Ego, mi Manuti, cum de eo quod mihi contigerat, retuliſſem ad medicos, meq. illis omni ex parte indicaſſem, neq. quidquam de tota mea ratione ac conſuetudine uiuẽdi reticuiſſem: nihil aliud reperire potui, niſi id quod ipſe per me facile ſuſpicabar: nocere mihi, quod tam raro exirem domo: quodq. ut me impetus ceperat, ita me, nulla habita ratione temporis, aut ad legendum, aut ad ſcribendum darem. Itaq. de eorum conſilio meditor paullo laxius ac ſolutius uiuere: & ante cibum ambulatiuncula modici ſudoris aliquid excitare: praetereaq. cum uidebitur, alienis & ocu-

lis legere & manibus ſcribere: quem ad uſum parare cogito amanuēſem quempiam, cui epiſtolas inambulans dictem: niſi ſi quid erit τῶν ἀπορρήτων: quanquam haec quoq. interdum, ſed ἐν αἰνιγμοῖς. Antea enim ſolebam ſtatim à prandio calamum in manum ſumere, & horam unam atq. alteram epiſtolarum ſcriptioni dare: quo, re ipſa cōperi, nihil eſſe perniciosius. Cauebo igitur, &, ut mones, parcam mihi, cum mea cauſſa, tum mehercules etiā tua. non enim leuem neq. contemnendam iacturam faceres, ſi quid mihi cōtingeret. φίλου γὰρ οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον. ego uerò amicus tibi ſum, & amicus ex animo: quales admodum paucos eſſe, non iniuria querebatur Theognis. De Catullo, exiguam tu quidem mihi diem praefinis: ſed tamen dabitur opera ut ſatisfiat tibi. Torquatus Bembus reſpondit ſe cognoſcendi mei cupidiſſimum eſſe, mihiq. libēter gratificaturum quacumq. in re poſſet. Quod ſcribam, aliud nihil occurrit. etiam atque etiam uale mi Manuti A. D. IIII. Kalen. Apr. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

DE TIBVLLO & Propertio: Libēter hoc & omne militabitur bellum: ut ille ait. Ita enim de me meritus es, itaque aſsidue mereris, nulla ut in re umquam à tuo ſtudio diſcrepare

debeat uoluntas mea. Sed quaeſo te, quid tu facere cogitas? an forte eadem opera Catullũ cum commentario meo, Tibullum autem & Propertium ſine ullo commentario emittere; eoſq. tres unum in librum coniungere? tale enim aliquid mihi uenit in mentem ſuſpicari. Hoc ſi eſt, non equidem reprehendo, neq. improbo: etiam librum puto uendibiliorem fore. Sed tamen nouum, ut puto, multis uidebitur. Sin alia quaedam tua ratio eſt, fac ut ſciam. Nam ſi ego recte conieci, καὶ τῆς σῆς προαιρέσεως ἐπέτυχον, capiam fortaſſe aliquid noui conſilij, quod tibi non diſpliciturum eſſe confidam. Hodie conſtitutum factũ erat cum amicis quibuſdam, ut ad Torquatũ adiremus una: ſed hoc tempus nubilum, caliginoſum, pluuioſum, uereor ne illis obſtet, quo minus ad me ueniant. De loco Plutarchi mihi quoq. cogitanti ac ſcribenti, permirum, perq. incredibile uidebatur. Accuratius igitur cogitabo, & cras, aut ſummum perendie, totam illam rationem minutiſſime, καὶ τῇ ἀκριβολογίᾳ τῇ μεγίστῃ confectam, ad te mittam. Quid amplius? Vxoris tuae fratrem nõdum uidi. Hercules quoq. tuus ſexto aut ſeptimo ab hinc die uenit ad me, neq. umquam poſtea rediit. Ego autem, quando praeſenti tibi ſtudium in te meum declarare nõ poſſum, libentiſſime illud excipiendis, & καθ' ὅσον οἷόν τε, omni genere officij proſequendis tuis de-

clararem. Quare, etſi quid eorum cauſſa poſ-ſim, nõ uideo, aut potius, nihil poſſe me, prope uideo: tamen erit mihi pergratum, ſi ita ad eos ſcripſeris, hanc domum aeque ipſis patere, ac tuam: neq. quidquam mihi poſſe accidere gratius, quã ſi me ipſi aliquid ſua cauſſa facere iubeant. Ama me mi Manuti, & ualetudinem tuam cura. Prid. Id. April. cIↃ. IↃ. LVIII. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

DE Torquato uehementer amo te. exemiſti enim mihi ſcrupulũ ſane moleſtum. nam ſubuerebar ſi ad illum ſcribens, patris mentionem facerem, quo id ipſe animo accepturus eſſet: ideoq. auebã uidere epiſtolam tuam: quae me docuit metum illum meum inanem fuiſſe. Illi igitur Tibullum: cuius principium mittam ad te cras aut ſummum perendie. interea operis quod agant nõ defore, tuarum litterarum ſermo declarat. De Propertio uidebimus. ſummopere cuperem, ſi commode fieri poſſet, ut ne Tibulli principium cum Catulli fine eodem folio coniungeretur. Cuius meae cupiditatis quae cauſſa ſit, facile te ſuſpicaturum puto. eſſet, ut opinor, munus hoc pacto, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως, εὐπρεπέστερον καὶ μυστικώτερον. nihil tamen niſi tuo

commodo uelim . Quod tot uerſus deletos miraris , dicam tibi quid factum ſit : e libris quos ad me miſiſti, neuter erat , qui non in primo illo folio tam multa ad marginem adſcripta haberet,ut uerendum eſſet,ne librarij fallerentur. Concerpſi igitur unum e meis; ſed tam multa in eo menda reperi,ut coactus ſim mutare conſilium. Quod autem numerus uerſuum nō congruebat,eo factum eſt,ut aliquot delendi fuerint . nam quod ita cecidit, ut à pentametro inciperet pagina , non conſilio factum eſt , ſed caſu . Poteſt autem facile corrigi: characteres tui graeci ſane luculenti. ac dolerem Gallorum noſtrorū uicem , quos a te ceteris omnibus rebus iampridē uictos, typorum quoq. Graecorum elegantia ſuperatum iri uideo,niſi plus te quā pleroſq. illorū amarē. Edendi autē Syriani conſiliū, cui tādē diſpliciturū,diſpliciturū uero? immo cui, qui quidem homo ſit, non ſummopere placiturū putas? Germanum illum iterum tibi commēdo. bonus uir eſt & litteratus : & bene apud eum beneficium collocabis . ſed ego captus dulcedine quadam ad te ſcribendi , non ſentio tempus effluere. Vale. Hercules Podocatharus miratur te ad binas litteras tuas nihil reſpondere: neque nō tamen facile ſuſpicatur,id quod eſt; te non libenter ſcribere, niſi urget neceſſitas . cum manu tua nunc quidem ſcribere neceſſe habeas . Saluebis ab eo,

& a Molinio noſtro. De epiſtolis tuis, noli laborare. breui eas habiturus es. Iterum uale. Prid. non. Maij. Patauio. cIↄ. Iↄ. L VIII.

MVRETVS MANVTIO S.

SI Pegaſi ſint iſti tui operarij, tamen fieri nullo modo poteſt, ut uno die chartas quinque deſcripſerint, quas heri te accepiſſe oportet. at tuae hodiernae litterae ſignificāt opus eis deeſſe. itaque quid cogitem, neſcio. Chartas quinque, cum iſtic eſſem, apud te reliqui: alteras quinque nudiustertius miſi. tu, ut omnia iam confecta eſſe, ſignifices, cras tria folia impreſſa miſſurum eſſe te dicis. iterum tibi dico: quid cogitem neſcio. nam, ſiue illa ad te perlata ſunt: deeſſe illis, quod agant, non poteſt: ſiue non ſunt, uerendum eſt, ne eodem modo aut intercipiatur, aut pereat, ſi quid amplius miſero. itaq. nihil amplius mittam, dum quid illis factum ſit, cognouero. Vale X. Kal. Mai. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

MIROR quid acciderit, quod a te nihil hoc triduo litterarum. praeſertim cum adhuc ad binas meas nihil reſponderis. quarum alteras accepiſti cum indice eorum, quae in Catullo peccauerant librarij: al-

teras cum tertio folio Tibulli. Vtinam ne uera ſint ea, quae mihi ueniunt in mentem. nam, uere ut dicam, ſummus amor erga te meus interdum uereri me cogit de firmitate ualetudinis tuae. Quaeſo te, eripe mihi hanc moleſtiam: & ſi apud te eſt ut uolumus, ad intermiſſum ſcribendi inſtitutum redi. ego cum primum a te litteras accepero, mittam ad te & Tibulli reliquum, & ſcholia. Vale. III. eid. Mai. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S. D.

EGo uero te nihil de me tam improbe ſuſpicatū, certo ſcio: teq. omnia ſcripſiſſe ἀπλούστατα καὶ ἀφελέστατα, perſuaſiſſimū habeo. ſed quod ea de re ſcripſi, iocatus ſum, non tam in te, quam in me ipſum. ſed quando tu ita uis, omittantur ſane haec nomina. Catulli quod reliquum eſt, ad te mitto. cetera urgeo. in iis quae accepi, non admodum multa librariorū menda ſunt: nonnulla tamen, ſed leuis momenti. in ode Sapphonis tria aut quattuor, quae ſane excidiſſe nollem. at haec relinquamus. cogito cui Tibullum, cui Propertium, ex more, dicare debeam: neque ſatis explicare me poſſum. nam ex iis qui mihi ueniunt in mentem, alij σεμνότεροι ſunt, alij κενώτεροι. Adoleſcentes

homines uellem, ingenio eleganti & nõ alieno ab his litteris, &, totum, φιλοδόξους magis, quam φιλοχρημάτους. omnino Venetiis exeundum eſt. Nam iſta littora plane littora ſunt. fruſtra ares, fruſtra ſeras. tu, ſi potes, conſilio me adiuua. nam mehercule, ſi nihil aliud oſtendatur, potius amiculo cuipiã meae ſortis hoc munuſculum deferã, qui me amet, qui mihi bene cupiat, qui mihi ſaltẽ gratias agat, quam cuiquam ex iſtis ſplendidis, qui omnia ſibi ultro deberi putant. quaeſo te, quando ego neque defugio, neque defugiam umquam quidquid tu uoles laboris, ſuſcipe hanc cogitationem cauſſa mea, & quid facere debeam mone. noui te, ut in ceteris, ita in his quoque rebus acutiſſimum & ſagaciſſimum. ubi tu τῇ ἀρίστῃ γνώμῃ, ut ſoles, conſilium dederis, quicumque erit euentus, aequiſſimo animo feram. Vale. A. D. V. Kal. Mai. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

DE Propertio quietus eſto. Libẽter hoc & omne militabitũr Bellum, in tuae ſpem gratiae. Neque quod dixeram, eo dixeram: ſed tu aliorum accepiſti: tantum enim loquebar περὶ τῆς προσφωνήσεως. accipio tamen, quod das, fore, ut tui iſti

pegaſi minus incitate uolent. mitto ad te epiſtolam ad Bembum, αὐτεσχεδιασμένην. mihi crede, ſemel ſcripſi: ſemel relegi. ſed eo fidẽtius; quod ad te mittitur, tamquã Ariſtarchũ, quidquid minus placuerit ὀβελίσοντα. per me quidẽ non interpolles modo eã licet, uerũ etiam de integro cudas. tanto melior erit, ſi tua erit. ac ne ſic quidẽ mea eſſe deſinet. nam in hoc quidem genere τὰ τῶν φίλων. quid amplius? reliqua Tibulli cras mittam. ac fortaſſis etiam ſcholiorum partem, ut guſtum aliquem futuri operis capias. Tabellarij urgent. Vale. Molinius te ſalutat. Poſtr. non. Mai. Patauio.

MVRETVS S. D. MANVTIO.

CVM Venetiis diſcederem, reliqui apud Sixtũ Medicem, optimum & humaniſſimum uirum, cuius, ut ſcis, hoſpitio uſus eram, libros aliquot tuos, itemq. uolumen unum mearum uariarum lectionum: quae omnia puto iãpridem ad te perlata eſſe. De Dionyſio inieci iam mentionem Cardinali: cum ipſe me de te, tuiſq. rebus perhumaniter interrogaſſet. Tu, ſi me audis, uidebis, ut ne res in longũ differatur. nolim enim contingere ut alius quiſpiam occupet. De ſene illo impuro quid uis tibi reſpondeam?

denuo confirmaſſe ſe dicitur. omnino tamen ſi homo bulla, eo magis ſenex. Sed o incertã conditionem noſtram. ille exſuccus, exanguis, exhauſtus, ſenio confectus, & ipſe orbis ſenium, qui iam iamq. animam efflaturus uidebatur, uiuit tamen. uiuit? immo uero. ſed nolo cetera. quae leuiter immutata, pulchre, ut opinor quadrarent. At Gallorum Rex, integra aetate, firma ualetudine, maximis uiribus, florentiſſimis rebus ſuis, inopina morte perculſus eſt. quo quidem caſu ualde acciſae ſunt ſpes noſtrae: magnaq. hic & animorum & uultuum facta mutatio. Sed omittamus haec: Cum hic ſunt ſtudioſi nominis tui, & ſcriptorũ tuorum admiratores maximi: tum M. P. medicus οὐ τῶν τυχόντων, homo & Graecarum & Latinarum litterarum ſcientia excultus, & philoſophus, &, ſi quaeris, mehercules etiam poeta ualde bonus; ita te amat, ut nihil ardentius fieri poſſe uideatur. Eſt autem natura comparatum, ut quos amamus, ab iis etiam nos amari uelimus, Cupit igitur ad amicitiam tuam, mea opera peruenire: & ea re ſcripſit ad te epiſtolam. quam ad te cum his litteris mitto. Videor facturus iniuriam humanitati tuae, ſi te orem, ut ad ipſius litteras reſpondeas. puto enim ſponte facturum. Sed tamen, quia & ego hominem ualde amo, & ipſe te magnopere obſeruat, meumq. diligentiſſime egit, ut id à te peterem; peto &

quaeſo. Quid iam? quid aliud? nihil, niſi ut ualetudinem tuam cures, & me ames, & Aldum noſtrum ſalutes meo nomine, quem ego, mediusfidius in oculis fero. Vale. A. D. XIV. Kal. Sextil. Ferraria.

MVRETVS MANVTIO. S.

HERI ad te ſcripſiſſem: ſed uolui gratificari Lazaro Mocenico adoleſcenti optimo, ingenioſiſſimo, ſtudioſiſsimo: quod & ipſe incenſus erat cupiditate cognoſcendi tui, & eum ego cupiebã a te cognoſci, de quo me tam ſaepe praedicantem audiiſſes. Hic enim eſt unus propemodum, de quo ego mihi omnia ſumma polliceri audeo: neque metuo, ne me ſpes fallat. Quaeſo te complectere eum mea cauſſa quam poteris humaniſſime: dignus eſt enim omni beneuolentia atq. amore. Ingenium ſummum induſtria mirifica, mores optimi atq. incorruptiſsimi. Denique quidquid dici de illa aetate honorifice poteſt, id me de eo dixiſſe, & meritiſsimo dixiſſe, tibi perſuadeto. Accipies ab eo, quod ſupereſt Tibulli, & ſcholia mea in primum librum: de quibus cupio audire iudicium tuum. Quid eſt, quod hodie ad me Molinius ſcripſit, mira quaedam eſſe, quae tu mihi, cum iſtuc ueniſſem, dicturus eſſes? Si

me amas,quidquid eſt,ſcribe.Ego enim, niſi quid aliud acciderit, nondum me iſtuc uenturum puto. Vale XV. Kal.Iunij. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

ERGo uero Herculi quidem optimo atque honeſtiſsimo adoleſcenti ſua & tua cauſſa: tibi uero, tua & mea ex animo gratulor. nam & ipſius ſtudiis & ualetudini tuae praeclare conſuletur, & ego epiſtolas a te accipiam non crebriores tãtum & longiores, uerum etiam, ita me Hercules amet, nitidiores & alacriores. uel illa quam hodie accepi, quam feſtiua eſt? quam hilaris? quam tua? Itaque Molinius exultat quotidie addi aliquid ad laborem ſuum: ſoletq. mihi ſaepe in ſermonibus dicere, ingenium tuum ſibi agrorum Siculorum ſimile uideri: e quibus

Æſtiua quantum decerpunt luce capellae,
Tantum fecundus gelida ros nocte reponit.

Heri miſi ad te reliquam partem ſcholiorum in Tibullum. nam in quartũ librum cur hoc tempore nihil ſcribam, magna cauſſa eſt, Propertium vrgeo: cuius principium paucis diebus ad te mittam: id eſt, cum Tibulli, quod ab operis deſcriptum eſt, accepero. Columbinum tuum miſi qui ad me accerſeret: ſed is

negauit ſe domi eſſe. cras ſi non modo columbinis, ſed aquilinis etiam feratur alis, non effugiet colloquium meum. Vale mi Manuti, κἀμὲ, ὥσπερ εἴωθας, ἀντιφιλῶν διατέλει. VII. Kal. Iun. Mira illa de quibus mihi Molinius ſcripſerat, ſi potes, ſcribe: aut aperte aut συμβολικῶς.

MVRETVS MANVTIO S.

SI nihil eſt aliud, praeter occultam quādam coitionem factam a duobus ciuibus, amicis noſtris, ad deiiciendum eū qui ſucceſſit in Polyphemi locum: cauſſa nulla eſt, cur id tantopere celatū uelis. nam hic quidem res omnium ſermone celebrata eſt. De Ferrarienſi, neque nihil eſt, quod audiſti, neque tamen mihi adhuc, quid facere debeam, conſtitutum eſt. omnino cuperem aliquam μεταβολὴν: nō quin placeat magis indies Patauium: ſed quid intelligam, ſcio te quoque intelligere. neque uero ita multum laborarem, Sigonió ne an mihi. etiam, ſi quaeris, mihi quidem magis arrideret ea cōdicio, qua nūc eſt Sigonius: idque cū aliis de cauſſis, tum quia tecū eſsē. ſpes eſt, aliquid ſuper hac re ante Octobrē a III. uiris conſtitutū iri: neq. ſane facere aliter poſſunt, niſi paullatim Patauinam ſcholam exinaniri uelint. expectabimus igitur. & ſi res ſucce-

det ut uolumus,gaudebimus: ſin, humaniter feremus, & proſpiciemus rationibus noſtris. Propertium urgebo,ut iubes. Scholia in Tibullum,cum inibi erit, ut excudantur, uelim ad me paullo diligentius inſpicienda mittas. In carminibus quibus celebratur hortorum deus,iambica quaedam ſunt, quae ab omnibus tribuuntur Tibullo. unum etiam eiuſdẽ argumẽti epigramma reperio in antiquo Tibulli libro. Hanc igitur appendiculam adijciemus,ſi uoles. Quartus liber tam multa habet quae non intelligam, ut in aliud tempus differre ſatius putẽ. ualde me pupugit, quod ſcripſiſti de Simiolo illo Pariſienſi. numquã putaſſem ſub tanta ſimplicitatis ſpecie latere tantam perfidiam. Mihi paucis diebus ad illum alterum neceſſario ſcribendum eſt: egoq. ſi tibi ita uidebitur,libenter faciam, ut inſeram litteris meis,teſtimonium meum iudicij de eo tui. Tu maximo animo contemne iſta omnia,ut facis; & ad ualetudinem tuam, uel conſeruandam uel confirmandam omne ſtudium confer. Vale IV. non. Iun. Patauio.

MVRETVS MANVTIO SVO S.

CVM conſtituiſſem hodie ad te ſcribere,heſterno die non ſcripſi quod, ἀτρέκειαν εἰπεῖν, ſtomachum mihi mouerant uerſus,quos ad me miſeras.de qui-

bus tamẽ ualde amo te. functus enim, ut ſemper, amici officium es, cum ea quae ad me tantopere pertinerent, mihi non ignota eſſe uoluiſti. Sed impurum ego illum ſi uiuo. etſi rectius tu: qui taetra haec & impura animalia, ut deſpiciam, mones. Coram igitur colloquemur. De Dulcio, eum enim ſignificari puto, conſilium tuum ſequar. ad te ſcribere aliquid te dignũ, mihi hoc crede, geſtit animus: & eſt ὑπόθεσις praeclara aut innumerabiles potius ὑποθέσεις. ſed ita pridem uerſus facere deſtiti, ut ualde metuam, ne nihil ſuccedat. tentabo tamen etſi nunc propter hoc conſiliũ de migratione, animo non ſum ualde apto ad poëticas hilaritates. erat & ad Petrum τὸν ξηρόκρεων (finge aliquod eiuſmodi nomen aut Latinum aut uernaculum; ita quem dicam intelliges) ode una iampridem ſcripta: de qua, quid faciam, neſcio. nam neque cum homine in eam ſuſpicionem adducto, niſi prius de illius innocentia conſtiterit, quidquam mihi eſſe negotij uolo: & perire eam, etſi nihil eſt, nollem. ad haec expecto, quid ſentias. Nunc eſt quod te magnopere oratum uelim. In iis litteris, quas ante hos xv. dies ad Petrum Morinum dederam; narrabam deferri mihi condicionem opimam & honorificam imprimis: neque, quaenam eſſet, exprimebam. aiebam autem, me eam neque accipere, neque plane repudiare audere, niſi bene penitus perſpecto

eius, qui me ad ſe uocat, animo. Nunc cuperē (ac uide quam improbus ſim, qui te quoquē mea cauſa improbum fieri uelim), cuperem igitur, epiſtolam ad me bene longam eo argumento ſcriberes; ut laudares conſilium meum qui & lucro praeſenti, quod, ut ſcis, offerebatur, & tranquillitati ſtudiorum meorū & aliis eiuſmodi rebus, huius familiaritatem, ἢ θεραπείαν, ἢ ἄλλο ὅ,τι ποτὲ ὀνομαζόμενον μάλιστ᾽ ἂν δέχοιτο, antepoſuerim. erit tibi campus ampliſsimus amplificandi condicionem illam quam repudio, & tamen ex contentione oſtendendi, quanto ſit haec honeſtior ac ſplendidior, dicendi de hominis ipſius laudibus: etiam de iis, qui cum eo ſunt: ſi quis eorum tibi nominatim appellandus ac celebrādus uidebitur. idq. cum ad meas rationes accommodatiſsimum fuerit, tum tibi fortaſſis non inutile ad gratiam ipſius recolligendam, & ad medicinam faciendam animo nōnihil, ut ſcis, exulcerato. Vellem etiam certo praediceres fore, ut magnos aliquando ex eo induſtriae meae perciperem fructus. Puderet eum fortaſſe olim, facere te ψευδόμαντιν. Eam autem epiſtolam ad ipſum finem tuarum imprimi uellem. Hoc à te uehementer peto. Ea lege tamen, ſi tibi quoque hoc e re utriuſque noſtrum fore uidetur. Cras cetera. Vale mi optime & optatiſsime Manuti. Epiſtolae tuae nullae praeterea ſunt: quas quidem edi oporteat.

teat. ſunt enim in aliis pleraque omnia τῶν ἀπορρήτων. Iterum uale. Hodierna elegantiſſima eſt; ſed ut uidetur, non diuulganda. Nicolaum tuum, aut noſtrũ potius, ἀντασπάζομαι.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLLO MANVTIO.

VALDE recreatus ſum iis litteris quas a te hodie accepi. etenim qui natura in omnibus rebus meis δύσελπις πέρα τοῦ μετρίου eſſe ſoleam, tantum ex indignatione quadam ſuperioribus diebus concepta ad illam naturalem δυσελπιστίαν adieceram, ut non tantum alijs omnibus aſper, moroſus, ἀπροσήγορος, uerum etiam mihi-met-ipſi odioſus atque inuiſus eſſe coepiſſem. Sed redibo ad me, meq. amabo, ne quid non amem, quod ames tu, in quo eſt, quidquid uſquam eſt, amabile. Raſarium, & illud alterum homini ſomniũ πολλὰ οἰμώζειν iubeo, quamquam quae indignitas eſt, me a tam indoctis tamq. abiectis nebulonibus oppugnari? hoccine ſaeculũ? mihi crede: niſi ſuſtentaret me uoluptas ea quam ex amicitia noſtra capio, euaderẽ aut Athenienſis ille μισάνθρωπος, aut Bellerophon Homericus, qui

κὰπ πεδίον τὸ ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο
Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

De Pola, quid ego tibi, mi Manuti, gratias agam?

aut quibus uerbis iſtam animi tui magnitudinem plane regiam praedicem? ecquod erit umquam tempus, cum ego tibi, cum liberis tuis, aliquam beneficiorum partem reponam? Sed quo tu liberalior es, & amantior mei, eo me maiore ſtudio cauere decet, ne maiorem commodi mei, quam tuarum uirium, rationem habuiſſe uidear. neque enim aequum eſt ut propter me peregrinum hominem, cui nihil eſt, praeter animum bonum & fidem, quidquam de tua re familiari detrahatur: omnia perpeti ſatius eſt, non deerit, unde uiuam. & ſi hoc deerit, non deerit, unde moriar. Satis diu uixero, ſi antequam e uita migrem, inſigne aliquod uoluntatis erga te meae teſtimonium edere potuero. quamquam quid eſt, cur hoc ſperare debeam? Animus, tibi, Manuti, animus pro praemio accipiendus eſt: quo tu ſi contentus eſſe nolles, ad meas maximas acerbitates, accederet illa omnium grauiſſima, quod homini uni omnium optimo, & de me optime merito, gratiam referre non poſſem. Vale A. D. VII. kal. Septemb. Patauio. Scripſeram iam neſcio quid litterarum Ferrariam, ad Petrum Morinum, id cum, cui traderem, neſcirē: uiſum eſt, ad te mittere. tuum erit, aliquam uiam uidere, qua illae & tuto & celeriter perferantur. Id opinor, per Vincentium Valgriſium commo-

diſſime facere poteris. Ille enim ſolet interdum ad Morinum ipſum ſcribere. In eis litteris illud etiam adſcripſi: cum quid ſcribere ad me uellet, ut ad te mitteret. te mihi diligenter curaturum. Id, ut facias, peterem a te, ſi opus eſſe exiſtimarem.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO MANVTIO S.

MORIAR, ſi quidquam umquã feci inuitus: ſed tamen effugere non poſſum, quin tibi de Tibullo parum obſequar. etenim quae in eo libro maxime uidentur operam meam requirere, ea ego aeque intelligo, atque ſi ſcripta nõ eſſent, in ipſo quaſi limine, eius generis nonnulla ſunt. neque tamen deſpero fore, ut aliquando uel caſu incidam, uel labore & diligentia perueniam ad aliquid, quod lucem eorum nonnullis adferat. itaque, quantum me amas, tantum à te peto atque contendo, ut me hac in parte animo meo obſequi ſinas. nam quod uereri uideris, ne dem ſermonem hominibus maleuolis, libero te hoc metu. malo, ſi alterutrum neceſſe ſit, ſilentium meum culpari, quam audaciam notari. crede hoc mihi, non ſine ſumma moleſtia facio, ut tibi petenti negem. Sed tamen iampridem

cõuenerat inter nos, ne quid tu a me peteres, niſi quod uires ferrent. quid autem illae ferant, ego unus omnium optime noui, miſi qui columbinum accerſeret. Is ſe cras ſub lucem ad me uenturum eſſe dixit. agam cum eo de re tua accuratiſſime; & pecuniae, quantum opus erit, numerabo. ſi fieri poſſet, ut ſex aut ſeptem Tibulli, regia charta deſcriberẽtur, eſſet mihi ſummopere gratum. hac de re ipſe ſtatuas. Vale & me ama. Poſtr. id. Iun. Patauio. M. D. LVIII.

MVRETVS MANVTIO S.

OBSECRO te, quid tu tibi uis cum iſtis inſcriptionibus? Mureto meo; & ſi nolit: ſed malo uolentem. Ego tuus eſſe nolo? aut omnino eſſe is, quem & eſſe me & haberi cupio, niſi tuus ſim, poſſum? ego uero (tuum enim tibi regeram) tuus ſum, & ſi nolis: ſed malo uolentis. quanquam illud uerius, noſtrum utrumque utriuſque eſſe, neque quidquam eſſe alteri altero carius: idq; quoniam ita uterque uult, alter etiam debet. an uero me aut oblitum eſſe, aut obliuiſci poſſe putas, quid tibi debeam? Itaque ualde me ſane cõturbaſti: & miror, quid tibi in mentem uenerit, ut id faceres. Quae errata ſunt in Tibullo, & Propertij principium, ſine ulla

dubitatione,cras mittam. Nunc eo non poſſum,quod omnes mei abſunt domo, non redituri,ut opinor,ante cenae tempus: & quattuor illa Tibulli folia ſunt in cubiculo Molinij; quod ipſe abiens obſerauit. De Propertio etiamnum incertus ſum. ſed facilis iactura. Nunc ad Columbinum: in quo cupio me falli; ſed multa concurrunt, quae ſuſpicionem faciant,eum non optima fide tecum agere, & uulpina potius calliditate, quam columbina ſimplicitate praeditum eſſe. primum, quod totum illud genus hominum, qui ex alienis litibus uictitant, quaeſticuloſq. ſibi ex aliena ſtultitia colligunt, mihi ſane ſuſpectum eſt. iſte autem tuus,nam quaeſiui, homo tenuis eſt: cuius generis, niſi adeſt probitas eximia,in tractandis nummis ſubleſta eſt, ut Plautus loquitur, fides. at haec καθολικώτερα ſunt: & a me ne animaduerterentur quidem in eo, quem tu perueterem amicum uocas, niſi alia accederent. ad me nunquam, niſi ter quaterue euocatus, uenit; & ſaepe, cum cum ſe uenturum conſtituit, fallit. libellis tribus ſibi opus eſſe dixerat ad iter: poſt, quinque petijt. cum ad rem uentum eſt, aureum praeterea nummum popoſcit, & abſtulit. biduo aut triduo ſerius profectus eſt quam dixerat: cum tanquam mox in iter ſe coniecturus, a me diſceſſiſſet. qui ſe mox

ut rediſſet, ad me uenturum pollicitus eſſet, non niſi biduo poſt uenit, & quidem ter accerſitus. deinde σκήψεις καὶ ἀναβολαί. ſe ita rem conſtituiſſe, ut certiſſimum ſit, his duodecim aut quindecim diebus pecuniam tibi numeratum iri. melius nihil potuiſſe fieri. Mandaui ei, ut ad te de re tota quamprimum quam accuratiſſime ſcriberet: iſq. ita ſe facturum recepit: neque tamen fecit, quantum litterarum tuarum ſermonem audio. omnino οὐκ ἀκίβδηλον οὐδὲ εἰλικρινὲς negotium. Ego eum denuo conueniam, & urgebo. Litteras quas ad Dudítiũ ſcribis curabo. Vale. A. D. VI. kal. Quintil. Patauio. Duditius cum haec ſcripſiſſem, uenit ad me, & litteras tuas accepit.

MVRETVS MANVTIO S. D.

ITERADVM eadem iſtaec mihi. tam εὔλυτοι ſunt iſtic leges, ut, quo de loco neminem noſtrum ἐθρυλλεῖτο cogitare oportere, eum ad locũ, ὁ, Πολλὰς δ' ἰφθίμους tam facile peruenerit? quos equidem puto, ſi forte is, cui Graece a uenali ſilentio nomen eſt, Bononiam iuerit; eadem prudentia, τὸν τοῦ Αθηναίου ἑρμηνευτὴν in locum illius ſuffecturos. ecquid tibi uideor σοφὸς αἰνίττεσθαι? Sed tamen τὰς τῶν χρα-

τοιούτων. Redeamus igitur domum. Mihi uero idem plane uidetur, quod tibi: nihil eſſe ad rationes meas accomodatius, quã ſi iſtic aliquid, quale uolumus, confici poſſit. Quare a te iam nõ magnopere poſtulo, ut de me agas. ſtudere te illi alteri cuperem. uideo enim eadem uia, mihi quoq́ue aliquid confectum iri. De te quidem (ſi ego tuos ſenſus bene cognitos habeo) non eſt, quod Bononienſes cogitent. An tu condicionem quietam, opimam, cum prope certa magnarum rerum exſpectatione coniunctam, interpoſita praeſertim & tua & mea fide, illorum cauſſa relinqueres? teque, abiecta ualetudinis cura, ſuſcipiendo laborioſiſſimo munere, in praeſentiſſimum uitae diſcrimen abijceres? De Bargaeo inieciſti ſcrupulum. nam ſi ille profeſſus fuerit, uideo petitionem amico illi noſtro difficiliorem fore. Abſque eo quidem certus, ut opinor, eſſet. Te omnia mea cauſſa facturum non dubito, mi Manuti. ſcio enim te, quam conſtanter, quos ſemel complexus es, fouere pergas. Sed gratiſſima mihi tamen eſt, quam tuis litteris expreſſiſti, ſignificatio uoluntatis tuae. ego, ut me aliquando merito amaſſe dicaris, omni ſpe conabor efficere. Vale de Philopono oblitus fueram. puto illum apud me eſſe. Prid. non. Septemb. Patauio.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO MANVTIO SVO S. D.

ADOLESCENTES, qui ad te has litteras perferent, ſi genus requiris, nobiliſſimo ac ſplendidiſſimo inter ſuos orti ſunt loco: ſi bona animi, & ſtudia laudandarũ artium ſpectas, coniecturam facere uel ex eo potes; quod, cum ipſis domi in ſummis delicijs & in maxima rerum omnium affluentia uiuere liceret, longinquas peregrinationes ſuſcipere, ſeſeq. ex colendi ingenij cauſſa, infinitis difficultatibus obiicere maluerunt. Ii cum iudicarent idem, quod omnes qui recte ſentiunt, iudicant; ingenij & eloquentiae gloria Italiam ceteris nationibus, in Italia autem longe unum ceteris omnibus Paullum Manutiũ antecellere; neque ſe ſtudio ſuo ſatisfacere poſſe arbitrati ſunt, niſi in Italiã uenirent: neq. cum in Italiam ueniſſent, niſi Paulli Manutij aſpectu & collocutione fruerentur. Quod autẽ de ſcriptis utriuſque noſtrum intellexerant, quanta inter nos uoluntatum ac ſtudiorum coniunctio eſſet: ſtatuerunt ſe id quod cuperent, nullo modo melius quam per me, conſequi poſſe; mecumq. egerunt, ut ſe tibi quam diligentiſſime commendarem. Ita igitur facio, petoq. a te, ut, ſi ulla umquã apud te mea cõmendatio ualuit, quod ſcio ualuiſſe

quamplurimas,huic plus etiam quam ceteris,tribuendum putes:adiiciaſq. ad illam humanitatem, qua omnes excipere ſolitus es, quidquid rogante atque obſecrante me, adiici poteſt. Vale. poſtr. non. Septembr. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

TIBVLLI primum folium accepi. ſcholia mitto locis aliquot leuiter immutata. Lectionem non perfacilem fore operis puto; tum, propter alia; tum propter crebras interpoſitiones. Sed in te ſpes eſt. etſi, ne uiuam, ſi nõ interdum ac ſaepe uereor, ne mea ſcribendi negligentia noceat oculis tuis. Quaeſo tamen a te, ut hanc moleſtiam, mea cauſſa, deuores: cureſq. quod commodo tuo facere poſſis, ne tã multa hic peccentur, quam in Catullo. id eo admonere te uiſum eſt: quoniam in primo illo folio, quod accepi, nouem librariorum errata ſunt: leuia quidem nonnulla: ſed plura animaduerſione digna; quale eſt charta tertia Sit diues, iure furorem: cum ſcribendum ſit: Sit diues iure, furorem & cetera. multum autem ad ſententiam intereſt, utrubi nota illa hypodiaſtoles collocetur. illud etiam grauius, quod charta quarta, ubi uulgo legitur, Capiti: cum ego e ueteribus libris emendaſſem, Capite: neſcio

qui factum eſt, ut tui uulgatam ſcripturam retinuerint. ſi me amas, iube eos omni diligentia in exemplar a me emendatum intueri; pertinet ea res nō mediocriter ad utrumque noſtrum. Colūbinus tuus profectus eſt, quo ſcis. ego nudiuſtertius ei, mox, ut dicebat, iter ingreſſuro aureū nummū, tantum enim opus eſſe dicebat, dedi. puto hodie reuerſurū. quid actum ſit, faciam te cōfeſtim certiorem. Propertium, ſunt qui ſuadeant ut mittam ad Frāciſcum Gonzagam. Qua de re aueo ſcire, quid tibi uideatur. Valetudinem tuam cura diligenter. Salue a Molinio. XI. Kal. Quinctil. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

VENIT ad te altera mea ad Pontificem oratio: quam cupio aeque placere tibi, atque iis placuit, qui me dicentem audierunt. quod, cum mihi uenit in mentem tuarum plane Atticarum aurium, & polituli illius ac limatuli iudicij, uel ſperare, improbum puto: cum cogito, quantum me ames, quámq; eſſe ſoleas mearū rerum, non aequus modo exiſtimator, uerum etiam benignus prolixuſq. laudator, ne poſſe quidem aliter euenire arbitror. Breui, ni fallor, accipies & tertiam. Quod ſi progre-

diemur ad hoc exemplum, poterimus olim Pōtificiarum orationū quaſi σωμάτιον quoddam cōficere. Me à te amari certo ſcio: neque dubitare te, quin ego tibi in amore reſpondeam. Salue à Ludouico Beccatello archiepiſcopo. Molinio meo multam ſalutem. Vale A. D. IV. Kal. Ian. cIↃ.IↃ. LX. ex Vrbe.

M. ANTON. MVRETVS S. D. PAVLLO SACRATO.

FECI nuper neſcio quid uerborum de nobili illa uictoria, qua Turcae a noſtris ad Naupactū ſuperati ſunt: tanto hominum concurſu, quantum ipſe non facile crediiſſem. Quamuis autem res erat nihili, tamen ita multi quotidie petebant deſcribendi ſibi poteſtatem fieri, ut ſatius uiſum ſit ſemel, quicquid eſſet, librariis permittere: praeſertim cum magiſtratus populi R. iudicarent id ad ipſius populi dignitatem pertinere. Exemplum unum ad te mitto: quod ſemel inſpectum cum Paludino, Canalio, Iacobo Canano, Antonio Montecatino, ceteriſq. communibus amicis communicare poteris: ut, ſiue placuerit, capiatis ex eo aliquid uoluptatis: ſiue minus, intelligatis tamen, conſeruari à me, ut decet,

memoriam ueſtri. Vale. Romae VII. Kal. Ian. M. D. LXXI.

M. ANTON. MVRETVS S. D. PAVLO SACRATO SVO.

IN multis, tenuibus illis quidẽ, ſed ipſa adſiduitate moleſtiſſimis occupationibus meis, uſus eram ea libertate, quam tu mihi dederas, ne prius ad litteras tuas reſpondere neceſſe haberem, quam Epiſcopus Hadriae iſtuc rediret. Quod dũ expecto, etſi quibuſdã & meis & ipſius familiaribus negotium dederam, ut me tempeſtiue de diſceſſu ipſius admonerent, prius tamen eum abiiſſe reſciui, quã de abitu cogitare cognoſſem. Factum id non modo eorum quibus id mandaueram neglegentia: ſed & conſuetudine quadam multos iam mẽſes à me ſuſcepta, numquam, niſi cum urget neceſſitas, exeundi domo, & perraro ueniendi in aedes Cardinalis: non quin & ipſe me libenter uideat; & ego eum, qua debeo, obſeruantia colam. Sed tanta me ſatietas, tantum odium & aulae & rerum aulicarum cepit, ut numquam mihi magis ſolus uidear, quam in illa turba: numquam melius comitatus, quam cum me ſolus in bibliothecam abdidi. Itaque cum Cardinale ipſo ter, opinor, aut ad ſummum quater

collocutus ſum, poſtquam huc uenit. Multi fortaſſis hanc aut aſperitatem aut ruſticitatẽ uocabunt. Vocent ſane, ut libet. mihi aegre eſt, quod nõ iampridem ita uiuere coeperim. & tamen uiuente Hippolyto Cardinali alia ratio erat. Referta erat domus hominibus eruditis, ex quorum cõuictu ac ſermone aliquid perpetuo diſceres. Ipſe, quamquam doctrina mediocri, magno tamen & excelſo ingenio, & mirifice dedito ſtudiis noſtris. Itaque domus ipſius Academia quaedam uideri poterat. Hic amat quidem & ipſe mirifice homines bonarum artium ſcientia excultos: ſed ſua ei comitas damno eſt. Dum enim omnes blande excipit, cum omnibus humane colloquitur, facilem ſe atque obuium omnibus praebet, excitat quidẽ admirabiles amores ſui: ſed à tam multis gratiam ipſius ambiẽtibus perpetuo obſidetur, ut ei uix ad curandum corpus ſatis temporis ſuperſit. Quid quaeris? Ego qui quotidie cũ illo altero ſuauiſſimis ſermonibus horas aliquot tranſigere conſueueram, nũc in alium quendam orbem mihi delatus uideor. Sed haec muſſanda ſunt: quae tamen ſemel in tuum hominis amiciſſimi ſinum effundere uolui, putans in eo aliquid leuationis fore. Nunc ad alia uenio. Quod tam ſaepe me in epiſtolis tuis tamq. honorifice appellas, gratiam habeo: etſi uideo te multo plus amori quam iudicio tri-

buere. Sed hoc ipſum non minus iucundum eſt, ſentire me a te unice diligi. Quid nunc praeterea ſcribam, nihil habeo: niſi forte illud ſcire uis, me hoc anno, ſi Deus uolet, explicaturum publice libros Politicorum Ariſtotelis: in quibus uideor mihi nauaturus operam, & multa ab aliis interpretibus non animaduerſa dicturus. Hoc te puto malle, quàm quid de bello aut pace dicatur, & quae eius generis uulgo a circumforaneis hominibus diſſeminantur. ἕκαστος γὰρ τῷ ἑαυτοῦ χαίρει. Viuamus, mi Sacrate, uiuamus, & conſeneſcamus in ſtudiis noſtris, contemnentes ea omnia quae uulgo maximi fiunt. Deum & aeternitatem cogitemus. alia omnia fluxa & caduca ſunt. Vale Romae III. eid. Iulij M.D.LXXVII.

FRANC. DVARENVS M. ANT. Mureto uiro doctiſſimo S. D.

CVM nihil a te poſt diſceſſum hinc tuum, uel etiam de te accepiſſem, mi Murete, ac ingenti deſiderio tenerer, de ſtatu rerũ tuarum aliquid cognoſcendi, equidem litteris tuis tam opportune mihi redditis, magnopere delectatus ſum. Illud uero meam auxit uoluptatem non mediocriter, quod ex eis intellexi te mei memo-

riam abſentis ſumma cum fide & beneuolentia retinere. Verum hoc mihi aſperſit moleſtiae epiſtola tua, quod dolorem illum aut grauiſſimum maerorem potius non obſcure teſtetur, quem tibi iſta peregrinatio attulit. At eo magis uicem tuam doleo, quod ante annos, ut opinor, duos & uiginti, iſtorum Scytharum σκυθρωπίαν & barbariem expertus ſum: quos ne nunc quidem reſipiſcere, ſed ἀρχαϊσμὸν illum ſuum adhuc tueri ac mordicus retinere demiror. Sed hanc materiam atque ſegetem gloriae, integram tibi Deus, opinor, reſeruet, ut hoſtibus, qui bello tentati à nobis & laceſſiti ſunt profligatis, ac de poſſeſſione iuriſprudentiae expulſis, ſplendidum aliquando de iis triumphum agas, id quod iam praeſentire ac proſpicere mihi uideor, ſi ad eas copias quibus abundas, aliae paulo firmiores atque inſtructiores acceſſerint: quas tibi parare, ſi neruos in ea re contendas tuos, perfacile eſt. Ac ſpero fore, ut haec cogitatio & εὐελπιστία conſolationem tibi non minimam adferat. cupio quidem certe. Nam & nos quoque ſuperioribus annis, cum eadem cura ſollicitaremur, qua te nunc angi uideo, ea ſpes ualde confirmauit: nec nos omnino fruſtrata eſt: Etſi enim ne hic quidem confecta adhuc res ſit, tamen euentus iam propemodum uicit exſpe-

ctationem noſtram : adeo plauſibile apud nos populareque eſt, quod Scythae ueſtri inſolenter, contumaciter, ſuperbe contemnunt atque oderunt. Mitto principis in nos ſcholamque noſtram ſtudium incredibile, de quo pluribus tecum, ſi opus fuerit, alias. Itaque quod in extrema epiſtola ſcribis, unum iſtic eſſe doctorē Cotelium, qui colat nos ac ſcriptis noſtris faueat, ad id ego glorioſius forte & audacius, ſed tamen uere, niſi fallor, reſpōdere poſsū, quod Homeric' Agamēnon Achilli, παρ᾽ ἐμοί γε καὶ ἄλλοι: in quibus & Coteliū tuum, immo noſtrum numerari uehementer laetor. qui ſi talis eſt, qualem eſſe eum mihi facile ex tuis litteris perſuadeo, ne εἷς ἐμοί μύριοι, ut paucis quod de eo homine ſentio dicam. Verum quia plerique ſtudioſorum, quibus noti ſunt doctores qui iſtic ſunt, mihi affirmarunt, neminem in ea urbe ius profiteri iſto nomine, tu uelim, Anacharſis hic quisquis ſit, paulo plenius me litteris edoceas. Quamquam profecto malim, ſi rationes tuae ita tulerint, huc ad nos mature te recipias, ut de rebus omnibus coram inter nos conferamus. Qua de re & certius & ſubtilius ad te ſcribam, cum te mihi totum patefeceris, & quid conſilij habeas (nam de animo dubitare me non ſinit epiſtola tua) aliquanto apertius mihi declaraueris. Sic enim habeto, nos quae te uelle quaeque ad te pertinere ſignificaueris,

caueris, ea ſummo ſtudio diligentiaque curaturos eſſe. Vale mi Murete. Auarici Biturig. ipſo Hilarium die M. D. L I I I.

LVCAS FRVTERIVS M. Antonio Mureto S.

INGRATVS merito, ne dicam improbus, uideri poſſum Murete doctiſſime, ſi cum a te non ſemel uerum ſaepius humaniſſime acceptus fuerim, ne litterario quidem officio, tantum in me ſtudium tuum, compenſare ſtudeam. Deterruit certe me hactenus & ruſticus quidam pudor, &, ut quod ſentio liberius exponã, ingenij mei nõ obſcura tenuitas. Nunc uero cum didici ex ſcriptis tuis, ingrati uitio laborare nõ modo eũ, qui beneficiis ampliſſimis & honorũ inſignibus acceptis ab aliquo, τοῦτον οὐδ' ἔπει, οὐδ' ἔργῳ, ut ait ille, ὀνέει, ſed & illũ, qui praeſtanti ingenio & ſingulari doctrina uirũ, in ea loca, ubi & ipſe ſit appulſum, nõ e ueſtigio liberali quodã ſcripto honeſtat: merito ſane & ego in uitio ſim, niſi te poſt tot colloquia, tot ſermones ultro citroq. habitos, nõ quidẽ opere aliquo laborioſo, qui enim poſſim? ſed epiſtola tamẽ officioſa munerer. His ego rationib⁹ cũ animo meo diligẽter expẽſis, eò deueni audaciae, ut te & Galliae totius & Italiae tuae cla-

riſſimum ſidus literarũ mearũ cruditate,ab opiparis illis & ſuauibus Graecorũ & Latinorum epulis auocare nõ dubitẽ: in bonam tamen ſpem adducor fore, ut his meis legendis aliquid tẽporis lubens uolenſq. ſis impenſurus. Quãquam tamen non ea ſint,quae in doctiſſimas tuas aures, oculoſq. ueniant, do nihilominus hoc humanitati tuae,quã non obſcure hactenus & intelligere & agnoſcere potui,ut iſtaec officij mei in te certiſſima argumenta,nõ alieno uultu amplexurus uideare. Sẽper enim hoc in doctis uiris deſideraui & etiã nunc deſidero, ut cũ ingenio plurimũ ualeant & poſſint,comi non minus alloquio ſint, & in omnes ſapientiae ſtudioſos obuia uolũtate. Quod quidẽ in Mureto ſuo deſiderare Fruterius nec poteſt nec debet: nõ poteſt certe,quia humanitatẽ illius ſemper prõptiſſimam expertus eſt, & in dies experitur ampliorẽ,non debet autem,quia mẽtiri nec nouit,nec ueritatẽ odiſſe poteſt.Et haec quidem in mei excuſationẽ adducenda putaui Murete doctiſſime,ut intelligeres,quã religioſe uoluntatẽ in me tuam conſeruare,et, ſi fieri poteſt,auctiorem reddere cupiam. Nunc autem, ut quanti apud me ſit uirtus, & ingeniũ tuũ, exploratius tibi innoteſcat. libuit quaedã ex optimis quibuſq. auctoribus per me nuper animaduerſa iudicio tuo ut politiſſimo, ſic humanitatis pleniſſimo exactius ponderan-

da relinquere: & hoc quidem, non eo conſilio, ut te omnium rerum peritiſſimum Anagnoſten docere uidear, quod certe uel cogitare nefas eſſe duco, ſed tamen ut ex te cognoſcere poſſim, ſint ne in his meis aliqua quae uero eſſe conſentanea putes: quinimmo ut quae a me ſi non corrupta, certe non emẽdata ſunt, diligenti tuo ſtudio nobis aliquando ſaniora reddantur. Satis uero mihi eſt, loca quaedam obſcure deprauata, qua poſſum luce donare, uel certe tibi indicare. tuum erit uiciſsim ea in ſuam lectionẽ reſtituere: quod tibi quam facile ſuccedat, non obſcure teſtãtur Variarum lectionũ praeclariſsima opera, quae mihi quidem, multo ante quã in familiaritatẽ tuam ueni, ſemper cariſsima fuere: & nunc, cum diuino illo amicitiae tuae bono affectus ſim, cariora indies futura. Sed tandem ad rem: ne multa uerborum cruditate offenſo ſtomacho, Theriacam Victorij haurire, non Varronis mulſum bibere uidearis. Feſtus itaque Pompeius, quem ego auctorem inſigniter diligo, tum ob rerum omnium iucundiſſimam uarietatem, tum uerborum antiquitatem doctiſſimam, multis quidem partibus auctior & integrior ex Italia prodiit, non tamen omnibus in locis ſui ſe ſimilem oſtendit: quod partim Paulo illi Epitomario, partim tẽporis iniuriae debemus. ſed ut tandem quod agimus, probem', locus eſt in P. littera,

qui ſatis quidem obuius eſt & expoſitus, ſed tamẽ haud fideliter editus, ſi modo nec aetate impeditur iudiciũ meum, nec ipſe mihi plus iuſto indulgeo. Dicit Feſtus. Petiſſere antiqui pro petere dicebãt, ea quidẽ forma uerbi, qua ſunt laceſſere & inceſſere: ſed ut mihi uidetur, tum ſignificabant ſaepius petere, ut petiſſant, ſaepius petãt, legẽdũ mihi nuper uiſum eſt ut petiſsãt ſaepius petãt, alioqui inſulsũ erit ꝙ Feſtus dicet, nã cũ ſubiïciat, petiſſere ſaepius petere eſſe, nõ opus eſt, ut opinor, id tertiũ repetere, & inculcare, ſaepius iam explicatum, quinimmo ſimile quoddam uerbum adiunxiſſe debuit, quod feciſſe ipſum uel deierare auſim. Nũc, ut ad reliqua ueniamus, faciliora praemittemus, alia quae exactiori probatione indigẽt, in finẽ reiiciemus. Feſtus cariſſam apud Luciliũ uafram ſignificare uult, malim ego catiſſam dixiſſet, nã catos pro callidis & ingenioſis apud ueteres fuiſſe uel Cato teſtari poteſt. At dicat aliquis catiſſam ductui litterarũ non reſpondere, fateor quidẽ, dummodo nec capriſſam ſatisfacere loco huic cõcedas, quod ab aliquo difficultatẽ ſentienti ad marginem Veneti codicis adiectũ eſt: quod uero ad religioſum illũ ordinẽ litterarũ, nihil eſt, nam ueteres Feſti omnino ſunt cõfuſiſſimi, ut facile credã Feſtum Acroſtichidem, illam Alphabeticã obſeruaſſe, nõ tamẽ in ſyllabis curioſulum fuiſſe. Alio in loco Hirrire Garrire,

genus uocis eſt canis rabioſae. in margine eſt ringere pro garrire,&certe garrire quid ad canes pertineat,nō uideo:niſi forte,quod r litteram canibus eſſe peculiarē uelint Grāmatici. Hirrire quidē uetus eſt & prope ignotū,rabire quoque ſi tibi arridebit,uetus eſſe incipiet, & obſcuritate cū hirrio cōtendere. Nunc in aciem producātur ualidiſſima illa bellorū robora,quae in Triariorum uicem ſuccedāt, ut illis prioribus ſuapte natura parum ſolidis in auxilium ueniant. A ueteribus nobis exordiū erit: quia ſcimus eam Romanorū prudentiā fuiſſe,ut longo uſu bellorū exercitatos,& annorum ſucceſſibus prudentiores in belli cataſtrophen reiicerent. Prodeant itaque uetuſtiſſima illa ſuccreſcentis Vrbis uolumina, Numae nimirum Pōpilij ſanctiſſima inſtituta,quae ut ſunt antiquiſſima, ita quoque antiquis ſcripta uerbis fuiſſe negari non poteſt, Feſtus, cum,quae Pellices dicātur, diſerte oſtēdit,poenā quae huic mulierū generi per Numam eſt conſtituta,ſubiūgit his uerbis.Pellex aram Iunonis ne tangito.Si tāget,Iunoni crinibus demiſſis agnum feminam caedito.Hāc ego legem,ut non eſſe corruptam arbitrer,uetuſtati tamen ſuae reddendam exiſtimo.quod qua ratione faciendum putem, ſubſcribam. Pellex aram Iunonis ne tāgito. ſi tagit,Iunoni crinibus demeſſis, arnum feminam caedito. ueram eſſe & genuinam legis huiuſce cor-

rectionem affirmare tibi nec auſim nec poſſim, non auſim quidem, quia id glorioſulũ uideri poſſit, non poſſim uero, quod ſingulorũ exactam rationẽ nõdum inuenerim: hoc tamen polliceri auſim, aut talem omnino aut ſimilem eſſe debere legis huiuſce ſententiam. Quod autem pertinet ad ſingula, non tibi nouum eſſe debebit, ut nec futurum ſcio, ſi tagito repoſuerim & tagit uel taget, cum uel Feſto teſte notiſſimum ſit ueteres ita loquutos qui Pacuuij Teucrum citat, & hunc uerſum adducit. Vt ego ſi quiſquam me tagit & tagam. ceterum quod crines demeſſos non demiſſos uelim, ratio eſt: quod hac lege nõ leuem quandam poenam imponi pellicibus ſciam, tum quod exiſtimem Numam ut ſapientiſsimum, ita & politicum maxime fuiſſe, neque omnino ſanctiſsima coniugij faedera temere uiolari uoluiſſe: quinimo grauiter admodum in huiuſmodi nuptiarum corruptelas animaduertiſſe, ut iuſſerit eas Iunoni, quae & ipſa pellex eſt, arnũ feminã crinibus demeſsis immolare: crinibus uero demeſsis, ut quod in feminis honorificũ eſt maxime, iis auferret; alioqui obſeruare uideor in ſacris cõptiſsimas fuiſſe matronas, & laetiſsimo cultu, quod indicat Tibullus, cum Puellã ſuam Iunoni ſacrificaturã inducit, & deae commendat. ſic autem ſcribit. Natalis Iuno ſanctos cape turis aceruos. Quos tibi

dat tenera docta puella manu. Tota tibi eſt hodie: tibi ſe laetiſsima compſit. Staret ut ante tuos conſpicienda focos. hoc ego in loco non tota ſed Lota legam cupidius. Arnum feminam ſcripſi, quod ſciam ex Feſto ſic ueteres nominaſſe. Lex alia eſt eiuſdem Numae apud Pompeium, ubi quid differentiae ſit inter occiſum & necatum meminit. lex autem talis eſt. Si hominem fulminibus occiſit, ne ſupra genua tollito. In hac Numae conſtitutione aliquid deſiderari uidetur, aut enim dicendum eſt. Si hominem fulminibus occiſit, nimirum Iupiter, aut hoc pacto legendum. Si hemonem fulmen Iouis occiſit, ne ſupra genua tollito. fuit tempus cum ſic legerem, Qui hemonum fulminibus occiſu'ſt ne ſupra genua tollitor. Tu quid ex his duobus ſit ſanius, iudicabis mihi ſat eſt, tibi uel indicaſſe quid ſentiam. ſupra genua tollere, eſſe puto, ad ſepulturam tradere, nam Feſtus & aliam legem Numae adducit, quae de eadem re agens ſic habet. Homo ſi fulmine occiſus eſt, ei iuſta nulla fieri oportet. uidetur autem mos fuiſſe olim, qui & nunc Galliae quibuſdam in partibus eſt, ut reſtibus quibuſdam, uel lineis mantilibus feretro circũuolutis, earumq. extremitatibus manui obuolutis, funus ultra genus ſuſtollerent, ſicq. in locum communem

Mettia porta transferrent. Hic ego finem legibus eſſe dabo, ſi unam modo adiecero non quidem ex Feſto ſed Macrobio. qui libro primo Saturnaliorum, cum de noctu concubia diſputat, Decemuiros ait in x i i. tab. inuſitatiſsime nox pro noctu uſurpaſſe, & hanc legem citat. Si nox furtum factum ſit, ſi im aliquis occiſit iure caeſus eſto. Ego cum hunc locum legerem, miratus ſum cum de perſona non admonuiſſet lex, tamen ſubiūgere, ſi im aliquis occiſit, ſtatimq. ſuſpicatus ſum legi poſſe hoc modo. Qui nox furtum factum ſit ſi im aliquis occiſit iure caeſus eſto: quam cōiecturā meam ſi calculo tuo dignabere Murete doctiſsime, erit quod gaudeā, ſin minus, patiar certe uel tantulum temporis ſubitae huic emendationi datum, eſſe. Legibus modum impoſuiſſe me fateor: ſed tamen omnibus Feſti difficultatibus, nego, ſunt enim, praeter eas quas tibi adferam, uel plurimae. Silicerniū genus eſſe farciminis docet Feſtus, quo, inquit fletu familia purgabatur. dictum autem ſilicernium, quia cuius nomine ea res inſtituebatur, is iam ſilicem cerneret. Caecilius. Credidi ſilicernium eius me eſſe eſurū. Quid ſibi Pompeius uelit non uideo, cum dicit, quo fletu familia purgabatur: niſi forte diſtinctio interponenda eſt poſt quo, & intelligamus farcimine, fletu familia purgabatur. haec leuia ſunt, illud grauius. Multa &

accurata cogitatio effecit,ut legendū putarē, quouis eſu,quod ipſum &litterarum ductus, & Caecilij uerſus probant. Donatus in Adelphos ſic de ſilicernio meminit. Silicernium caena eſt, quae infertur Diis manibus: quod eam ſilentes cernant,id eſt umbrae poſſideāt, uel quod qui haec inferunt cernant, neque deguſtent: quod quidem meae ſententiae opponi uidetur. tuum quidem iudicium eſto. ego uel ſomniis iſtis meis facile ceſſero, tu uero uariis tuis lectionibus, quas propediem auctiores expecto,admiſcere poteris haec loca,genuinae lectioni ſuae per te data. Properabam ad alia Feſti loca, & ecce uenit in manus meas & alia x i i. Tab. conſtitutio, quam eo libentius tibi indicaui, quod & in eam Auratus tuus cogitationem & coniecturam ſuam interpoſuerit. Talionis mentionem fieri in x i i. inquit Verrius hoc modo. Si membrum rapſerit,ni cum eo pacit, tali o eſto, Auratus cum legit coniecturam meam ſtatim legi poſſe putauit hoc modo. Qui membrum capſerit & cetera. & capſerit interpretabatur priuauerit,ut in illo,talpae oculis capti. Verbum non addam de homine & optimo & doctiſſimo, tantum a te petam ut quid tu de his legibus ſentias, reſcribas. Nulli certe felicius id negotij committi poteſt, ne Trebatio quidem alicui. ſatis enim, ſuperq. oſtendiſti in diuinis illis operibus tuis, quantum

tibi omnes Latini & Graeci auctores & debeant & debere uelint amplius, ſi illos melius quidem iam habētes in ipſiſſimam ſanitatem reſtituere pergas. Extremum adiiciam, quod in Feſto corrigendum puto. Taminia inquit, uua ſilueſtris generis uidelicet tertio dicta, quod tam mira ſit, quam minium, legendum exiſtimo, quod tam rubra ſit quam minium. mecum facit Plinius lib. xxiij. cap. primo, ubi ſic de Taminia ſcribit. Matureſcit Aſtaphis cum uindemia nigreſcit, cum Taminiæ rubētes norimus acinos. Nunc ſubiiciam loca quaedem quae & obſcura ſunt & correctione indigent, quali uero non dicam, quia neſcio, nec multum ſcire laboraui, tibi uero facillimum erit ea ingenij tui diuiniſſima acie penetrare, & ſuis e tenebris eruere. Ait Feſtus, Redarguiſſe, Scipionem Africanum per e litteram protuliſſe, eundemque pertiſum dixiſſe non perteſum, de quo meminerit Lucillius cum ait. Quo facetior uideare, & ſcire pluſquam ceteri pertiſum hominē non pertetum dicere ferunt, nam genus. Primum quidē manifeſto ſcribēdum Rederguiſſe uidetur cū id aiat Feſtus, tum Lucilij uerſus quadrati uidentur, quibus tamen nigra eſt cauda. tu his lacunis feliciſſime impletis nobis pro tenebris oblatis lucem reddes. Locus alius eſt eodem in Feſto aeque deploratus, cui quidē aliquid opis attulit: quod tibi eū indicaui. tuum

uero erit, quae es humanitate, nobis eum ſaniorem dare. Spōſis bene, beneq. uolueris in precatione augurali, Meſſalla augur ait ſignificare ſpoponderis uolueris. Cum hūc locum attentius legiſſem, ſenſi tandem Meſſallam, qui formulam quādam precationis antiquae referret, ea uerba utpote obſcura explicare uoluiſſe. cum dicat ſponſis ſignificare ſpoponderis & uolueris, uolueris, dico ego uel nil cernere me uel aetate impediui iudiciū meū, aut locum hunc corruptum eſſe, quomodo tamen corrigendus ſit ignoro, niſi forte, uulſis legas aut uolſis, itaque precere, Bene ſponſis, beneque uolſis. Alia ſunt, quae mihi ſunt obſcuriſſima, ſed ea coram agentur latius. Nondum tibi moleſta eſſe deſinit infantia mea, quam re uera ſimplicius erit & rectius, garrulitatē appellare, quia non tam infans eſt, quam indecenter loquax nimis, ſed dabis hoc obſeruantiae in te meae, Dij enim meliora, quā ut tantum temporis, perire cupiam tibi, dūm ſingula haec inſpicias, quinimmo niſi ea eſſēt, quae ſtudioſis olim omnibus, mihique in primis utiliſſima forent, omnino te ab optimarum rerum ſtudio auocare manibus iſtis ſomniis meis nollem. Sed audi quaeſo quod reſtat. Macrob. libr. Satur. II. cap. VII. cū de Laberio equite Romano agit, quē Caeſar Iulius quingētis millibus inuitarat, ut prodiret in Scaenam, & ipſe ageret mimos quos ſcriptitarat.

hos eius uerſus ſubiungit, quos tamen librariorum culpa corruptos nobis edidit. Sunt autem hi, Neceſſitas cuius curſus auerſi, impetum Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt, Quo me detruſit pene extremis ſenſibus? Quem nulla ambitio nulla umquam largitio, & cetera. Hi uerſus ut ſint uenuſti multum, tamen uenuſtiores futuri uidentur, ſi unius litterae mutatio acceſſerit. legerem itaque libens tertio illo in uerſu Quo me detruſit pene extremis cenſibus? erat enim Laberio praemium a Caeſare oblatum Quingentorum millium, quod tu quidem immane eſſe praetium noſti. quin addit, ſe, cum iuuenis eſſet, nulla largitione, nullis honoribus de ſtatu moueri potuiſſe: ſic ſcriberem ego, de te nondum certior, ſed breui, ni fallor, futurus. Intelligere poſſim, extremis ſenſibus, in ſenecta aetate. ſed nil ad rem quia ſubiungit ſtatim ecce in ſenecta ut facile labefecit loco Viri excellentis mente clemẽte edita Submiſſa, placida, blandiloquẽs oratio? Sequitur. Ego bis tricenis annis actis ſine nota eques Romanus, e lare egreſſus meo, Domum reuortar mimus? ſic legi debere & uerſus ratio & ipſe orationis contextus oſtendunt. Paulo poſt eſt. Fortuna immoderata in bono aequę atque in malo Si tibi erat libitum litterarum laudibus floris cacumen noſtrae famae frangere & cetera. Haec omnia ſunt corruptiſſi-

ma. Quid enim eſt, litterarum laudibus floris cacumen famae frangere? legendum putarem Ludionum laudibus uel luſibus potius. ſic enim locum quendam Propertij emendauit Auratus noſter, ubi agitur de Spartae laudibus, quae nudas puellas in gymnaſium mittebat cum uiris decertaturas ſic habet uerſus. Quod non infames exercet corpore laudes. Auratus ludos legit, ſic itaque Laberij uerſus repono. Fortuna immoderata in bono aeque atque in malo. Si tibi erat libitum Ludionũ luſibus florens cacumen noſtrae famae frangere, uel certe florum cacumen, quod erit, floridum. nam florus dixiſſe ueteres pro eo quod floridus nunc eſt, exploratum habeo. Sequitur. Cur cum uigebam membris praeuiridantibus, Satisfaceres populo & tali cũ poteram uiro, Non me flexibilem concuruaſti, ut caperes? Nec hic quidem bene habet carmen. nam qui tandem ille eſt trimeter, Non me flexibilem concuruaſti, ut caperes? lego, ut ceteros, uel ceperas certe quiddam huiuſmodi ſubſtitui debet. Extremum addit Fruterius, non minus, ut ſperat, Mureto ſuo gratum futurum, quam uel alia omnia. Cum haec ſcriberem incidi in librum quẽdam ſodalis mei, ad cuius frontem amylo uel potius uiſco librario impactum erat folium quoddã membranae, in quo repperi haec quae ſubſcribam. uidebatur autem grammatici cuiuſ-

dam fragmentum aliquod, de quo tamen affirmare non poſſum. ſic habent ea. Inueni marum pro marium quod tamen in raro eſt uſu, genitiuus apud Naeuiũ in carmine Belli punici. Senex fretus pietate dominum adlocutus ſummi dominum regis fratrem Neptunum regnatorem marum. eius ablatiuum Caeſar quinto belli gallici ponit. Paulo latiores, quã quibus in reliquis utimur maribus. In uulgatis codicibus, ſtatim a principio, hunc in modum legas. Ad onera & ad multitudinem iumentorum tranſportandam paulo latiores, quam quibus in alio mari uti conſueuerant. Certe, ſi hic eſt locus, quem citat grammaticus ille, mirum eſt tam ſui diſſimilem eſſe. ſed fieri poteſt ut in alio Caeſaris libro ſit hic uerſiculus, tu uel optime id ſcies, qui optimos quoſque auctores tibi familiares habeas, in primis uero Caeſarem. Haec pauca ſunt de multis Murete doctiſsime, quae ad te ſcribẽda putaui, partim ut ἀχαριστίαν, qua taetri' eſſe uitium nullum puto, a me amolirer, partim etiam, ut, quo in te animo eſſem, non ignorares. Bene uale Galliae tuae & Italiae totius clariſsimum decus. Cuperem omnino Murete optime, ut his meis non uoce ſed tabellis reſpondere digneris: quod in ſuffragiis tabellariis factum noſti. Deus ero, ſi uel litterulam a te extorqueo. Iterum uale, & nos ama.

MVRETVS IACOBO Canano medico S.

CONVALVI. hoc me gratius aut optatius tibi epiſtolae principiũ reperire nullum poſſe, certo ſcio. Febris fuit tertiana duplex, qualem tu a me tertio ab hinc anno Ferrariae depuliſti: niſi quod haec mitior & remiſsior fuit. itaq. octauo me die, poſtquam corripuerat, reliquit. Curatus ſum non medicamentis modo, ſed & miſsione ſanguinis: de conſilio Angeli Iuſtiniani noſtri, qui medicamenta non ſolum ipſe praeſcripſit, ſed & magnam partem eorum ſua manu confecit, ac concinnauit. Omnino & ipſius & omnium qui hic ſunt, ſed praecipue ipſius, & Petri Normeſini, mirificum quendam expertus ſum in me amorem, miram in curanda ualetudine mea ſollicitudinem, ſedulitatem, aſsiduitatem. Neque ita hos praedico, ut non ceteris quoque plurimum debere me fatear. Nam & Barptolomaeꝰ Ferrus (puto te antea neſciuiſſe id nomen theologo noſtro eſſe) & Hieronymus Lippomanus, & Abbas Roſſettus contendere quodammodo inter ſe uidebantur, quis pluribus atque expreſsioribus indiciis ſtudium erga me patefaceret ſuũ. Mihi credetanti erat aegrotare. Nunc confirmatus auide expecto, quid uos iſtinc ſcribatis de noſtro

in Italiam reditu. quamquam enim tuae litterae certa prope & explorata nuntiant, non deſunt tamē hic, qui ſponſione certare parati ſint, nos in Gallia hibernaturos. alij aliter putant. ſed tamē dubitationis aliquid affert, quod hic nondum pro certo auditum eſt, Nichettum abiiſſe. qui ſi media hieme redierit, (& iam uix uidetur aliter fieri poſſe) tamen ne ſe alieniſſimo anni tempore, aſperrimo caelo, inuiis uiis, tam longinquo itineri commiſſurus eſt cardinalis? ita diſputant quidam, qui mihi non ſatis cognitum habere ipſius ingenium uidentur. ego enim hoc ipſo argumento utor, cur magis augurer fore ut abeamus. Herus enim noſter, qua eſt magnitudine animi, hanc ipſam occaſionem arripiet declarandi omnibus hominibus, uirtutem & conſtantiam ſuam neque aeſtatis ardoribus, neque aſperitate hiemis retardari. quare ſi aliud nihil obſtiterit, ibimus, uel ſi caelum ruat. Meam uoluntatem ſi exquiris: equidem negare non poſſum, quin tanto mihi deſiderio ſit Italia, quāto fortaſſe nemini noſtrum: ſed ad res meas multo accommodatius eſſet, expectari a nobis tempus illud,

Gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſoluit.

Mea enim maximi momenti negotia citius explicari non queunt. ſed quod fors feret, ut ille ait, feremus aequo animo. Iter hieme capeſſendum

peſſendum ſi fuerit, incommoditatem, reditus celeritate compenſabimus: ſin expectandum uer, commoditate temporis ad conficienda quae uolumus, deſiderium Italiae leniemus. Sed utut futurum eſt, obſecro obteſtorq. te per amicitiam noſtram, ut expiſcere, ſi potes, aliquid certi, idq. ad me ſcribas, quam poteris certiſſime. permagni mea intereſt, ſcire quid futurum ſit. propterea quod conſilium mihi ad rationem itineris dirigendum eſt, & aliud capiundum, ſi properatur profectio, aliud, ſi differtur. Cura igitur pro eo, quanti apud te ſum ut mittas ad me aliquid explorati; id ſi tacitum haberi uoles, nemini indicabitur. Mi optime & optatiſſime Canane, Vale, & ama me, ut facis. Salutem quibus uidebitur. Noſtri omnes te ſalutant, è Karoli loco prid. non. Octobr. M.D.LXII.

MVRETVS CANANO S.

EGo uero iam ſubuerebar, ne mea haec noua ad te ſcribendi ratio parum tibi probata eſſet: adeoq. (uide quanto in errore uerſatus ſim) meditabar excuſationem. Sed gaudeo contra cecidiſſe quam putaueram. Nunc tu a me & crebras & lõgas litteras expectato: ea tamen lege, ut mihi liberũ ſit, nullo ordine, nullo delectu, quicquid in

buccam uenerit, ſcribere. Litterae tuae omnes mihi redditae ſunt: neque facile credas, quantam mihi uoluptatem attulerint. quamquam enim non ſum ſolitus ualde magnam curam ſuſcipere de iis quae ad me nihil pertinent: neque quiſquam uſquam eſt minus, quam ego ſum, rerum nouarum curioſus, libenter tamen intelligo progreſſus iſtius calamitoſiſſimi belli; praecipue cum ea nuntiantur, quae ſpem afferunt aut uictoriae, aut honeſtae alicuius compoſitionis. De recepto Auarico iam hic auditum erat, multo antequam tuas ea de re litteras acciperem. Sed uideor per nebulam inaudiſſe quiddam, quod haud ſcio an litteris committere debeam. indicabo leuiter. etenim ſi falſum eſt, nihil periculi fuerit, etiamſi tu, quid ſit, non aſſequare: ſin uerum, quamuis leuiter admonitus, facile totam rem intelliges. Fuere igitur hic, qui pro certo ac comperto affirmarent, potuiſſe oppidum per uim capi, inuitiſſimis hoſtibus, nulla deditione, nullis condicionibus, niſi quorundam aut ſcelerata colluſio, aut ſtulta clementia alienae uirtuti impedimento fuiſſet. Quod ſi eſt, facile fuerit iam nunc proſpicere, qui futurus ſit exitus. neque enim dubium eſt, quin ſuum quiſque inſtitutum conſeruaturus ſit ad extremum. O mi Canane, qui tādem finis huius tam moleſtae peregrinationis futurus eſt? Quando erit ut ad Eridani, aut, quod ma-

lim,ad Tiberis ripam inambulantes concinere poſſimus illud Euripidis,

Suauis eſt laborum praeteritorum memoria.

Sed pedibus nobis ne conficiendum ſit iter, metuo,ſi uerum eſt,quod modo huc allatum eſt,equos omnes furto ſublatos eſſe. Malam peſtem illi abigeo, quiſquis eſt.Sed quid eſt, quod ait Balbus, feruentius quàm umquam antehac,agi de pace?Vtinam quidem eueniat: ut nobis tanto maturius in Italiam redire liceat:antequam incidamus in hiemem. Sed haec,ut opinor,ſomnia ſunt:quae tamen cuicuimodi erant,ſcribenda tibi fuerunt, aliud enim nihil erat, quod ſcriberem. Praeclaras illas hiſtorias,quas tibi ſuperioribus litteris promiſeram,neque uacat ſcribere, neque nũc quidem ſatis tutum eſt.Sed,mihi crede,mirificus homo eſt ille noſter: neque magis in quoquam deprehendi uerum eſſe id,quod ex te ſaepiſſime audiui,uitandã eſſe ei familiaritatem eorum omnium,apud quos conſeruare auctoritatem ſuam uellet.Noſtri omnes te ſalutant.Saluta mihi tu iſtic, quos uidebitur: Contarellum praecipue,& Gerardinũ. Vale. karoliloci XII.kal.Octobr.M. D.LXII.

MVRETVS CANANO S.

VERVM eſt quod audiſti. Trepidatum hic eſt ab omnibus: neque ſane iniuria. quis enim conſtare animo poſſet, cum audiret, fuſum ac fugatum eſſe exercitum regium, pedites conciſos, equitatum diſiectum ac diſſipatum, ex ducibus ipſis alios interfectos, alios uulneratos, comitem ſtabuli captum. mihi crede habent iuſtam excuſationem timoris. nam mea quidem, ut mox audies, nō eadem cauſſa eſt, quae ceterorū. ſed cū hic ita crederetur, nihil propius eſſe, quā ut ad hanc domū diripiendā turma aliqua militum accurreret, theologus noſter, homo, ut ſcis, minime bellicoſus, qui uideret ſibi aduerſus illos homines nihil in theologia ſua praeſidij fore, quanta maxima celeritate potuit, collegit ſarcinas ſuas, & iter in Belgium cepit. comitati eum ſunt abbates duo. neque de iis quidquam poſtea audiuimus. ceteri, ut ſcire te puto, Lutetiam ibant: ſed cum in itinere, alium nuntium accepiſſent, huc omnes multa iam nocte redierunt. Ego biduo ante Bellouacū profectus eram, quo me Cardinalis miſerat. ita autem fors tulit, ut eodem plane temporis puncto, quo illi redibant, ego quoq. redirem. quo factum eſt, ut prius rediiſſe ſci-

uerim,quam abiiſſe ſcirem. Hilaratis igitur omnium animis, multum inter cenam riſimus,multa in eos qui remanſerant, plura in eos qui fugerant iocati ſumus,mecum omnes praeclare actum eſſe dicebant,qui quaſi proſpicerem ac diuinarem quid futurum eſſet,& fugiſſem ab acerbitate prioris nuntij,&ad poſterioris laetitiam accurriſſem. Nunc hic ego & Petrus Normeſinus ſuauiſsime uiuimus, uenatu,aucupio,piſcatu, & quod caput eſt, bonis ſermonibus : neque uobis inuidemus, quos iſtic ambitio aureis compedibus alligatos tenet. Vnum me male habet, theologi abſentia:quem deſidero,& ut diſcipulum magiſter,& ut magiſtrum diſcipulus,operas enim permutare inter nos coeperamus, ut ego eum Graecas litteras,ipſe me theologiam doceret. Valde magnam uoluptatem mihi attulerunt litterae tuae,quod & laeta nuntiabant,& omnia accuratiſsime ac minutiſsime perſequebantur. Conſerua,quaeſo te,iſtam conſuetudinem:ſed noli expectare, ut tecum paria faciam:tibi enim quae ſcribas, plurima quotidie ſuppetunt:mihi quod ſcribam fere nihil eſt,niſi hoc ipſum,nihil eſſe quod ſcribã. Ego & Petrus Normeſinus te communiter ſalutamus,atque a te petimus, ut noſtro amborum nomine Contarellum ſalutes. Vale e Karoli loco.a.d.VII.Kal.Ian.M.D.LXII.

MVRETVS CANANO S.

O Triſtem nobis & acerbum nuntium de rege Nauarrae. quem nos hic etſi acceperamus ex aliis, ſuſtentabamur tamē aliqua ſpe, donec allatae ſunt litterae tuae: quas ego utraſque heri ueſperi acceptas communicaui cum omnibus noſtris: neque eorum quiſquam fuit, qui non ita certo ſtatueret, cum tu ita ſcriberes, fieri aliter non poſſe, quin plane deplorata eſſet optimi & religioſiſſimi principis ſalus, cuius interitu quantam plagam Gallia, quantam cauſa religionis acceperit, uereor, ne paucis diebus magno noſtro malo ſentiamus. En quos fructus ciuilia bella pariant. hoc unū miſerae Galliae reſtabat mali, ut ueteres illas Thebanas calamitates in ſuo ſanguine renouatas uideret. Quid enim intereſt? niſi quod illic eiuſmodi fratres contendebant, ut utrumque cadere expediret: quod & contigit. Hic cum e duobus fratribus alter errore ductus, & quaſi praeſtigiis quibuſdam occaecatus, contra patriam, quodque grauius eſt, contra Deum arma ferat, alter nihil umquam habuerit antiquius, quàm ut & fratrem reduceret, & famam caputq. illius modis omnibus conſeruaret, ei allata nex eſt, cuius in uita & fraterna ſalus, & magna ex parte

totius regni tranquillitas nitebatur. Quod ſi qui pro patria dimicantes mortem oppetiuerunt, eorum memoriam ſummo cum honore omnes anni conſequentes excipiunt, ſi conſecrari, ac prope diuinis honoribus affici poſt mortem ſolent, qui Chriſtianae religionis defenſionem uita ſibi priorem ac potiorem eſſe duxerunt, quos tandem honores ſatis amplos congerere poſteritas in eum principem poterit, qui pro quarum rerum utrauis mortuum eſſe ſatis eſt ad immortalitatem comparandam, pro earum utraque pugnans, anima ſpoliatus eſt? Nunc ille caelo receptus, ex alto res mortalium deſpicit: & ut nuper auctoritate, conſilio, manu, communem Dei & Karoli regis cauſam tuebatur, ita nunc precibus ad Deum cuius aſpectu fruitur, fuſis eandem fouere ac ſuſtentare non deſinit: imprimiſq. ut credibile eſt, filiolo ſuo eiuſmodi duces ac conſiliarios precatur, qui ipſum in paternae potius conſtantiae, quàm in maternae peruicaciae imitationem deducant: de fratribus autẽ, quos ſibi ſuperſtites reliquit, pro altero petit, ut quamcitiſſime mutetur, pro altero, ne umquam mutetur: addit alia iis congruentia, quae nos ſperare fortaſſe poſſumus, optare quidem ſine ulla dubitatione debemus. uides, quam & ipſe otioſus ſim, & eſſe te putem: qui & tecum, poetarum more, de iis quae aguntur in caelo fabuler, & tibi ad haec

legenda otium ſuppetere exiſtimem. Sed tua quidem cōditio melior, qui deſinere ubi uis, deinde ſi quando neque dormire uis, & ſomnus urget, repetere intermiſſam lectionē potes: mea deterior, qui homo cum piger ad omnia, tū ad ſcribēdum pigerrimus, cogor haec, tam quam ad clepſydrā, ſcribere. etenim tum denique admoneor, cum aliquis ſtatim profecturus eſt. Duplex autem mihi imponitur difficultas: quod & ſubito ſcribendum eſt, ne officio deſim, cum tu ad me creberrimas, de omnibus quae iſtic geruntur, amantiſsime & accuratiſsime perſcriptas litteras mittas: & multa ſcribenda, quo te expleam: cum in hac ſolitudine noui nihil, niſi ea quae iſtinc adferuntur, audiamus. Dabis igitur ueniam nuganti mihi, &, quia res non ſuppetunt, uerba fundenti: ſcio enim te inanes, dum longas, epiſtolas anteponere aut nullis, aut breuibus. Nunc ad alia uenio. hibernaturos in Gallia eſſe nos, iam, ut opinor, exploratum eſt. neque id mihi ualde moleſtum erit, dum aut Lutetiae, aut in aliquo alio oppido eſſe liceat. nam horum quidem nemorum iampridem taedet. neque mihi quidquam longius uidetur, quàm dum tecum ſim, ut more noſtro legamus una aliquid quotidie, ſeu noui quid ſuſcipere libeat, ſeu potius Taciti annales perſequi, quos ego totos in hoc ſeceſſu deuoraui: interea peto a te, ut quemadmodū inſtituiſti,

ſcribas ad me,quod commodo tuo fiat, quàm poteris ſaepiſſime. non enim facile credas, quàm dulces mihi ac iucundae ſint litterae tuae. Saluta mihi amicos omnes, imprimis Contarellum : cui dices me de libello ad me miſſo maximas gratias agere, & mandata ipſius diligenter curaturum eſſe. Haec ego ad ipſum ſcriberem : ſed noui hominis occupationes.itaque ſcribere mehercules ad eum nō audeo,niſi cum eſt neceſſe. Salue ab omnibus noſtris, & ualetudinem tuam cura. e Karoliloco poſtrid. id. Nouembr. M. D. LXII.

HORATIVS CARDANETVS Mureto S. D.

MITTO ad te, Murete eruditiſſime, omniumq. politiorum litterarū decus(liceat mihi, quod ſentio,ac potius, quod docti omnes ſentiunt, ſine ulla aſſentationis ſuſpicione uere loqui) paucas aliquot epiſtolas tuas, ad me humaniſsime ac elegantiſsime ſcriptas : quas Lucas Sempronius noſter,optimus iuuenis,&utriuſque noſtrum ſtudioſiſsimus,tuo nomine à me petiit, deſcripſit eas libenter, & eleganter Balthaſar Anſideus,tuuſne,an meus, dicam ? utriuſque certe,quātum alter alterius eſſe poteſt. agnoſces facile ipſius manum: qui ſuperiore anno

in deſcribendis uariis lectionibus operā tibi ſuā nauauit.tui quidē admirator ac laudator eſt mirificus. Si de tuarū epiſtolarū editione cogitas,recte cogitas: nihil enim detrahēt de eloquētiae tuae fama, quam luculentiſſimae tuae orationes tibi pepererūt.excellis tu quidem,Murete, ac mirus es in omni ſcriptionis genere,ſeu carmē pāgas, idq. uariis numeris: ſeu ſolutā texas orationē:ſeu poëtā,ut Catullum,interpreteris:ſeu oratorē,ut Ciceronem, explices: ſeu grecos uertas, ut Ariſtotelem. quicquid denique quoquo modo litteris mādes, elegans eſt, politū, ingenioſum, eruditū, omnibus numeris abſolutū.tua me ſcripta omnia capiunt,tenent,reuocant. nulla umquā eorū ſatietas.uel ipſae epiſtolae, quas properanter exarare te ſcio,quā uenuſtae,quam ſaepe eruditae,quā ſemper urbanae? quod ſi uolumen ipſarū legatur,ſtudioſorū manibus teretur.ac,ſi ullius foret pōderis auctoritas, iudiciumq.meum,ad eas edendas te cohortarer. in quo Politianos,Bēbos, Sadoletos, Manutios,mitto alios, imitabere. neque leuius tibi ſcriptionis genus uideatur, tuoq. ingenio, ac eruditione indignū. proponā enim grauiſſimos doctrinaq. principes uiros, qui minus ſunt illud aſpernati:laudēq.ſibi ex eo quaeſiuerunt: Plinium,Ciceronem,Platonem, memini etiam epiſtolā me tuā legere, in qua de bene ſcribendae epiſtolae difficultate diſpu-

tas.hāc autē ſemper ſequitur laus.illud igitur tui iudicij erit,quo excellis. Verū hoc hactenus.ego, quod iamdiu litterarū officiū intermiſi,hanc arripui occaſionē.uelim exiſtimes, tantū me tibi tribuere in litteris, quantū alij nemini.niſi igitur impudētior ſim in petēdo, mitte ad nos aliquod ex tuis ſcriptis:quod,tāquam ſacrum,Balthaſar, & ego cuſtodiemus, nec emanabit umquā te inuito. appellarem te crebro per litteras.ſed partim uereor ne interpellem nugis, quāquam officioſis: partim per ualetudinis infirmitatē, docendique moleſtas occupationes, quibus inuitiſſime diſtringor,haud cōmode licet.cupio tamē conſuetudinē repetere:mercaturamq.illā exercere,quā tu mihi aliquot ab hinc annos propoſuiſti.quā ſi exercuiſſem,multum feciſſem lucri:quod ſi minus mihi licuerit,dabo negotiū Balthaſari meo,omniū quos cognouerim,bonarū omniū litterarū cupidiſſimo ac ſtudioſiſſimo,qui iam adeſt cū tuis epiſtolis deſcriptis:ac faſciculū obſignabit.Vale mi Murete, atq.ab eo ſalue. Lucā, Semproniū ſemel a me tibi cōmendatū,quo primū tēpore ad Vrbem uenit,nūc iterū cōmendo,non quo ipſe a me petat, ſed mea tantū beneuolentia in ipſum ſuſcepta,ob eximiā eius probitatem.quibuſcumq.rebus illi commodaueris,mihi cōmodaueris. V.Idus Ianuarias M.D.LXXIX.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. Horatio Cardaneto ſuo.

QVID ni enim te meum uocem, Horati optime & humaniſsime, cum & ipſe te ſingulariter diligam, & me ita tibi carum eſſe ſentiam, ut nulli te ueterũ amicorum meorum in me amando cedere profitearis? quod quidem ego ut, quia ſumme cupio, facile mihi perſuadeo uere a te atq. ex animo dictum eſſe, ita cauſſas, quibus te ad iſtam uoluntatem erga me ſuſcipiendam adductum eſſe ſcribis, non agnoſco. immo uero maiorem in modum a te peto, ut ſi, cum me ac mea diligentius inſpexeris & excuſſeris, animaduertes, non eſſe in me eam eruditionẽ eamq. eloquentiam, quam tu fortaſsis aliquãdo credidiſti, nolis me luere ac ſufferre poenas erroris tui: neue, quaſi uitioſum aliquid aut morboſum pro ſano emeris, ex aedilicio edicto agere ad redhibendum uelis. ſi me ita amabis, ut hominem & honeſtis ſtudiis deditum, & ingenuum, apertũ, ſimplicem, rectũ, minime fucatum, minime tectũ, in primiſq. φιλόφιλον, praeſtabo tibi ea omnia cumulate, neque umquam in eiuſmodi rebus fallam opinionem tuam. eò tu ſi praeterea aliquid addideris, ut multarum rerum ſcientiam, ut eloquentiã, ut cetera id genus: ipſe, quomo-

do tibi caueas, uideris: ego ea neq. polliceor, neque praeſtabo. his legibus initam mihi eſſe tecum & conſtitutam amicitiam uolo: quas a te quoq. non grauate acceptum iri puto. atq. equidem cum multis de cauſsis antea amauerim Giſbertum Oddum, adoleſcentem optimum, & pleno gradu ita tendentem in ea ſtudia, quibus nos delectamur, ut, quod ſerius in eam uiam ingreſſus eſt, aſsiduitate & diligentia compenſaturus eſſe uideatur; habebo poſthac cariorem etiam hoc nomine, quod is cōciliator, quaſiq. προξενητὴς huius noſtrae cōiunctionis fuit. magna ſane cum uoluptate repeto memoria tempus illud, cum ipſe mecum de doctrina tua, deq. ſuauiſsimis moribus & creberrime & amantiſsime loquebatur. addebat etiam nonnulla de ſtudio quodā & amore mei tuo, quem tibi ex tuis ſermonibus cognitiſsimum eſſe dicebat. ego autē & audiebam ea libenter, & ei fidem habebā non inuitus: ut ad credenda quae iucunda ſunt, faciles natura omnes ſumus. itaq. iiſdem ex eo ſaepe & conſtanter audiendis, ſic iam incalueram: ut quemadmodum in aridiſsimā, ſicciſsimamq. materiam nulla poteſt incidere tam parua ſcintilla, quae non maximum ſubito incendium excitet, ita nulla poſſet a te dari tam puſilla tamq. tenuis ſignificatio eorum, quae de Giſberto audieram, quae non ad me totum mirifico quodam tui amore in-

flammandum ſatis habitura uirium uideretur. Adhuc haec erant: cum afferuntur a te ad Giſbertum litterae, non ſolum ſcriptae eleganter ac polite, quod tibi proprium ac perpetuum eſt, uerum etiam illum amorem in me, de quo tam multa tam ſaepe audieram, omni ex parte ſpirantes. quid quaeris? ita exarſi, ut nihil fieri poſſet ardentius. ſucceſſerunt primis illis alterae, tertiae, aliae deinceps, eadem omnes ſuauitate perfuſae, iiſdem inſignes amoris notis. nonne igitur inhumanus ſim, planeq. ferreus, niſi tam amanter à te ultro appetitus ac prouocatus, tibi in amore reſpondeam? ſed non committam, ut eo nomine accuſari poſſim: ſemperq. ſine ulla retractatione, ſi quid accidet, in quo amicitia mea tibi aut uſui, aut ornamento eſſe poſſit, ne qua in parte ueri amici officio defuiſſe uidear, ſtudioſiſſime operam dabo. Quod ad litteras tuas tardius fortaſſis tua expectatione reſponderim, ſcito eas mihi nudiuſtertius tantum redditas eſſe. Vale poſtrid. Non Decembr. ex Vrbe cIↃ. IↃ. LXIV.

M. ANTONIVS MVRETVS
Horatio Cardaneto S. D.

VOLO tecũ, Horati, ſi modo ab eo uoluntas tua non abhorret, quaſi mercaturam quãdam inſtituere litterarum: ut, quando iiſdem fere in ſtudiis noſtrum uterq. uerſatur, ſi quid & bellum atq. elegans, & non uulgare, neq. protritũ, dum, ut longinqua littora, ita ueterum ſcripta luſtramus, reperiſſe uidebimur, id in cõmune cõferamus, & alter cũ altero communicemus. hoc feciſſe ueteres illos, quos ENDO CAELO, ut Cicero in legib. loquitur, MERITA LOCARVNT, Hippocratẽ Coum, & Democritum Abderiten, Platonem Athenienſem, & Tarentinum Architam: tum e noſtris (quamquam illos quoque quid ni noſtros uocare liceat?) ſed tamen ex illis, quos uſitatius noſtros dicimus, idem inter ſe Ciceronem ipſum, Nigidium, Atticũ, Varronemq; factitaſſe, ſatis aperte ipſorum monumẽta declarant. Quorũ ego exẽplũ, quantũ in me eſt, renouare cupiẽs, ad hãc te ſocietatẽ, Horati, uoco: quã niſi refugis, non dubito fore, ut ex ea primum uterq. noſtrum, deinde etiam alij, nõ eorum modo, qui nũc ſunt, ſed etiam, ut Homerico uerbo utar, τῶν ὀψιγόνων, ſi non magnos atq. uberes, aliquos tamen aliquando capiant fructus. eius

autem,niſi tibi ſecus uidetur,eae leges ac pa-
ctiones erunt.primum, ut quicquid alterutri
noſtrũ quocũq. in ſcriptore antiquo occur-
rerit, quod aut ſit, aut uideatur obſcurum,
ambiguum,deprauatum, de eo ut ipſi alterius
ſententiam exquirere ius faſq. ſit. deinde ut
is,qui ſententiam rogabitur,re diligẽter pen-
ſitata,cum amicis etiam,ſi uidebitur, commu
nicata,quicquid aut commode cogitare ipſe,
aut ex aliis expiſcari potuerit, aperiat. tum,
ut,ſi alterutri aliqua alterius opinio non pro-
babitur,liberum ei ſolutumq. ſit, cauſas, cur
eam non probet,exponere: iſq. qui reprehẽ-
detur,aut potius admonebitur, nõ modo lae-
di ſe ac uiolari in eo.uerumetiam beneficium
ſibi tribui putet.poſtremo. ut quicquid alter
ab altero acceperit, numquam neq. priuatim
neq.publice id ſe ab eo accepiſſe diſsimulet:
quin potius uterque omni ope omnes alte-
rius ornandi atq.amplificandi occaſiones nõ
tantum oblatas arripiat, ſed etiam ſtudioſe
diligenterque perquirat.haec ſi faciemus, al-
ter alterius induſtriam acuemus, ingenium
excitabimus, & diſcemus denique uiciſsim,
& uiciſsim docebimus. Giſberto quidẽ no-
ſtro, quem ego adoleſcentem quotidie plus
amo, quòd ipſe quotidie honeſta ſtudia plus
amat,praeſens ex hac noſtra negotiatione lu-
crum paratum eſt.ego enim,qui cum ad cete-
ra omnia, tum ad ſcribendum ita piger ſum,
ut nemo

ut nemo magis,eo poſthac,cū ad te ſcribā, amanuenſi uti cogito. nā & ipſe eum laborem cauſſa mea libenter capit, tum hoc ſtudiis ſuis inutile non fore arbitratur. Vale III. kal. Ian. M. D. L X I V. ex Vrbe.

MVRETVS CARDANETO. S.

RESPONDEBO tibi breuiter, ut & poſtulas, & occupationes meae cogunt. Non te praeterit, apud optimos utriuſque linguae auctores reperiri quaedā ſeu de induſtria, ſeu ab aliud cogitantibus peccata, quae grammatici modo ἀνακόλουθα, modo σολοικοφανῆ uocant: cum illi non ipſam conformationem orationis, aut uocum conuenientiam, ſed id modo, quod ſenſum eſt, reſpiciunt. Exempla ſcio tibi non deeſſe: ſed tamen ut uideas me tecum ἀτεχνῶς καὶ ἀδόλως agere, congerā quae in mētem ueniēt. Terent. Hecyra. Nam nos omnes quibus eſt alicūde aliquis obiectꝰ labos, Omne quod eſt interea tempus, prius quam id reſcitum eſt, lucro eſt. Vt omnia conere, non reperies, cum quo cohaereat illud, nos omnes. Salluſtius. Sed antea item coniurauere pauci contra remp. in quibus Catilina fuit: de qua, quam ueriſſime potero, dicam. Idem. Interea ſeruitia repudiabat, cuius initio ad eum magnae copiae con-

currebant. Idem. Familia noſtra cum populo R. bello Carthaginienſi amicitiam inſtituit: quo tempore magis fides eius, quam fortuna, pendenda erat. quorum progeniem. Idem. Abundãtia earum rerũ, quae prima mortales ducunt. Atq. ut in aliis ita in hoc quoque Salluſtius Thucydideus fuit. apud illum enim talia, ὅσα κόνις. Plautus. Hos quos uidetis ſtare hic capteiuos duos, Illi qui aſtant, ij ſtant ambo non ſedent. Sed ne apud Plautum quidem talium modus eſt. huius generis ſunt & illa Homerica, τέκνον φίλε & Εννῆμαρ μὲν ἀνὰ ϛρατὸν ὤχετο κῆλα θεοῖο. Τῇ δεκάτῃ δ' ἀγορήνδε καλέσσατο λαὸν Ἀχιλλεύς. &, Ἔθνεα πολλ' ὀρνίθων ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσιν. & illud Virgilianum, Craſtina lux, mea ſi nõ irrita dicta putaris, Ingentes Rutulae ſpectabis caedis aceruos. &, Pars pedes ire parat campo, pars arduus altis Fertur equis. Poſſum e Sophocle, Euripide, Pindaro, aliis quamlibet multa cõgerere: ſed ne longius ſim, &, ne tibi homini eruditiſſimo uidear diffidere, pauca tantum tibi in memoriam ex ipſo Cicerone reuocabo. Ita igitur eſt in ſecundo Tuſculanarum. etenim ſi orationes, quas nos multitudinis iudicio probari uolebamus: (popularis eſt enim illa facultas, & effectus eloquentiae eſt audientiũ approbatio) ſed ſi reperiebãtur nõnulli, qui nihil laudarent, niſi quod ſe imitari poſſe cõfiderent: & cetera. Scio eſſe locũ quẽ-

dam ubi ad Atticum ſcribens,cum epiſtolam dixiſſet,ita reliquum orationis cōtexuit,quaſi litteras dixiſſet,non epiſtolam.Sed nunc nō uenit in mentem. Inſpice diligēter locum illum ex Catone maiore, ubi citantur hi duo uerſus Caeciliani: Tum etiam in ſenecta hoc deputo miſerrimū,ſentire ea aetate eſſe odioſum ſe alteri: & uide,cum quo ea,quae ſtatim ſubiungit, cohaereant: Iucundum potius, quam odioſum.neq. enim hoc dicit: Miſerū eſt,ſentire, ſe iucundum potius, quam odioſum: ſed hoc, ſi quis commodus ſenex ſit & humanus, eum iucundum potius eſſe quam odioſum.quae tamen ſententia, ſi uerba tantum ſpectes,effici nullo modo poteſt. Reuocabo te ad illos ipſos libros de oratore,Ita igitur loquitur,in iocorum tractatione, ex eodē hoc uetus illud eſt, quod aiunt, Maluginenſem illum M. Scipionem, cum ex centuria ſua renuntiaret Acidinum conſulem, praecoq.dixiſſet,Dic de L.Manlio:uirum bonum, inquit, egregiumq. ciuem eſſe arbitror. Vide quā conueniat,Maluginenſem illū, cū uerbo inquit:quod poſtea ſubiūxit.Eodē igitur modo cū dixiſſet:etenim ceterae fere artes,& cetera:ita dixit poſtea,cuius terminis ſepta teneatur,quaſi nō benedicere,dixiſſet,ſed ars benedicēdi,ꝙ orationis ἀκολουθία poſtulare uidebatur.habes uerboſam & inſuauem epiſtolā, ut ſcriptā a properāte,& occupato:etiamq.ut

tibi moleſtia duplicetur, mea manu ſcriptā: ut fortaſſis etiam in legendo aliquid tibi negotij futurum ſit. Giſbertus enim noſter, propterea quod ei hodie ad fores herilis cubiculi aſſidendum eſt, ut ſtatis uicibus omnes cubicularij ſolent, operam mihi dare non potuit. A te peto, ut me ames: quod cum facies, mutuo te factum eſſe ſcito. Vale. Romae VI kal. Martias M. D. LXV.

M. ANTONIVS MVRETVS
Horatio Cardaneto S. D.

AD eas litteras, quas a te amoris pleniſſimas nuper accepi, ſtatim reſpōdiſſē, ſi otioſus fuiſſem, ſed eram occupatus in recognoſcendo uolumine quodam orationum mearū, quod a me his ſuperioribus diebus librarii extorſerunt uerius quam impetrarunt. omnino enim conſtituerā nihil poſthac ſcribere. ſed me, ut conſilium mutarem, amicorum nimis bene de me ſentientium non cohortationes modo, ſed preces aſſiduae coëgerunt. In eo igitur erā occupatus, cum accepi litteras tuas: & ſimul cogitaui, ſi paullo ſerius reſponderem, damni nihil in mora fore. De loco illo Ciceronis non puto te dubitare, quin ſentētia tua uera ſit: nā uel id ipſum, quod ais uideri poſſe obſtare,

magis etiam eam, ſi accurate inſpicias, cōfirmat. ſi quid aliud erit, de quo ſententiam meā cognoſcere cupias, ſcribito. nō cōmittam, ut quidquam a me, quod ego quidem praeſtare poſſim, fruſtra petas. amo enim te uehemēter, tum quod multis nominibus digniſſimus es qui ameris; tum quod ita me amas, ut inhumanitatis notam effugere non poſſim, niſi tibi in amore reſpondeam. Vale. Roma. prid. Id. Aprilis die ipſo natali meo, quem tu mihi fauſtum ac felicem precare. M. D. LXX. Saluta mihi Giſbertum meum: etſi ei ſubiratus ſum: quod quiddam a me ſibi in arcanis commiſſum continere non potuit. Veniam iſtuc, ut ſpero, menſe Maio proximo, & praeſens ab eo poenas repoſcam. qui enim tantum triduum domi ipſius eſſe decreuerā, ulciſcendi cauſſa, totos ſex dies manebo. Ad eum ſcribere nunc non licet per occupationes. propediem ſcribam.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. Horatio Cardaneto.

NEMINI aut mirabilius eſt aut moleſtius quam mihi, tamdiu differri aduētum ad uos meum. ſed neſcio quo modo ter iam cōtigit, ut cum in uiam dare me uellem, iamq. ſarcinulas componerem, ſubito extiterit aliquid improuiſi atq. inopinati im-

pedimenti.Itaq. nihil amplius ea de re uobis habeo polliceri. Niſi illud certe mihi excuti nullo modo poteſt,ueniendũ tamen, & quae obſtant, omnia qualibet ratione ſuperatum iri. ſed ἀργαλέον πρᾶγμα alieno arbitrio uiuere,praecipue ſi quis ei ſeruiat, qui prae ſuo commodo omnia aliorum incommoda non nauci faciat. equidem manibus pedibuſq. ut dicitur,omnia faciam, ut uobiſcum una eſſe poſſim ante kal. Iulias. ſed ſi id non potero, certe quidem menſe Septembri,ſi uiuam,iſtic ero. Vos interea me,ut facitis, amabitis, & ad me ſcribetis,ubi commodum erit.ego uos uiciſſim amabo, de uobis ſaepiſſime & cogitabo & loquar. ſi quid erit, quod ueſtra cauſſa efficere poſſim,ſtudioſe atq.amice omnia procurabo. Vale. Romae. IX. kal. Iun. M. D. LXX. Marcello Veſtrio S. qui etiam meo nomine,niſi moleſtum eſt, Paulum AEmiliũ Comenſem ſalutabit. Vereor ne ad te perlatae non ſint litterae, quas ipſo meo natali die ſcripſeram.nulla enim in tuis earum mentio.

MVRETVS CARDANETO S.

VALDE tardi effecti ſunt tabellarij ueſtri: qui quadrageſimo demum die litteras huc iſtinc adferant. Idẽ mihi accidit haud ita pridem in litteris quibuſdã Giſberti Oddi, quae cũ ſcriptae ab eo eſſent

de menſe Nouēbri, perlatae ad me ſunt ineū-
te Ianuario.ſed hoc tamen cōmode,quod ho-
die potiſſimum:ut qui dies unus ex omnibus
ſumma hilaritate ab omnib.traduci ſolet, eo
potiſſimū hilararer iucūdiſſimo ſermone lit-
terarū tuarū,& recordatione amoris erga me
tui:ſimulq. quoniā ab interpellatoribus ni-
hil eſt periculi,ludis enim & ſpectaculis om-
nes hodie detinētur,uacui tēporis ad reſpon-
dendum aliquid haberē. Igitur de me meiſq.
ſtudiis iam cognoſſe te aliquid puto ex iis lit-
teris,quas proxime ad Giſbertum dedi: ſatis
enim ſcio earū te ſtatim participē factū. Te-
rentianum illud, ſi ſit opus, ioci cauſſa dictū
eſt: quaſi euenire ullo modo poſſit ut hoc
quoq. facto opus ſit.Ergo ſi ſit opus, ſi quis a
me id fieri poſtulet: ſi quis hoc ſibi a me offi-
ciū tribui petat:ſi quis in eo me ſibi gratifica-
ri uelit: ſi quid eueniat, ut publice interſit
eum laborē a me capi.&,ſi cogites,multa nos
quoq.uulgo ita iocātes dicim⁹, Quādo ita iu-
bes ſedebo,cum,tamē nemo iubeat. Honoris
tui cauſſa ad prādiū ibo.quaſi qui id facit, nō
ſua potius cauſſa faciat.hodie in prandio pul-
chre tibi operā dedi.quaſi qui bene ac libēter
ueſcitur,nō ſibi potius operā det, quā amico.
Ex eodē genere eſt illud,ſi ſit opus. de quo ſa-
tis iam multa. Albedo, latinum non eſt: non
magis, quam Nigredo.Sed ita ſumus omnes,
etiā qui paulo melius latine loqui putamur,
quā uulgus ſolet.Dum cōfidimus, nos iā eam

facultatem conſecutos, ut uel aliud agentes emendate loquamur, multa inepta, & ne in pueris quidem ferenda effundimus. Iſti praecipue delicati, qui omnia ſibi praeter Ciceronem putere aiunt; qui ſi ſine Nizolio poſſint unam aut alteram epiſtolam ſcribere, germanos ſe eſſe Cicerones putant: qui Senecam cõtemnunt, Plinium irrident, Tacitum damnant, ad inferiorum uero temporum ſcriptores etiam nauſeant; qui me aut mirantur aut miſerantur, aut irrident, quod ex Appuleio ipſo, aut Sidonio, quaedam petenda eſſe dicã ad uſum latini ſermonis: illi igitur ipſi ſaepe ita & loquuntur, & ſcribunt, ut non eos modo, quos ipſi tanto opere abiiciunt, quos prae ſe cõtemnunt, ſed eorum piſtores aut coquos multo latinius locutos fuiſſe conſtet. Ad omnia epiſtolae tuae capita reſponſum eſſe arbitror. Vale, iij. kal. Martij. M. D. LXXI. Roma quo ipſo die litteras tuas accepi, quibus adſcripta erat dies VII. kal. Febr. ne me tam ſero tibi reſpondiſſe mireris.

MVRETVS CARDANETO S.

POSTQVAM ad te nuper ſcripſi de illo Terẽtiano, ſi ſit opus, uenerunt mihi in mentem alia, quae apertius confirmarent explicationem meam. ſimile igitur eſt illud ex Adelphis:

Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis. M. *probe.*
Et tu nobiſcum una, ſi opus ſit.

Et illud Catulli ex epigrammate in Vettium.

Iſta cum lingua, ſi uſus ueniat tibi, poßis.

Sed nolo alterum uerſum adſcribere, neq. puto eſſe opus. quamuis igitur ſperabam ſententiam meam ita tibi probatam eſſe, ut nihil praeterea argumentis opus foret, tamen ne hanc quidem ad te ſcribendi occaſionẽ praetermittendam putaui: Vale, & Giſbertum mihi ſaluta, & ſi quos iſtic praeterea noſti amantes mei. Romae. poſtrid. Non. Mart. M.D.LXXI.

PETRVS PERPINIANVS M. Antonio Mureto S. D.

ONVS Aetna grauius mihi uidentur ſuſtinere, qui fidem alteri ſuam adſtrinxerunt: niſi eius, aut cui, aut pro quo ſpoponderunt, humanitate ſubleuetur. Scis, credo, quid uelim. De uerſibus illis in D. MARIAM Lauretanã, qui eos a te optabat, propter ſingularem expectationem elegãtiae & doctrinae tuae, is me urgere nõ ceſſat. Ego, tametſi, inſcio & inconſulto te, me temere recepiſſe intelligo, tamen hanc temeritatem in ſpondendo meam tua eximia, in re perficienda, humanitate compenſatum iri confido. Si

quid poſſunt fontes & pomaria Tiburtia, ſi quid iſte ſeceſſus otij a quotidianis occupationibus tuis attulit, oro te atque obſecro, ut oſtendas, me non nullum apud te gratiae locum obtinere. Quaedam tecum cõmunicare cupiebam: ſed ea melius, ut ſpero, coram: ubi ad nos redieris. Nam ſummus noſtrae ſocietatis magiſter ſtatuit, ut Romae anno proximo manerem. Noſtri omnes te ſalutant. Vale. ex urbe. XIIX. Cal. Sept. M. D. LXIV.

M. ANTON. MVRETVS S. D. Petro Perpiniano ſuo.

CVPIO equidem & meam, & tuam fidem liberare: ſed mihi adhuc multa, ne id facere poſsẽ, obſtiterunt. Primũ quod quẽ locum, quodq. tẽpus otij, & quietis pleniſſimũ putabã fore, in eo me & multa, & longiſſime a ſtudiis meis abhorrentia negotia occupatum, atque exercitatũ habuerunt. Nam, ut cetera taceam, his paucis diebus bis mihi Romam eundum fuit. quod etſi leue uideri poteſt, tamen eae mihi profectiones octo amplius dies abſtulerunt. Deinde quod multos iam & menſes, & annos intermiſi poëtica ſtudia, ut etiam ſi quid olim fuiſſet in me eius facultatis, quod

ſane aut nihil,aut pertenue quiddam,& perexiguum fuit, effluxiſſe id tamen,& exaruiſſe neceſſe ſit.Poſtremo, δεῖ γὰρ τ' ἀληθῆ λέγειν, tardiorem me, ac timidiorem facit expectatio illa, quam de meis uerſibus concitatam eſſe ſcribis. ſcis enim quam inutilis ea atq. aliena ſit placere cupientibus. Nam ſi illud a me poſtulatur, ut tuorum elegantiam aequem,a te ipſo mihi uerſura faciunda fuerit. Vt ut eſt, meditabor tamen propediem aliquid: ſed ſi me amas, quod quidem ita mihi perſpexiſſe uideor,ut quin ita ſit, dubitare nõ debeam, minue, obſecro, quantum potes iſtam expectationem: ac perfice, ut ille amicus tuus a me,tamquam a malo nomine, ut nummos,ita uerſus, etiamſi neque optimae notae erunt,neq. iuſti ponderis, aequo tamen animo accipiendos putet. Bene factum,quod te ſocietatis ueſtrae magiſter Romae retinendum iudicauit. Mihi crede, magnam moleſtiã cepiſſem e diſceſſu tuo. Nunc ſpero fore, cum iſtinc rediero,ut fruar tua ſuauiſſima,mihiq.optatiſſima conſuetudine,quã ego quanti faciã, ſpero te re ipſa aliquando cogniturũ. Vale. Tibure XVI. Cal. Sept. M.D.LXIV.

PETRVS PERPINIANVS M.Antonio Mureto P.S.D.

TVVM tamen reditum expectare non poſſum. timeo namque ne ſit ille tardior : mihi autem maturato eſt opus. Quonam inquis,adeo feſtinas, ut pauculos hos dies expectare non poſſis?nuſquam equidem.noli metuere, ne, mutata magiſtri noſtri ſententia, mihi ſit ex urbe proficiſcendum. rem totam a principio audies.Praepoſitus iterum rhetoricae ſcholae,a qua me ſolutum penitus,ac liberum eſſe arbitrabar, de praefecti noſtri ſententia ſtatui Ariſtotelis de arte dicendi libros explicare, ut ſi nihil tanti magiſtri ſubtilitate dignum in lucem potuero proferre,quod ita plane futurum eſſe uideo, certe conatus ipſe in re perdifficili nonnihil ab auditoribus gratiae, & beneuolentiae conſequatur ; ſummiq. philoſophi nomen apud omnes illuſtre languidiora iuuenum ſtudia uehementius excitet ad diſcendum. Multa igitur, ita ut fit, legenti, & meditanti mihi, quae ad eorum librorum explicationem uſui fore uiderentur,quaedam occurrerunt, quae meum animum ita dubium, & incertum habent,ut non facile ſit ſtatuere quid ſequar. De his tuam ſententiam exquirere decreueram, ubi rediiſſes.Verum,ut dixi,timeo, ne ſerius,

quam mihi eſt opus, reuertare. Quare agam tecum per litteras abſens, quod uerbis praeſens agere non poſſum,& quid ex te ſcire uelim,paucis perſcribam.Non enim dubito,tametſi longe abes a libris,quin omni me dubitatione nullo negotio ſis liberaturus: eo magis quod de quibus ambigo, ea tibi iamdudum quaeſita, cogitata, tractata eſſe ſcio. Primum itaq.uelim cognoſcere,quid tibi uideatur de partitione artis Ariſtoteleae in III. libros. praeteritum ne putes hoc opus, quod nemo Ariſtotelis eſſe negat,a Laertio,qui duorum tantũ librorum fecerit mentionem:an in numero librarios fuiſſe mendoſos: an in duas dumtaxat partes totum illud quaſi corpus ab auctore diſtributum, ab aliis poſtea in tres fuiſſe diuiſum.numquidnam aliquãdo legeris apud antiquos Ariſtotelis interpretes, aut alios idoneos auctores, ex quo perſpici poſſit,quot in libros partitus ipſe fuerit hanc artem bene dicendi tam accurate conſcriptam. Deinde περὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἀκροαματικῶν συγγραμμάτων ecquid comperti habeas. nam,ut a Cicerone, Gellio, Plutarcho, Galeno, Ammonio, Simplicio diuiſionem hanc operum Ariſtoteleorum confirmantibus diſſentiam,nullo praeſertim duce,nullo auctore,cuius nomen graue apud alios eſſe debeat, animum inducere non queo.argumenta contra ſentientium qua ratione refellam, non

uideo. cur enim in primo libro νικομαχείων libros de animo,quos ſubtilitatis plenos eſſe omnes confitentur, ἐξωτερικοὺς appellat? cur hos ipſos de moribus libros ad Nicomachum modo uocat ἐξωτερικούς, ut in tertio πολιτικῶν libro, modo ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ſeiungit,cum in ipſis τὰ ἐξωτερικὰ,ueluti genere prorſus diuerſa,citet?cur τῶν ἀκροαματικῶν nulla uſquam mentio? quod enim octo libri τῆς φυσιολογίας, περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως inſcripti ſunt,eam ego inſcriptionem idcirco Ariſtotelis ipſius non eſſe ſuſpicor,quod nuſquam illi ab eo libri hoc nomine citantur. Poſtremo doceri cupio, an dialecticae nomen ſic ab Ariſtotele aliquando uſurpetur, ut non τὴν τοπικὴν ſolum , ſed totā omnino logicā comprehendat. Alexander enim in prooemio τοπικῶν tres tantum tradit huius uerbi ſignificationes:de hac uero uulgari notione,prorſus nihil. At mihi in hoc, quem ſubiiciam, loco, primi de rhetorica libri, περὶ δὲ συλλογισμοῦ ὁμοίως ἅπαντος, τῆς διαλεκτικῆς ἐστὶν ἰδεῖν, ἢ αὐτῆς ὅλης, ἢ μορίου τινὸς, non alia notio ei uidetur eſſe ſubiecta. Nolim tibi eſſe moleſtior. His nunc ero contentus. ſi quid eſt aliud, de quo ſcire uelim quid ſentias, id ad tuum in Vrbem reditum reſeruabo,ne iure queri poſſis,ne in otio quidem tibi licere eſſe otioſo. De uerſibus,quos auidiſsime expecto, ne tu prudentiſsime feciſti,qui tandiu noſtros ani-

mos tenueris expectatione ſuſpenſos,ut tamquam poculum aquae frigidae longinqua ſiti exareſcentes,ſic nos illi multum cupientes,& diuturno deſiderio flagrantes inſolita quadam ſuauitate perfundant. Accipio tamen excuſationem,modo quam citiſsime,quod commodo tuo fiat,eos ad me mittas. Nam quod uereris, ut expectationem de te concitatam poſsis explere,uide ne,dum modeſtus haberi ſtudes, parum de nobis amice exiſtimare uidearis. quid enim? ſic tu nos intelligentiae communis expertes eſſe putas,ut quantum a quoque ſperandum ſit,uidere nequeamus?aut tam parum ſtudioſos tui, ut quemadmodum nobis ſatisfacias, uehementer ſit tibi laborandum? facis tu quidem, quod te decet, ut nihil a te, niſi ſumma induſtria elaboratum, atq. perfectum exire patiaris:uerum,ſic habeto, tantam eſſe omnium noſtrum erga te beneuolentiam, eam de ingenio , & doctrina tua exiſtimationem, ut ſi quid minus dignum tuo nomine editum a te fuiſſe uideremus, id quod accidere nullo modo poſſe intelligo, ſed ſi quid a te elucubratum ſcriptorum tuorum diſsimile forte legeremus, noluiſſe te potius tantum contendere,quantum poſſes,quam quantum contendiſſes, efficere non potuiſſe crederemus.

M. ANTON. MVRETVS S. D. Franciſco Bentio.

VTRAEQ. litterae tuae mihi gratiſſimae fuerunt: hae poſteriores eo etiam gratiores, quod ſubdubitabam, ne aegre tuliſſes, nihil a me ad illas Senenſes reſponſum eſſe. etſi uidebar ſatis reſpondiſſe, cum quae petebas, ad te miſeram. mihi enim uidetur melius petenti reſpondere, qui ſilentio facit quod rogatur, quã qui uerborum affatim rependit, rei nihil. Gaudeo te Peruſiam ueniſſe, unde opinor crebrius a te litteras expectare potero. Cupio autem ſcire, quem potiſſimum ſcriptorem explicandum ſuſceperis. Nam, ſi nihil aliud, exacuam induſtriam tuam: teq. fortaſſis ad locos quoſdam diligentius, quam ab aliis ſolent, tractandos excitabo. Caue enim putes quidquam mihi accidere poſſe iucundius quã uidere te τηλυγέτην, ut ita dicam, diſciplinae meae alumnum, florentem laudibus, & quotidie longius progredientem in ea uia, quam me tibi olim monſtrare memini. Et ſi tu quidem, ut a me diſceſſiſti, multo, quam ego ſum, meliores magiſtros nactus es. Sed quid tum? blandior mihi γεροντικῶς, & quia te olim neſcio quid docui, uideor mihi te, quantus quantus es, aut potius, quantus futurus es, produxiſſe. Sed ut haec miſſa faciam, ſcin tu me

nuper a Pontifice, iterum antiquo, ut ait Horatius, incluſum ludo? Cum enim Cæſarius multorum iam ſtipendiorum ueteranus miſſionem impetraſſet; egerunt mecum primum Cardinales, deinde etiam αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς, ut eam prouinciam ſuſciperem. Multa argumenta allata ſunt, quae me mouerent: ſed unum ἄλυτον, καὶ ἄφυκτον, quod pro ducentis aureis annuis, quadringentos propoſuerunt. Homini autem egenti, & propter imminentem ſenectutem paulo ad rem attentiori, nullum medicamentum adhiberi potuit efficacius. Itaq. redibo iam ad ueteres illos Congerrones meos Ciceronem, Horatium, ceteros, & mihi quodammodo repueraſcere uidebor. Tumultuantur tamen, qui ex me pandectas audiebant, & negant ſe quemquam alium ferre poſſe: Pleriq. etiam niſi me habent, iuriſprudentiae ſe multam ſalutem dicturos eſſe profitentur. ipſi uiderint. Ego ludibundus quadringentos illos quotannis in arcam, θεοῦ θέλοντος, concludam, ut ſit aliquãdo unde otio frui poſſim. Beatum te, qui eam uiuendi rationẽ ingreſſus es, ubi a talibus curis animus liber eſt. Noli tamen putare a me ipſo haec ita curari, ut angar: Λαμβάνω τὰ διδόμενα, & quia uſq. huc paulo negligentior fui, ex illa negligentia ita aliquid detraho, ut nihil detraham ex hilaritate. Adoleſcentem, qui mihi litteras tuas reddidit, uidi

perlibenter: & mihi, quantum ex una collocutione exiſtimandi poteſtas fuit, uiſus eſt tua commendatione digniſſimus. Saluta mihi ſi quos iſtic noſti ſtudioſos mei: Vale mi Benti optime, & ſuauiſſime & me ama Romae. V. Kal. Septembris. M.D.LXXII.

GVLIELMVS CANTERVS M. Antonio Mureto S.D.

ETSI ſatis audacter facere uideor, uir doctiſſime, cum te litteris meis interpello; quoniam tamen hunc libellum proximis his menſibus edidi, putaui me non ſatis ex officio facturum, niſi cum eundem ad te mitterem, tum ueniam a te rerum duarum peterem. Etenim, cum id, quo libellus noſter eſt exorſatus maxime (Athenaei fragmentum dico) a te primum in manus noſtras deuenerit, poſtquam tu id cum Aurato noſtro communicaras: nemini potius hoc totum, quidquid eſt, mitti debuerat quam tibi. Iam quod ea fuerim audacia, ut rem a te, κειμηλίου δίκην habitam publicare ſim auſus, non miraberis, ſi, quanta debeat eſſe ſtudioſorum hominum inter ipſos rerum omnium communitas, tecum cogitaris. Huc acceſſit, quod non leuiter ſuſpicabar fore, ut alii, niſi ego praeuertiſſem, eam glo-

riam, cuius ego te participem iure feci, ſibi ſolis eſſent praerepturi. quamquam nihil magnopere uideo, cur ea res gloriae tuae, quae iam pridem eſt toto orbe clariſſima, multum addere ponderis potuerit. Quis eſt enim in omni quae incolitur terra ita barbarus & omnis expers elegantiae, ut Muretum non cognoſcat, amet, exoſculetur? Ego certe, ὁ τῶν λόγων ὅσον ὄπω γευσάμενος, tanti te, libere ut loquar, facio, quanti haud ſcio an alium neminem. Sed, ut ad ipſum redeam libellum, in eo ſi forte alicubi maiorem uidebimur habuiſſe ueritatis quam hominum rationem, ſuggeret tibi, ſpero, memoria tua, qua uales plurimum, quid de ueritate Socratem Plato ſenſiſſe tradiderit. Quid quod eam praebent optimae litterae ſuis cultoribus libertatem, ut in utramque partem ſine periculo diſputare poſsint? nec enim hic opus eſt τὸν περὶ ψυχῆς δραμεῖν. Quocirca, ſi hoc a te conſecutus fuero, uir doctiſsime, ut nihil huius libelli editione offenſum te ducas, non admodum timebo, ne quis de me conqueratur alius: ſperabo potius me, quod ille dicebat, ſine inuidia laudem deinceps inuenire, & amicos parare poſſe. Et quoniam non facile fortaſsis me, qui ſim, agnoſces: uelim tibi Aurati tui atq. mei in mentẽ ueniat, cuius ego conuictu, cum tu ante annos duos in Gal-

liam ueniſſes, fruebar; Fruterij quoq., cum quo me aliquando, ſi non es oblitus, uidiſti. ſi quid etiam dignaberis reſcribere (quamquam nos tantum boni non meremur) ad Oporinum, uel Petrum Pernā typographos Baſilienſes, litteras curabis. Bene uale uir doctiſſime, & eum te a nobis haberi crede, ut quod aliquando de nobis Auratus, condiſcipulorum comparatione, ludēs dicere ſolebat, id merito tibi doctorum omnium reſpectu tribuamus. quid hoc? inquies. τὰ δ' ἄκρα κορυφοῦται τῷ Μουρήτῳ. Francofurti, nundinis autumnalibus anni M.D.LXIIII.

ALEXANDER IVSTINIANVS
M. Antonio Mureto. S. P. D.

TE poſt tuum diſceſſum Venetiis in febrem incidiſſe, aegre ſane tuli, ut debui: idq. ſtatim meis litteris ſignificaſſem: ſed praeter morbum tibi moleſtus eſſe nolui: nam indies experior quam moleſta aegrotantibus omnia paene eſſe ſoleant. ceterum, miteſcente iam morbo, nullum παραμυθητικοῖς λόγοις in tam magno praeſertim elatoq. animo, aduerſum omnem fortunae temeritatem mihi locum relinqui uideo: & fortaſsis, ipſo iam fugato, conualeſcenti gratulandum potius. aliquid ſerij ad te ſcriberem, niſi id

mihi medicorum legibus περὶ τῶν ἀνακομιζομένων interdictum ſcirem. ſcribam alias, & quod toties recepi, tandem cumulatiſsime praeſtabo, praeſertim cum χρύσεα ἀντὶ χαλκείων a te ſperare liceat. interim cura ut ualeas, ego uero, & Ioannes Dalianus noſter ualemus, teq. plurimũ ſalutamus, & cum primum per ualetudinem tuam licuerit a te litteras expectamus. Vale Venetiis pridie Kal. Oct. cIↃ. IↃ.LVIII.

ALEXANDER IVSTINIANVS
M. Antonio Mureto S.D.

VETERIS illius familiaritatis ac neceſsitudinis, quae mihi maxima tecum olim Venetiis interceſsit, minime te oblitum eſſe opinor. neque tot annorum ἀπροσηγορία, ex animo tuo noſtri memoriã effluxiſſe dubito. Plurimum ſane momenti ad uulgaris cuiuſpiam amicitiae diuturnitatem in aſsiduitate litterarum poſitum eſſe nõ diffiteor: mutuam uero inter nos beneuolẽtiam, certo iudicio ſemel ſuſceptam, eam ipſam uirtutem, quae genuit, & continuiſſe & conſeruaſſe certo ſcio. Nam illam ſane παροιμίαν, quam Athenaeus iure μισανθρωποτάτην appellat, ad cuius praeſcriptum, τηλοῦ φίλοι ναίοντες οὐκ εἰσὶ φίλοι, tibi probari nequaquã

credo.cum amicitiam non locorum ſpatiis, ſed amicorum moribus metiendam eſſe non ignores. Quod ſi ad meam erga te beneuolentiam, acceſsionem quoq. mearum litterarum a te deſiderari, mihi ſignificaueris: non ſolum hoc officij genere tibi poſthac ſatisfaciam. Sed etiam eius longo tempore a me praetermiſsi uſuram cumulatiſsime reddam. Quanti uero te faciam: quamq. tui ſim memor, teſtem habes Ioannem Biſſonerium, quem tibi cum morum probitate, tum doctrina ſingulari conciliatum eſſe audio. Eum, mi Murete, ſic uelim tua humanitate complectare: ut ea omnia, quae in me, ſi Romae eſſem, conferres, in eum conferas. eſt enim mihi amiciſsimus tuiq. amãtiſsimus. neq. te umquam paenitebit in eum beneficium contuliſſe. experieris me hercle re ipſa; & grati animi iuuenem, & commodorum memorem. expectabo litteras tuas, quibus & me a te amari adhuc intelligam, & ſi quid Genuae a me agi uoles, certior fiam. Vale Genuae VII. kal. April. cIɔ. Iɔ. LXXv.

MARTINVS BERLEVICEIVS Pannonius M. Antonio Mureto S.D.

IVVENIS quidam natione Gallus, uir clariſsime, qui Roma huc uenerat, ſcribẽdarum ad te litterarũ anſam mihi praebuit: quarum quidem auctor, uel ſi ſaepius eas percurreris, uix tuo innoteſcet animo. Cum enim menſe Martio te, & Paullum Manutium Romae ſalutarim; quid miri, ſi uſq. ad hoc tempus in tanta temporis intercapedine, memoria tua, quae grauiſsimis ſtudiis cõtinuo fatigatur, exciderim? Hoc etſi perſuaſum habeo; non tamen dubito, quin facile in tui memoriam redigar: praeſertim ſi & album tuum, in quem nomen meum relatũ eſſe uoluiſti, intuearis; & memineris quibus uerbis Oberti Giphanij Lucretij editionẽ collaudaueris: cũ adiiceres nihil eſſe quod nõ Giphanij cauſſa libenter faceres. Quare cũ tibi in mentem rediiſſe nomẽ meum exiſtimẽ, ad iuuenẽ illum reuertor, a quo cum quaeſiſſem, quid rerum ageres, an quicquã de Plautina editione cogitares: quã nos iamdudum, & ceteri omnes, qui elegantiorũ litterarũ cupiditate tenẽtur, auidiſsime expectãt: a philoſophia naturali ad ciuilẽ hãc noſtrã Philoſophiã; quã tu ante aliquot annos, humanarũ litterarũ cauſſa, intermiſeras, te contuliſſe reſpõdit.

Qua in re cum tuum factum uehemẽter probaui; tum ratus ſum, ad ſtudium iuris illuſtrandum, maximum adiumentum allatum iri, ſi tuum exemplum huius aetatis iuriſconſulti imitarentur; quos & barbarorũ interpretum inaniſſimas controuerſias toto animi impetu conſectari uidemus; & omnes ſuum ſtudium ad calumnias litium, & ad turpem & inuidioſum quaeſtum conferre. Sed quod Cujatius & tu homines Galli in ſtudiis ſapientiae conſecuti eſtis; id non ſine munere diuino uobis eueniſſe credo. Idem ſentire uidetur Hiphanius, Cujacio amiciſſimus, & tibi cariſſimus. In hac enim noſtra Academia Patauina ſuperioribus diebus fuit, atq. de te ſaepius honorifice loquutus eſt; & nullo in ſermone libentius eum uerſari uidi, quam cum de Plauto loqueretur; exiſtimans ſilicet, quod res eſt, bene actum cum ſtudioſis litterarum fore, ſi tam bonus latinitatis auctor tua diligentia, doctrina, opera nitidior & emendatior in lucem proferretur. Cupit ſane eſſe in tua gratia, quam, humanitate tua fretus, tuis uerbis ei non ſolum pollicitus ſum, ſed etiam ſpopondi. Itaq. non erit tuae bonitatis committere, ut ſponſorem appellet, cum ipſe facile poſſis dependere. Vnum eſt quod a te contendendum mihi putem, ut duas orationes tuas ad me mittas: quarum altera de laudibus iuris ſtudii, ſcripta abs te

nuper eſt, altera in collegio Pontificum habita. De Plauto fac promiſſa appareant. Diutius enim deberi politis & ingenioſis hominibus non poteſt. Et hercle tua maxime gloria agitur. Vale, & ſaluebis a ❧lphanio noſtro, qui Venetiis apud oratorem regis Galliae uenit. Patauio Kal. Decemb. M.D.LXIIII.

M. ANTONIVS MVRETVS Franciſco Turnonio S. R. E. Epiſcopo Cardinali S. D.

SI tempus ad te ſcribendi uſque eo differre uoluiſſem, Franciſce Turnoni, Cardinalis Ampliſſime, dum par a me aliqua tuis erga me plurimis, maximiſq. beneficiis reperiretur oratio: magnopere mihi metuendum erat, ne & in eo quaerendo, quod numquam conſequi poſſem, inani ipſe me labore torquerem, & immodica ſilentij diuturnitate ſuſpicionem tibi aliquam anguſti & humilis animi, neque ſatis, quantum a quoque acciperet, ſententiis afferrem. cũ igitur, diẽ aſſidue ex die ducens, ſine dubio diutius, quam par fuerat, reticuiſſem, plane obſtupefactus admiratione iſtius erga me tam prolixae, tamq. beneficae uoluntatis tuae: confirmaui me tandem, & ad haec pauca, quoquo modo poſſem, ſcribenda me contuli: quibus,

quod tam multis, tamq. claris & illuſtribus ſignis, me, quamuis nihil prorſus tale promeritum, tibi tamen non uulgariter earum eſſe declaraueris, gratias, quando nihil preterea neque tu expectare, neque ego praeſtare poſſum, tibi agerem immortales. Eſt omnino haec tota gratiarum actio perpuſillum quiddam, perque tenue: praeſertim ſi comparetur cum magnitudine eorum beneficiorum, quibus tu me a te ornatum eſſe uoluiſti: ſed eam tamen, cum haec ſcriberem, pro certo atq. explorato habebam, tibi non ingratam, neque iniucundam fore: cum, ut ſcis, ne Dei quidem bonorum omnium auctoris infinitam in nos beneficentiam ullo alio modo remuneremur. Officiorum uiciſſitudo eas amicitias continet, quibus inter ſe eiuſdem ſortis homines, aut certe non admodum diſpares deuinciuntur: uobis, quos ſupra ceterorum condicionem euectos, in ipſo rerum humanarum faſtigio diuina prouidentia locauit, illud cum corporibus caeleſtibus commune eſt, quod ut illa efficientiam quidem ſuam declarant in inferiora haec, uireſq. in ea exercent ſuas: ſed ab eis nihil uiciſſim accipere, &, ut Graeci ſua lingua dicunt, pati queunt: ſic uos poteſtatis quidem copiarumq. ueſtrarum documenta, ſubleuandis inferioribus, datis: ipſi uiciſſim quicqam ab eis, prae-

ter laudem ac praedicationem, teſtem grati ac memoris animi, percipere non poteſtis. Ago igitur ibi quammaximas gratias Cardinalis clariſſime, humaniſſime, optime, agamq. dum uiuam: tibiq. a ſummo huius uniuerſitatis effectore ac gubernatore Deo aſſiduis uotis fauſta ac felicia omnia precabor: non quod me dignum exiſtimem, cuius uota ab eo attendantur: ſed quod tu digniſſimus, pro cuius ſalute atq. incolumitate, etiam eorum, qui per ſe nullo numero habendi ſunt, preces non negligantur. Ita igitur faciam: conſeruabo diligenter memoriam eius humanitatis, qua tu me immerentẽ, talis tantuſq. uir, complexus es: utq. tuo de me ampliſſimo atq. honorificentiſſimo teſtimonio, quantum in me erit, reſpondeam, modis omnibus operam dabo. Illuſtriſſimo quidem Cardinali Ferrariẽſi, ad quem tua potiſſimum auctoritate adductus, me, cum primum potero, conferam, commiſſurus non ſum, ut unquam uenire poſſit in mentem, quod fidem tuam in me recipiendo ſecutus ſit, paenitere. Vale III. No. Febr. clↄ Iↄ LVIII. Patauio.

M. ANTONIVS MVRETVS Franciſco Turnonio S. R. E. Epiſcopo Cardinali S. D.

NON puto ulla mihi excuſatione apud te utendum eſſe, quod ad te rarius ſcribã. nam tumdemum peccare ipſe mihi uiderer ſi tanti me facerem, ut tibi, tanto uiro, tantiſq. aſſidue occupationibus impedito, frequenter litteris meis obſtreperem. ideoq. contineo me: &, cum quotidie de te cogitem, uotaq., uti debeo, pro tua ſalute atq. incolumitate faciam, in ſcribendo ſum rarior: neq. umquam id facio, niſi cũ aliquid accidit, ut, niſi ſcripſero, officio uidear defuturus. quale eſt, quod me hoc tempore, ut ſcriberem, adduxit. cum enim nuper octo uariarum lectionum libros edidiſſem: etſi ſatis intelligebam, eos leuiores eſſe, quàm ut tu, quẽ nihil niſi praeclarum atq. eximium capit, ullam magnam uoluptatem ex eorum lectione percipere poſſes: iudicaui tamen, omnino mihi faciendum eſſe, ut eorum exemplar unũ ad te mitterem. neque dubitaui, quin tu eos libenter accepturus eſſes: uel quia mei ſunt, uel quia ſcripti ad eum, qui ut a te ſingulariter amatur, ita te ipſe admirabili, non amore ſolum, ſed cultu mediusfidius, atq. obſeruan-

tia proſequitur. Vnum eſt, quod quamquam mihi conſcius ſum, me optimo animo feciſſe, tamen, quia fieri poteſt, ut confidentius in eo me geſſerim, quam decebat: per illam & aliis & mihi in primis perſpectã humanitatem tuam, mihi ut ignoſcas, etiam atque etiã a te peto. Auſus enim ſum quodam ex eis libris loco nominare te: ac uerſus etiã aliquot ponere, qui mihi in memoria haeſerant ex edyllio quod olim ad te mihi una cum tragoedia, quam de C. Caeſaris caede factam in tuo nomine diuulgaueram. Qua in re ſi quid a me peccatum eſt, (nihil enim debueram te incõſulto facere: praeſertim cum te Venetiis conueniſſem) peccatum eſt, incredibili quadã abundantia amoris erga te mei: quam ut aequo animo feras, omnibus a te precibus, atq. omni obſecratione contendo. Etenim uere hoc dicam. nihil uidetur eſſe ita difficile atq; arduum: in quo ego paratus non ſim uoluntati & auctoritati tuae morem gerere. unum eſt, in quo tibi, ne quid diſſimulẽ, non poſſem, niſi inuitiſſimus, obtemperare: ſi me iuberes tacere de tuis uirtutibus, & continere in ſinu immortale illud gaudium, quo efferor, quia me tibi carum eſſe ſentio. Hac una in re dum me mihi obſequi, & animo indulgere patiaris: quominus aliud mihi quidlibet imponas oneris, non recuſo. Quod ſcribam, aliud nihil eſt: niſi omnes hic omnia tibi fauſta & pro-

ſpera precari,& gratulari aquis iſtis,quod eas tibi ſalubres & fuiſſe & eſſe audimus. Vale.

CORNELIVS VALERIVS, M. Antonio Mureto S.

VIDE, quanta in te ſit humanitas, eruditiſsime Murete, & quae opinio apud exteras gentes. Iuſtus Lipſius, familiaris & idem diſcipulus meus, litterarum & antiquitatis cauſſa in Italiam proficiſci uelle coepit. petiit a me, amicis quibuſdam commendari. in primis autem contendit, ut ad te, cuius cognoſcendi & uidendi ſtudio mirifice flagrat, litteras ſibi darem. Ego autem etſi uidebam putidum eſſe, me hominem fortaſsis ne fama quidem tibi cognitum, litteras ad te dare, eiuſmodi praeſertim quibus onus aliquod officij tibi imponerem, morem tamen geſsi adoleſcenti tam uehementer petenti, & uoluntati eius obſequi uolui potius, quam aut naturae aut pudori meo. Quod feci eo libentius, quod non ad aliquem neſcio quem duris & aſperis moribus ſcribendum mihi uiderem, ſed ad eum uirum qui cum humanitatis ſtudiis & iis artibus omnibus quae ingenuo homine dignae ſunt ſit perpolitus, abeſſe non po-

teſt, quin cum in omnes, tum praecipue in earundem artium ſtudioſos propenſo animo ſit ac humano. Accedit ſimilitudo profeſsionis & ſtudiorum noſtrorum. nam & nos pro mediocritate ingenij noſtri, eloquentiae & humaniorum litterarum ſtudia, uoce & ſcriptis, quod in nobis eſt, in hac Belgica noſtra excitare conamur, & tu M. Antoni antea quidem in Gallia, nunc in illa Italiae luce haec ipſa ſtudia cum immortali tua laude & omnium gentium admiratione tractas. Quare non tam quaerenda mihi eſt excuſatio & praetextus pudoris mei, quod ſcripſerim, quam gaudendum, oblatam mihi in amiciſsimi mei negotio facultatem ſcribendi, ſimul & teſtificandi amoris mei. Sed ueniam ad id quod caput eſt epiſtolae meae. Mitto ad te Murete hunc Iuſtum Lipſium, alumnum, ut dixi, diſciplinae meae, adoleſcentem ea probitate, modeſtia, ingenio, eruditione, iudicio, quanta teſtari poſſum equidem me in alio nullo, in iſta imbecillitate aetatis, adhuc eſſe expertũ. tum uero quod apud te plurimum ualet, ſtudioſum antiquitatis & artium illarum quas tu amas, & in quibus maxime excelles, id eſt optimarum. Caue autem exiſtimes me haec ambitioſe & ſupra quã res eſt, commendantium more, ſcribere; immo uero minus fortaſſe quam uirtus & eruditio adoleſcentis

merentur ſcribo. ne,dum eum laudo, uidear nos ipſos inſtitutionemq. noſtram uelle extollere. Quamobrem rogo te Murete mi, uel potius precibus omnibus oro atq. obteſtor, per communia ſtudia noſtra,per illum amoré quo litteras & litteratos omnes proſequeris, adoleſcentem hunc omni ſtudio, amore, beniuolentia tua complectare atq; deuincias. Et quoniam is honeſto quidem genere & optimis parentibus natus,ea tamen mediocritate fortunae eſt, ut ſe in longinqua & extera regione difficulter ſuis facultatibus ſuſtentare poſſit,uerecunde etiam hoc a te petam (uides quantum mihi ſumam)ut,ſi qua in re cõmendatione & opera tua iuuare eum potes, quod certe potes, ei ut ne deſis. Hoc quidem tibi ſpondeo & in me recipio, te, ſi quid ei accommodaueris, non minorem ex eo uoluptatem percepturum, quam nos uniuerſos. Impedior uerecundia, ne pluribus uerbis te rogem. illud tantum dicam,quod in ſermone ſaepiſſime mihi ſignificauit, eum paene non alia ulla de cauſa in Italiam e tam lõginquis regionibus ueniſſe, quã ut te in primis tuiq. ſimiles eruditos uiros uideret & cognoſceret.quo erit aequius, eius laborem per te ex parte leuari,cui tu laboris cauſſa fuiſti. Quod ſi tu aut amicorum aut familiarium tuorum aliquem hic habes, aut fortaſſe habiturus es, utere eadem audacia & familiaritate apud

me,qua

me,qua ego tibi praeiui: efficiam ut intellegas mihi ad benigne faciendum nec uoluntatem deeſſe nec facultatem. Litterae hae meae ſi aliquod pondus apud te habebunt,dupliciter gaudeo. primum enim Lipſio meo,cui uehementer cupio,accommodauero, deinde mihi ad amicitiam tuam quaſi fores & aditum patefecero, quo nihil mihi poteſt contingere optabilius. Vale. Louanio, ante diem XIV. kal.Septembrium.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. Cornelio Valerio.

REDIT ad te Lipſius tuus, & redit magno meo dolore. ita enim me deuinxit ſibi, praeſtantia ingenij & doctrinae, integritate morum, ſuauitate ſermonis ac conſuetudinis ſuae, ut, eo diſcedente, a memetipſo mihi auelli uiderer. Felicem te Corneli, cuius ex diſciplina adoleſcens tam rari exempli prodiit.Equidem antea & magni faciebam te ex ſcriptis tuis, & amabam pro iudicio quod amantiſſime de emendatis a me Terentij fabulis feceras. Nunc uero,mihi crede,tanta acceſſio propter Lipſium facta eſt & ad opinionem de te, & ad amorem erga te meum,nihil ut magis cupiam,quam occaſionem mihi aliquam dari declarandi tibi re &

factis, quanti apud me ſis. cuius rei ſi libebit periculum facere, quaeſo te, ſi qui huc uenięt, quos tu ames, praecipueq. qui habeāt aliquid ſimile Lipſij, ut eos mihi potiſſimum cōmendandos putes. Nam eadem opera & ego mihi uidebor abs te beneficium accipere, & conabor efficere, ut ipſi quoq; eo nomine aliquid ſe tibi aliquando debere fateantur. Vale. Romae III. Non. Apr. M. D. LXX.

M. ANTONIO MVRETO V. C. Nathan Mencingius S. D.

CVM V. Id. Octob. anno ab hinc quarto, Romā ex Campania rediiſſem, poſtridie eius diei magna cum admiratione, te, murete clariſſime, orantem audiui, coram Pio V. Pont. Maximo, cum Chriſtianiſſimi Regis legatus, uſitata ſollemnitate, magnifice exciperetur. Ea ego oratione, etiam ſi iam antea, ex monumentis ſcriptorum tuorum, qualis eſſes cognouiſſem; ita ſum tamen admiratione tui inflammatus, ut ex omnibus, quos ego antea praeſtantiſſimos exiſtimaſſem, tibi uni in Oratoria palmam deberi, certiſſimo mihi perſuaderem. Quin ſi animo tum obſequi licuiſſet, una cum illo exclamare ueritus non fuiſſem: ὦ σύνεσις. ὦ λόγοι. ὦ μνήμη. ὦ συνθήκη. μα-

χάϱιος εἶ, λέγειν οὔπω, μᾶλλον δὲ φρονεῖν οὔπω δυνάμενος. Cum autem id, eo quidem in loco, & in clariſſimorum uirorum corona, me nõ deceret, illo ipſo die te adij, ut amorem tui ſane ardentiſſimum, qui oratione tam excellenti in animo iam inflammatus eſſet meo, apud te ipſum detegerem, & litteris Caſelij noſtri, quas tunc mecum habebam, amicitiae tuae quaſi fores mihi aperirem. Accepiſti tum me, ut ſoles, humaniſſimo amplexu, & litteris nondum lectis, notum me tibi eſſe, ex ſermone Caſelij, quem tecum ad oppidũ Sancaſſianenſe paullo ante habuiſſet, oſtendebas. Id certe longe mihi fuit gratiſſimum, coepiq. ut antea doctrinam & eloquentiam tuam admiratus fueram, ita hinc etiam uirtutem & bonitatem tuam ſuſpicere, & exoſculari. Verum illa congreſsio, fato quodam meo infelici, diuturna eſſe, firmaſq. radices agere non potuit. Senis enim cuiuſdam interuentu, uix dum inchoata collocutio noſtra, interrupta eſt: & ipſe etiam, propter comitum feſtinationem, & hiemem imminentem, celerius opinione, iſtinc ſum auulſus. Quod itaq. tum neceſſitate quadam impeditum eſt, quid uetat, quominus idipſum litteris reſtituamus? cuiuſquidem conſilij auctorem habui eundem illum qui me primus in animum tuum inſinuaſſet. Cum eo enim ego hic in iiſdem litteris & ſtudiis,

in quibus tuae quoq. lucubrationes non parum nos adiuuant, uiuo amantiſſime. Quod ſi ille, ut primo fuit, ita nunc quoq. felix erit, tuamq. mihi hoc modo beneuolētiam denuo conciliabit, quis me erit beatior? quis ipſo denique in animis hominum conglutinandis fortunatior? Ego certe Mureti notitiam & beneuolentiam omnibus Croeſi theſauris longe antepoſuero. Vale Roſtochio kal. April. Anno M. D. LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS Agapeto Gideto ſuo S.

Vere es, qui diceris: neque, quam tu, ἀγαπητότερος quiſquam. Itaq. nihil mihi longius uidetur, quam dum Romam redeam, te ut uideam: tecum quotidie ut ſim: tibiq. uel proſim re aliqua, uel certe prodeſſe coner: ut uoluntatem erga te meam uel declarem re ipſa, uel tibi ſaltem conatu probem: quorum hoc, ſi me tantum reſpiciam, ſatis eſt: illud, quia te ex animo amo, multo optabilius uidetur. Et quamquam nihil mihi iucundius eſt, quam abs te quam maxime amari: tamen, ita mihi eueniant quae uolo, ut, ſi mihi detur optio, malim, iuſtam tibi cauſſam eſſe, cur me ames, quam abs te ſine

ulla iuſta cauſa amari. Agam cauſam meam. Debes & tu talem amicum magnifacere, qui nihil a te aliud expetens, eo te tantum amat, quia dignum iudicat, qui ameris. Quod M. Antonium Bizonum potiſſime delegiſti, ad quem itares, cui crederes, cui te in diſciplinam dares, uehementer te mi Agapete laudo, &, ut eum aſſecteris, ex eius ore pendeas, eius doctrinam auidiſſime combibas, ſuadeo. Spero me iſtic fore ante Kalendas Septembres: &, ut ſim, operam dabo: eo magis, quia te uidere diſcupio. De Macarano meo, qui mihi perpetuo ante oculos obuerſatur, quaeſo Agapete mi, ſi quid habes, quod me exhilaret, ſcribe. Viuere ipſe mihi non uideor, donec uitam ipſius in tuto eſſe cognouero. Nolito aegre ferre quod dicam. Illum unum plus amo, quam te: &, ne hoc tibi durum uideatur, te a me proximum habeo: illum aeque amo ac memetipſum. Vale Tiburi III. Non. Auguſti M.D.LXXVII.

MVRETVS AGAPETO Gideto ſuo S.

VIx auſus eſſem a te poſtulare, ut ad me latine ſcriberes: ueritus ne id tibi oppido difficile uideretur. Quo mihi gratiores fuerunt eae litterae quas a te latine ſcriptas nuper ac-

cepi: non illae quidem omni ex parte emendatae, multo tamen nitidiores & cultiores quam credidiſſem. Itaq. bene te ſperare iubeo: neque dubitare, quin aliquando, duce me, aliquam ſis huius quoque generis facultatem conſecuturus. Aduentus huc tuus quam mihi optatus ac iucundus futurus fuerit, nihil neceſſe eſt adfirmare: ſatis enim, ut opinor, noſti magnitudinem amoris erga te mei. ſed ita multos hic adoleſcentes, qui Roma uenerunt, aegrotare uideo, ut ueritus ſim, ne quid tibi iſta hoc tempore caeli cõmutatio periculi adferret. Ego ante nonum kal. Septembr. ſpero fore ut non nihil remittant calores. tunc igitur, ſi Deus uolet, excurram iſtuc, cupidus uidendi tui: teq. ſtatim accerſi iubebo. Non habeo nunc ad manum ſuperiores illas tuas, in quibus neſcio quid quaerebas de dominio directo & utili. cuius tamen totius quaeſtionis moleſtia facile liberare ipſe te potes. Dominium enim directum & utile, nuſquam a Iuriſconſultis, nuſquam ab Imperatoribus nominantur. ſed commenta ac ſomnia ſunt eorum, qui obſcurando & ineptiis ſuis contaminando iure ciuili, ſibi ſe acuminis, & eruditionis laudem quaeſituros putarunt. Quod uſucapitur, fit pleno iure eius qui uſucepit. Qui tamen ſi poſtea id pro derelicto habeat, aequius eſt rem redire ad ueterem domi-

num, ſi eam forte recuperare ſtudeat, quam adiudicari ei qui neque uſucepit, & ſine titulo poſsidet. Datur igitur uindicatio ueteri domino aduerſus eos qui pro poſſeſſoribus, ut dicitur, poſsident: aequitate quadam: qua fingit lex, eam rem numquam uſucaptam fuiſſe. Nam cum is qui uſuceperat, iure illo ſibi quaeſito uti uelle deſierit, prope pro eo eſt, ac ſi uſucapta non eſſet. Erat & aliud quiddam in iiſdem litteris, de quo quaerebas: ſed nunc non recordor. Huius generis litteras, in quibus aliquid eſt quod ad ſtudia tua pertineat, & ego libentius ſcribam, & tu maiore cum fructu leges. Heliconio, Antonino, fratribus tuis ſalutem. De Matthaeo uehementer doleo, ſed gratum eſt quod ſcribis, ſpem eſſe eum, ſine ope praetoris, in integrum reſtitutum iri. Horatio audio meliuſcule factum eſſe: quod quam mihi iucundum ſit, ipſe ſcis. Vale Agapete mi, meq. ama, ut facis, Tibure VII. Id. Aug. M.D.LXXVII.

CONSTANTIVS BARGELLInus Epiſcopus Reatinus M. Antonio Mureto S. P. D.

AFFICIOR laetitia incredibili, quod ut ex litteris tuis accuratiſſime ſcriptis intellexi, a nonnullis Lutetiae impreſſoribus urgeris, ut epiſtolas tuas mittas, quas praelo ſubiiciāt. auguror enim ex eo bonarum litterarum ſtudioſos multum uoluptatis, plurimum etiam utilitatis ad latinā eloquentiam uel cōparandam, uel augēdam percepturos. Equidem etſi fateor in his politioribus litteris, quae ab humanitate nomen acceperunt, me nuperrime non eſſe uerſatum, grauiſſimis occupationibus abductum: Sed tamen, ut ſententiā meā dicā, neceſſe eſt. nihil epiſtolis tuis elegātius, nihil eruditius, nihil uberius fieri poſſe exiſtimo, nihil, quod ad illam Ciceronis maieſtatem propius accedat. Atq; id antea teſtatū apud animū tuū reliquiſſem, niſi me uerecūdia mea a rei perſpicuae teſtimonio non neceſſario reuocaſſet. nūc, quando te amicis tua ſcripta flagitātib⁹ inuitū gratificari intellexi, audaciae notā ſubire malui, quā in bonū publicum inofficioſus iudicari. Illa etiam nō leuis coniectura ad id me ualde impulit: his enim diebus, cū ſchedas aliquot, quibus olim

in arena mea uti conſueueram, euoluerem, nihil tale opinanti epiſtola tua in manus uenit, quae me, quod amantiſſime, & diſertiſſime loqueretur, mirifice delectauit. itaque cum eam ipſam ueſperi inter alia ſcripta, quae forent magis in promptu, retuliſſem, poſtridie mane ecce tuae litterae quibus epiſtolam poſtulabas. ſic admirantē ea cogitatio me excepit, ut illam extare Deus ſine dubio uelit. eius igitur exemplum mitto, teq. hortor, aut, ſi pateris, rogo, ut negotium conficias, neue in aliud tempus reiicias. Quod ſcire cupis, an aequo animo laturus ſim, ſi quae a me ſcriptae ſunt litterae, una cum tuis emittantur, uereor mi Murete, ne quod aiunt κολοιὸς ἐν μούσαις. Ego profecto non tam tuas admirari, quam meas improbare ſoleo: tamen ubi, quoue pacto amicos ſub tuo nomine cohoneſtare poſſis, tui conſilij eſt, nec eſt cur aliorum ſententiam exquiras. Quod ſi tibi ſtatutū eſt, ut illae horridulae meae litterae exeāt, impones extremā manū. ſunt enim indiligēter ſcriptae, quod res ipſa declarat. nec earū editionem aut probarem, aut paterer, niſi ut noſtra amicitia, in qua non minimum mihi ornamenti pono, omnibus eſſet nota, uehementer deſiderarem. Vale mi Murete, & de bonis litteris optime mereri, quando id uel uni tibi maxime licet, ne deſiſtas; ac Bargellino tuo ad omnia utere.

CONSTANTIVS BARGELLInus Epiſcopus Reatinus M. Antonio Mureto S.P.D.

ITA diu iucũdiſsime uiuam, mi Murete, ut allato nuntio de tua ualetudine, quae te in uitae periculum uocaret, acerbam mihi uitam putabam. Equidem ita fuit commotus, ut magis fortaſſe nemo, cuius praecipuum aliquod bonum repente in diſcrimen eſſet adductum. incredibilis eſt enim amor in te meus: nihil eũ extrinſecus accedens, nihil aduentitium peperit, ſed uirtus, quae eſt ipſa per ſe amabilis cuiuſq. omnia in te elucent ornamenta; & animi inductio cum perpetuo quodam iudicio meo conciliauit. Poſtea uero quam te morbo leuatum eſſe cognoui, difficile dictu eſt, quanto gaudio paene exiluerim. Ex diuturna enim animi perturbatione ad aſpiciendam lucem nunc primum mihi uideor eſſe reuocatus. Qua quidem de re tibi magnopere gratulor; etſi noſtra certe gratulatio omnibus, qui modo ſint & uirtutis amantes, & humanitatis, pietatiſq. non expertes, iure debet eſſe communis. Etenim quis te non amet, tanta probitate, uirtute, humanitate, tam denique excellenti eruditione; atq. induſtria uirum? cui ſalus tua aeque exoptanda non ſit, ac ſua? eum profecto ferreum; & ab omni humani-

tate alienum eſſe dicam ; nihil perſpectae, ſpectataeq. uirtuti ; nihil illuſtri grauiſſimi uiri gloriae dare haud temere affirmarim, qui Muretum omni liberali doctrina politiſſimum diutiſſime uiuere non modo non expetat, ſed ab immortali Deo precibus, ac uotis non contendat. Maximam ex eo capio uoluptatem, gaudeo, triumpho. Iam ut ſpero, (id quod Deo optimo maximo acceptum referendum eſt) poteris Muſis tuis operam reddere : cum quibus quoque praeclare actum putem: cum omnes delicias, amores, omnia denique ornaměta, te incolumi recuperarint, iis omnibus cariturae, ſi te, quod Deus omen auertat, patronum, te ducem, infelici ipſarum fato morbi uis eripuiſſet. Quocirca mihi gratiſſimum feceris, ſi illis incolumitatem tuam meo nomine fueris gratulatus, atque in earum clientelam me quam diligentiſſime commiſeris. Haec hactenus mitto tibi nonnullas radiculas ex melle confectas cōditaſq., quales fert haec regio. Exiguum, inquis, munus. At tibi maxime conſentaneum: e cuius lingua, quod Neſtori tribuit Homerus, melle dulcior fluit oratio. Habebit etiam meae erga te beneuolentiae ſignificationem. de qua etſi te pro tua humanitate non dubitare uideo, eam tamen & omnibus cognitam eſſe, & ſtudiis, officiiſq. quamplurimis colere, & confirmare deſidero,

Quod ſi per tenuitatem meam aſſequi non potero, certe hanc uoluntatis meae propenſionem liberaliſſime, uti ſoles, complectere. Inſerui ualetudini huic quantum ſtudij, diligentiaeq. adbibueris, tantum te mihi, publicaeq. utilitati, cui conſulere glorioſum eſt, elargitum eſſe cognouero. Reate ex aedibus noſtris Non. Febr. M.D.LXXVI.

M. ANTONIVS MVRETVS Conſtantio Bargellino Epiſcopo Reatino S.D.

NVNQVAM putaſſem fore, non modo ut ex tuo, ſed ut ex cuiuſquam dolore uoluptatem capere poſſem. Et tamen, ſi uera dicenda ſunt, fatear neceſſe eſt, iucundiſſimum mihi fuiſſe, quod ex litteris tuis intellexi, uehementer doluiſſe te, cum primum de inualetudine mea nuntius iſtuc allatus eſt. Dolor enim ille aliunde quam ab eximio quodam amore erga me tuo proficiſci non potuit. & mihi, ex quo te primum uidi, atq. ex aliis plurimis audiui, qua tu eruditione ac uirtute uir eſſes, nihil optatius fuit, quã ut abs te amarer. Iam optabilium rerum ſigna atque argumenta omnia iucunda eſſe notum eſt. Incredibiliter igitur gauiſus ſum Bargelline uir praeſtantiſsime, tanti me a te fieri,

ut & mirificum dolorem ſenſeris, cum me grauiter aegrotare audiiſti: & exhilaratus ſis, ſimul atque, Dei beneficio, morbum depulſum eſſe cognoſti. Quanquam ego ipſe nondum ſatis conſtitui, utrum mihi ſatius fuerit, ex huius uitae miſeriis quamprimum eripi, an diutius hic manere. Certe enim, cum omnes ſummo conſenſu medici dictitarent, nullam prope amplius reliquam eſſe ſpem euadendi, ita me compararam, atque ita animum cōpoſueram, ut neque angerer neque terrerer mortis, ut putabatur, imminentis metu: neque quidquam aliud a Deo peterem, quam ut mecum miſericorditer ageret, condonaret errata anteactae uitae, neque pateretur me in illa ſeparatione animi a corpore aut diutius aut uehementius torqueri, quam uires meae ferre poſſent. Hoc ego tum unum agitabam animo, hoc ex animo precabar, hoc ceteros quoq. qui mihi adſidebant, ut a Deo mihi impetrare conarentur, obſecrabam. Spero tamē, relictum eſſe me a Deo in hac uita, ut maculas ſuperiori aetate contractas, lacrimis deleam: tandemque omiſsis & abiectis uitiorum illecebris, ſaltem iam ſenex eam uiuendi rationem capeſſam, quam tenere a principio debuiſſem. Atque a te, uir clariſsime, etiam atque etiam peto, ut me ad hoc animi mei propoſitum perſequendum, ut exemplo incitas, ita & monitis ac praeceptis & fuſis pro

me ad Deum precibus adiuuare digneris. Iucundiſſimum mihi fuit munus tuum. nam radiculae illae non tantum palato ſuaues ſunt, ſed etiam ad ualetudinem meam ualdae accommodatae. Mitto ad te, ut te pro opibus remunerer, librum unum orationum mearum, & poëmata quaedam, quae ſpero te libenter lecturum eſſe, non quod ualde bona ſint, ſed quod mea. A te peto uti me, amare pergas: tibiq. pro certo perſuadeas te a me ita obſeruari ac coli, ut paucos admodum habeas tui, quam ego ſum, ſtudioſiores. Vale. Romae XIIII. kal. Martias M.D.LXXVI.

CONSTANTIVS BARGELLInus Epiſcopus Reatinus M. Antonio Mureto S.D.

AMAVI te ſemper, mi Murete, ex quo primum die cognitus es mihi, cum te nunquam antea uidiſſem, commotus fama laudum tuarum. poſtea uero quam te de ſuperiori loco docentem audiui, ita tui ſtudio ſum incenſus, ut nullam amoris acceſſionem fieri poſſe putarem. Acceptis tuis litteris XIIII. kal. Mart. datis, (fatear neceſſe eſt) ad ſummum amorem tantus cumulus acceſſit, quod fieri iam non poſſe arbitrabar, ut nũc deniq. uidear amare, antea dilexiſſe. nam ſi omni obſeruantia inſignes doctrina, & graui-

tate uiros colere debemus, quanti fieri a me ipſo debes, qui omni liberali doctrina ita ſis excultus, ut habeas paucos admodum pares, ſuperiorem uero neminē; cum haec ipſa ſint tibi cum tanta chriſtiana pietate coniuncta? in qua quidem nemo ſapiens ueras uirtutes omnes ineſſe negabit, quibus nobis ipſi felicitatem comparamus. hāc unam laudo, & admiror, & ante omnia expetendam eſſe cenſeo: hanc non modo Craſsi diuitiis, ſed omnibus etiam animi ornamentis, quae humanis uiribus pateant, antepono. haec ipſa te olim mihi cariſsimum, lōge iam cariorem reddidit. Hinc illa tua in periculoſiſsimo morbo fiducia modo concepta. non angebaris, non terrebaris mortis imminentis metu, ſed ad Deum optimum maximum toto animi impetu ferebaris, ſperans fore, ut eius beneficio, poſt has aerumnas, & calamitates, tandem beatiorem uitam conſequi poſſes. Hi ſunt nimirum animi fructus, nullius culpae, quae Dei gratiam diſcutiat, ſibi conſcii: qui cum a corpore ſeparabitur, licet ſit periculis, ac terroribus undique circumfuſus, nihil tamen benefactorū conſcientia fretus timendum arbitretur. Hoc oro non modo ut utriq. noſtrum, ſed cunctis ſalutari renatis aqua contingat. Quod autem dubitas utrum ſatius tibi fuerit, ex huius uitae miſeriis quamprimum eripi, an diutius hic manere; id, etſi eſt eiuſmodi, ut non facile

explicari poſsit,tamen eſt quod Deo immortali gratias agamus incredibiles,qui tibi uitā, optabile ſuapte natura donum, prorogauit, bonarum artium cultoribus conſuluerit, teq. ſine dubio ad maiorem laborum tuorum mercedem reſeruarit. praeclara enim iſta tua a Deo accepta dona ſi intelliges te ea conditione accepiſſe, ut cum ad communem utilitatem contuleris,reddere cum foenore debeas, quis dubitet uberiora,ac praeſtantiora praemia tibi parata fore? Quare te hortor, ac ſi aequum eſt,rogo,ut habeas rationem ualetudinis paulo diligentius, teq. in dies magis, magiſq.confirmes,ſentiaſq.in eo uerti communem cauſſam,quam quidem, ut arbitror, nemo unquam,qui ſaperet,non priuatis commodis antepoſuit. ego uero etſi me exiguis omnino meritis adiutum eſſe probe noui, tamen a Deo ſummopere contendam, ut te incolumem diu ſeruet in uita, atq. ad eorum numerum adſcribat, quos antequam orbis conderetur, elegit. in quo quidem ſi minus gratia potero,gaudebo me pietati,amicitiaeq. debitum officium praeſtitiſſe. Venio ad Orationum,ac Poematum tuorum librum, quē ſane legi libentiſsime. Orationes habitae de Philoſophia me delectarunt quantum uix credas:omnes uero ea eloquentia, ac doctrina conſcriptas eſſe uideo, ut, quemadmodum mea fert opinio, quam tamen ab amore falli

non

non credam, ſumma uigeat eloquentia praeſtanti cum eruditione coniuncta: non uerborum elegantiam, aut ſplendorem, non ſententiarum grauitatem deſideres. quid eſt uel antiquitatis, uel hiſtoriae, uel exemplorum, quod non ita proferas, ut nihil ignorare uidearis? Sed mirari ſatis non poſſum quam uenuſte, quantaq; cum dignitate Theologiae locis eas perſpergere conſueris. ita fit, ut & ſummum oratorem exprimant, omniq. ſcientiarum genere perpolitum redoleant. Quas equidem dum lego, etſi ἄφωνοι ſunt, crebro tamen aures meae praeclara illa uoce tua, qua praelegens in publicis gymnaſiis uteris, perſonare uidentur. Poëmata mirum in modum me ceperunt. quid enim uel a diuturno ſtudio, uel a diuite uena proficiſci poteſt, quod non fueris conſecutus? & quidem tum illa proſunt, tum magnopere delectant. crebrae ſunt, & acutae ſententiae: miros pietatis igniculos excitant: ſtilus quoq. ita rei conſentaneus, ut facile quiuis intelligat te parem, eandemq. in utroq. genere laudem aſſecutum. quamobrem tibi cum plurimum debeo, tum uero quibus uerbis gratias agam non reperio. Sed caue ſuſpiceris me hoc auribus tuis dare. nam etſi mirifice amicos colo, plus tamen ueritati tribuo. quod enim ita ſentio, idcirco meam de tuis ſententiam aperire non

dubitaui. Vtinam aliquid eſſet in me ingenij, ut laudes tuas non detererem, ſed augerem. ſcio id a modeſtia tua minime poſtulari. malui tamen iudicium periclitari meum dicendo, quam ſilentio rem non ſine ſuſpicione improbitatis praeterire. Da operam ut ualeas, atque me ipſum una cum uniuerſa familia mea ad omnia tua paratiſſimum eſſe confidas. Reate. VI. id. April. M.D.LXXVI.

ΝΙΚΟ'ΛΕΩΣ ΝΑΘΑΝΑΗ͂ΛΟΣ

Μάρκῳ Ἀντωνίῳ Μουρήτῳ χαίρειν.

ΟΣης εὐφροσύνης ἡ σὴ ἐπιστολὴ αἰτία μοι γέγονεν, οὐχ ὅπως εὐνοίας γέμουσα, ἀλλὰ καὶ παντὸς δή πουθεν ἀττικισμοῦ, πρὸς τὸν ἐμόν τε καὶ σὸν φίλιον οὐ θέμις ἐστὶ σιωπῆσαι. ἐπὰν γὰρ αὐτὴν ἐκομισάμην, καὶ πάνθ' ἕκαστα διέξηλθον, ὅλος ἤδη τῇ τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι τοσοῦτον ἠλλοιώθην ὑπὸ τῆς χαρᾶς, ὥστε πάντας τοὺς θεασαμένους με παραχρῆμα, καὶ τῷ προσώπῳ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς χαίροντα, πλεῖστον ὅσον ἐκπλαγῆναι. εἰρομένους δέ με, τοιούτοις λόγοις ἐπειπεῖν. Τί σοι τηλικαύτης εὐφροσύνης συμβέβηκε παράξενον, ὅτι τὰ πάντα νῦν ἐξαίφνης ἀλλοιότερος ἡμῖν πέφηνας; Κ'ἀγὼ τότ'

ἔφην, Ἀττικῇ μελίττῃ ἐνέτυχον, ἥπερ ἐκ μὲν γαλατίας γεννηθεῖσα, ὡς δ' ἐξ Ἀθηνῶν θρεψαμένη τὰ ἄνθη, μέλι στάζει ἀττικοῦ θύμου προσόζοντα, κ' ἀμὲ παραδόξου χαρᾶς ἐς τοσοῦτον παρορμῶντα. Τοιαῦτα μὲν ἔλεγον ἐγὼ συνηδόμενός σοι, τὴν χάριν σου ἀπαξαπλῶς ὅλην ἐνθέντι τοῖς γράμμασιν. ἐκείνοις δὲ ἀκροωμένοις ἐντεῦθεν μᾶλλον τὸ θαῦμα ἐπετείνετο. τοσαύτης με χαρᾶς διὰ τῆς ἐπιστολῆς σου γεγονέναι κατακορῆ συνεχώρησας. Εἴπερ γοῦν εὐφραίνεσθαί με καὶ μέλιτι τῷ σῷ ἐντρυφᾷν οὐκ ἀπαξιοῖς, παραπλήσια γράφε. πρὸς δὲ τούτοις ἄρα καὶ συνεχῆ· τοῦτο γὰρ ποιῶν, εὖ οἶδ' ὅτι με, φίλῳ σοὶ τῷ τοσαύταις καὶ τηλικαύταις ἀρεταῖς κεκοσμημένῳ ἐντετυχηκότα, ἀεροβάτην τε καὶ ὑψιπέτην, ταύτης ἕνεκα τῆς εὐδαιμονίας ἀποκαταστήσεις. Ἔρρωσο ἀξιέραστε ἑλληνοκέλτα· παρὰ πάντων δὲ, ὅσοις ἐγὼ λίαν εὐνοϊκῶς ἐκέλευσα χαίρειν ὡς ἀπὸ σοῦ, φιλοπρεπόντως τε καὶ δεόντως προσαγορευόμενος, δι' ἐμοῦ τὴν πρόσρησιν ἐπαναδέχου. Ἐξ Ἐνετιῶν. τῇ μουνυχιῶνος ὀγδόῃ ἐπὶ δέκα. ἔτει ἀπὸ τῆς θεογονίας Α Φ Ν Θ.

AD M. ANTONIUM Muretum.

QVI flos hominum politiorum es,
Quot ſunt, quotquot erunt, quot aut fuerunt,
Doctrinae decus elegantioris,
Lumen Italiae, Murete, Salue.
Salue, & has aliquid puta eſſe nugas,
Quas mittit tibi maximo poëtae
Longe peſſimus omnium poëta.
Sic Caluus tenero auſus eſt Catullo
Saturnalibus optimo dierum
Dono mittere peſſimos poëtas,
Quis is continuo die periret.
At tu, ni caueas, Murete, nugis
Iſtis, tam illepidis & inuenuſtis,
Plenis ruris & inficetiarum,
Non dies aliquot uelut Catullus,
Sed totum male nauſeabis annum.

Iuſtus Lipſius.

M. ANTONIVS MVRETVS
Alexandro Ripario ſuo S.

DVLCES mihi litterae tuae, ut omnia quae a te proficiſcũtur: etſi in eis multa peccaueras. Sed ut filioli balbutientes libenter audiũtur a patribus, ſuntq. eorũ etiam ipſi errores uoluptati, ſic mihi iſta tua in litteris infantia iucundiſſima eſt. Eas ipſas ad te remitto mea manu emẽdatas: ſcis enim ita inter nos conueniſſe. Tu mi Alexander dulciſſime ac ſuauiſſime, ſequere magno animo eam uiam ad quam & tua te natura fert. & ego tibi hortator atque impulſor fui. Magnam de te ſpem meo teſtimonio apud parẽtes tuos concitaui: quae ne & eos & me fallat, omni tibi cura ac ſtudio prouidendum eſt. Vale Nonis Iulij Tibure M. D. LXX.

MVRETVS RIPARIO.

NE priores litterae tuae ad te peruenirent. Caroli incuria factum erat, cuius tu quoq. negligentiã noſti. Nunc una cum his meis utraſq. tuas accipies: ſimulq. hoc intelliges, quod tibi gratuleris, poſteriores

multo meliores eſſe prioribus : ut,ſi ad iſtum modum pergas, magna mihi ſpes ſit, te praeclare reſponſurum expectationi meae. Vide igitur,ſi me amas,quod & facis,& facere certe debes, ut omnibus aliis rebus neglectis, quantum quidem ualetudinis ratio patietur, urgeas ſtudia tua:multa legas,multa ediſcas, multa audias, frequenter cum iis uerſere, quorum familiaritate, ac conſuetudine melior,ac doctior fieri potes. Fac cogites grauiſſimam eſſe iacturam temporis:praecipue autem iſta aetate qua tu nunc es,hora nulla tibi perire ſine magno diſpendio poteſt. Saluta mihi praeceptorem tuum, cui meas ad te litteras oſtẽdas licet, eas quidem quas tu ad me miſſurus es, nemini prorſus oſtendi uolo: eas enim mihi gratiores faciunt ipſi errores tui. Vale mi dulciſſime Alexander IIII. eid. Iulij M.D.LXX. Tibure. oblitus eram ſcribere, heri in menſa iniectum eſſe ſermonem de comoedia:qua occaſione multa de te quoque dicta ſunt. Valde tibi tunc aures tinniſſe oportet. omnino ſpero fore, ut huc tibi ad me ueniendum ſit.

MVRETVS RIPARIO.

PERGE, ut facis, mi Alexander, amare litteras, eis te oblectare, in eis omnia & ſeria & ioca tua collocare. Non magnus labor magno tibi olim honori futurus eſt. Iſta uia, quam tu nunc ingrederis, multi humili & obſcuro loco orti ad ampliſſimas dignitates peruenerunt. Atque etiam ſi nulla eiuſmodi praemia litteris propoſita eſſent, ipſa tamen doctrina amanda eſt per ſe: neque quidquam inhomine ingenuo turpius eſt ignoratione earum rerum, quarum ſcientia ſine litteris comparari non poteſt. Voluptas quae ex rebus turpibus capitur, celeriter tranſit, dolorem autem in animo diuturnum relinquit: at labor in rebus honeſtis collocatus, ipſe quidem effugit; memoriam autem ſui in animo relinquit plenam honeſtiſſimae, & ſolidiſſimae uoluptatis. Hoc cogita & uale. poſtridie eid. Iulij Tibure.

MVRETVS RIPARIO.

ETSI nihil erat quod ſcriberem, ac praeterea mirum me quoddam ſcribendi odium tenebat: nolui tamen uerberonem hunc meum ſine meis ad te litteris iſtuc uenire. Amo te quotidie magis, quod a te litterarum ſtudia eodem modo amari confido. Sed uelim ad me diligenter ſcribas, quo te nunc ſcriptore oblectes, Cicerone, an Terentio, an quod malim utroq. Dare etiam operam debes ut in iis quae ad me ſcribes, iis loquendi generibus utare, quae in illorum ſcriptis notaueris, ut ea ipſa res fidem mihi faciat diligentiae in eis legendis tuae. Vale Tibure V. kal. Aug. M.D.LXX.

MVRETVS RIPARIO.

NEMO eſt omnium ad quem libentius, quàm ad te ſcribã: ſum enim animo ac uoluntate erga te plane paterna. Sed uix credas, quam ſim in hoc ſeceſſu occupatus, quem tamen pleriq. omnes eſſe plenum otij putant. & quotidie quinas aut ſenas ab amicis litteras accipio, ad quas ſi reſpondere omnes uelim, nihil aliud agendum ſit.

Gratum eſt mihi,quod applicuiſti te ad conſuetudinem P. Aemilij, & Horatij Macarani eorum enim uterque te & doctrina,& exemplo efficere meliorem poteſt. Tales ſectare: qui autem alio ingenio ſunt, eorum conſuetudinem quaſi peſtem aliquam uita. Aetati tuae nihil diligentius prouidēdum eſt, quam quibus ſodalitatibus utare. Neq. ego Seuerū eſſe te ac taetricum,omniq.generi uoluptatū inimicum uolo. Hoc tantum moneo, non eas amicitias quaerendas quae dulciſſimae uideantur; ſed inducendum animum, ut quae honeſtiſſimae ſunt, eaſdem etiam dulciſſimas eſſe ac ſuauiſſimas putes. Mi Alexāder etiam atq. etiam uale. Tibure V. Id. Aug. M. D. LXX.

MVRETVS RIPARIO S.

VIDE quam te amem. cum a multis hodie litteras acceperim, nihil mihi prius faciendū eſſe duxi, quam ut ad te potiſſimum reſcriberem. caue putes Alexander mi ipſi te patri tuo cariorem eſſe quam mihi. Ac ſi quaeras, quae cauſa ſit huius erga te tanti amoris mei, ne uiuam, ſi aliā adferre poſſum, quam quod uideor mihi animaduertiſſe in te ingenium excellens,&, ſi tu uolueris,ad omnia ſumma natum. ſed tu hoc

facito tecum cogites: multas res eſſe ſuapte quidem natura bonas, ſed quae, culpa eorum qui illas poſſident, interdum peſſimae, ac pernicioſiſſimae fiant. Bonae ſunt opes, ſed ſi quis non recte utatur, malae. Bonum, forma. Sed id bonum multis exitio fuit. Ex eodem genere eſt ingenium: ſi recte utaris, nullum prope hominum generi dari poteſt maius, aut praeſtabilius donum. Sed ſi ad bonum ingenium mala mens acceſſerit, itidem erit, ut gladius in manu furioſi. quo erit melior, & acutior, eo plus adferet mali. Ego autem te Alexander, amo nunc, quia ingenio bono es; amare deſinam, ſi tu bono ingenio male uti ceperis. Sed id ſpero non fore, teque bono ingenio bene uſurum eſſe confido, uel tuapte ſponte, uel quia uideris mihi ualde amare amorem erga te meum: quem tueri, ac conſeruare alia ratione nulla potes. Vale, & ſi me amas, uirtutem, ac litteras ama. Nulla in humanis rebus maiora bona ſunt. Iterum uale. Tibure VIII. Kal. Septemb. M.D.LXX.

MVRETVS RIPARIO.

ACcepi ternas litteras tuas: in poſtremis autem quaedam erant ita neglegēter ſcripta, ut facile conſtaret, aliud egiſſe te, cum illa ſcriberes. oſtendam ea tibi, cum iſtuc uenero, & auriculam peruellam tibi, ut poſtea in ſcribēdo attenſior ſis, & ſaltem eos ſoloeciſmos effugias, quos effugerent etiam pueruli, qui primis litteris imbuũtur. Noli tamē ex hac mea admonitione moleſtiam ullam capere, non enim propterea uolo quidquam de tua Hilaritate detrahi, ſed ad diligentiam addi. Vale. Tibure IX. Kal. Octob. M. D. LXX.

MVRETVS VESTRIO S.

VErsicvli, quos ad me miſiſti, oſtendunt illi quidem, te, ſi ad Poëticam ingenium tuum contuliſſes, & bonos magiſtros nactus, in eo ſtudio perſtitiſſes, ad aliquā praeſtātiā peruenire potuiſſe. Nā & numeroſi ſunt, & ſentētias habent neq. incōcinnas, neq. ineleganter collocatas: & ipſum dicēdi genus nō abhorret a recto. Planeq. ſperare poſſes, te aliquādo bonū poëtā fore, ſi hoc agere uelles. Sed maiora tibi propoſita ſunt; quae, quantũ potes, urgeas, cēſeo: & ſubſiciuis

horis ueterum poëtarum ſcripta manibus teras,non tam ut imiteris, quam ut eis te oblectes, ſimulq. aliquid ex eis aſſidue, quod tibi uſui ſit colligas. In ſcribendis uerſibus tẽpus a te collocari,uerum ut fatear,nolim. Malos uerſus facere,turpe eſt: mediocres,inglorium: bonos,difficilius,quam ut praeſtari poſſit ab iis, quibus aliud agendum eſt. Quid in tuis lima egeat,praeſens praeſentem monere poſſem : per litteras non aeque facile poſſum. Recteq.ac uere mihi uideturOuidius dixiſſe, emendãdi laborem maiorem eſſe,quam ſcribendi. Mihi hoc credas uelim : me hodie non multo difficilius ad ſaltandum, quam ad faciendos uerſus adduci poſſe. Si quid erit ſerium, in quo meam operam deſideres, non deero : in his leuioribus, ſi quando de me cogitabis, peto a te, illud quoque cogites, non multo iuniorem eſſe me quam erat Horatius, cum illa de ſe ſcriberet.

Nunc itaque & uerſus, & cetera ludicra pono.

Vale.Romae. Id. Febr. M. D. LXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS Paulo Sacrato ſuo S. D.

TANDEM ad te remitto epiſtolas tuas : neque enim per adſiduas occupationes, & per moleſtiſsimum oculorum dolorẽ, quo dies aliquot laboraui,citius licuit.Eae ſi conquerentur, ſe

a me paullo ſeuerius acceptas eſſe: recordari debebis, hoc ipſum a te mihi mandatum eſſe: ut ſi mollius ac lenius eas tractare uoluiſſem, uerendum mihi fuerit, ne tibi non ſatis obſequens uiderer. Sed de his ſatis. Nunc exponã tibi totum illud negotium Polonicum: quando litterae quas ad te, re adhuc recenti, ſcripſeram, perierunt. Stephanus Poloniae rex, qui & aliis regiis uirtutibus ornatiſſimus eſt, & hoc ſupra ceteros omnes reges, qui multis abhinc ſaeculis uixerunt, eximium habet, quod & amat unice homines eruditos, & ipſe omni elegantis doctrinae genere mirifice excultus eſt, miſerat in Italiam unum e domeſticis ſuis, qui quaſi dilectum quendam haberet praeſtantium doctrina uirorum, eoſq. opimis admodum propoſitis conditionibus, in Poloniam inuitaret, ad Academiam nouam, quam Rex, Cracouiae inſtituere parabat. In mandatis autem regiis, quod ad alios quidem attinet, facta erat poteſtas ei qui huc uenerat, optimum quemq. & in docendo exercitatiſſimum deligendi: de tribus nominatim perſcriptum erat: de me, de Carolo Sigonio, & de Fuluio Vrſino. Ac mihi merces propoſita mille quingenti quotannis aurei nummi. Addebat rex, ſi ſacris initiari uellem, (nondum enim ſciebat me ſacerdotem eſſe) perfecturum ſe, quo mihi magis liberet manere in Polonia, ut intra breue tempus, honeſto

aliquo ſacerdotio, ex quo non minus quingentos annuos aureos nummos caperem, cohoneſtarer. Ea de re unus e primoribus illius regni, Ioannes Zamoſcius qui nunc magnus regni cancellarius eſt, litteras ad me peramāter perq. honorifice ſcriptas dedit. Commotus ſum nō tam ipſius praemij magnitudine, etſi his quidem temporibus inuſitata, quam tanti regis tam propenſa ac benefica erga homines litterarum ſtudiis deditos uoluntate. Neq. me commouebat itineris difficultas: qui exploratum haberem, cum, lectica, una cū filiolo fratris mei, puero ſex annos nato, quem mecum illuc ducere cogitabam, ad fanū Lauretanum, ea enim, religionis ac pietatis cauſſa, iter facere decreuerā, geſtatus eſſem: poſſe me ciſio Cracouiam uſq. commodiſſime uehi. Et iam conuenerat, ut mihi regis nomine ad iter conficiendum darētur trecenti aurei nummi, ad quos ego ducētos de meo praeterea addere cogitabam. Iam mihi illud ſanctitatis & doctrinae ſpecimen Staniſlaus Cardinalis Varmiēſis gratuitam habitationē in palatio quod Cracouiae habet ampliſſimū offerebat. Multae a ſummis uiris litterae cōmendaticiae in Germaniam & in Poloniam promiſſae erant: ut cum eo ueniſſem, numquam fere in diuerſoria publica ingredi neceſſe haberē. Neque uerebar illā quae in Polonia eſſe dicitur, inclementiā caeli aſperitatemq. frigoris. ſciebā illa omnia re multo minora eſſe quā fama: &

alioqui ſim ipſe quoq. natus in parte Galliae maxime montoſa ac frigida. Quod autē quidam qui deterrere me cuperēt, clamabāt gentes illas feras ac barbaras eſſe: interdū mihi riſum, interdum ſtomachum mouebāt. Magna mihi, Sacrate, cum multis Germanis, magna cum permultis Polonis familiaritas, magnus uſus, magna neceſſitudo fuit. Semper eos expertus ſum bonos uiros, rectos, ſimplices, apertos, humaniſſimos praeterea, & prope omnes eo uitae cultu, ac munditia quae ad elegantiam potius quam ad ullam barbariem accederet. Nugae iſtae ſunt hominum eos qui adulari, & fallere, & aliud loqui aliud cogitare neſciunt, barbaros uocantium. Vtinam nos eo modo barbari eſſemus. Vtri uero barbariores ſunt: nati in media Italia, quorum uix centeſimū quēque reperias, qui Latine aut Graece loqui ſciat, aut litteras amet: an Germani, ac Poloni, quorū permulti & earū linguarum utramque perfectiſsime callent, & ita litteras ac liberales diſciplinas amāt, ut in eis tēpus omne cōſumant? Olim illi fortaſsis aſperi ac barbari fuerunt: hoc quidē ſaeculo, uereor ne ad nos barbaries, ad illos cultus & ſplēdor uitae, & eruditio atq. humanitas, mutatis ſedibus, commigrarint. Itaque ut uerū tibi fatear, libentiſsime eo commeaſſem, ſi nihil obſtitiſſet. Quicquid enim cōmodi mei cauſſa ab eis petebā, id omne ꝓlixe ac copioſe offerebāt: ut iam conſtaret inter nos ſine ullo

negotio conuenturum eſſe. Quid quaeris? fidem eis dederam, uēturum eſſe me, ſi per ſummun Pontificem, cui ſeruio, & per Cardinalē Eſtenſem, cuius in clientela ac familia ſum liceret: alioqui enim non poſſe me, niſi eorum permiſſu, de me ipſo quidquam tale polliceri. Putabam autem, neutrum eorum hoc iniquo animo laturum: cum Cardinalis quidem gratis me alat. Nullā enim ad rem, mea opera utitur: ſummus autem Pontifex ingētem copiam habiturus eſſet eruditiſſimorum hominum qui ſe in locum meum ſubſtitui poſtularent. Contra tamen accidit, quam putaram. Etenim cum rumor de meo diſceſſu tota iam Vrbe peruulgatus eſſet, Conſeruatores populi R. (is ſummus magiſtratus eſt eorum qui hodie populi ſuffragiis deferuntur) ad Pontificem accedunt, cum praeſentes etiam adeſſent ij ex Cardinalibus, quibus ſtudiorum cura commiſſa eſt: remq. ei exponunt: atque ab eo ſupplices petunt, ne me abire patiatur: addūt multa de me, quae malo te ex aliis cognoſcere. Pontifex benigne eos audit: bono animo eſſe iubet: ſe, quod opus foret imperaturum eſſe confirmat. Paucis poſt diebus, per Ludouicū Caſtaneum Rupipozaeum Chriſtianiſſimi Regis Oratorem, uirum & claritate generis, & uirtute, & eruditione praeſtantem, iubet mihi denuntiari ne abeam: ſibi curae fore, ne me, quod auctoritati ſuae paruiſ-

ſem,

ſem,paeniteret. Reſpondi,nullam pecuniam mihi eſſe tanti, ut mihi quidquam placeret, quod Pontifici diſpliceret: & honorificum quidem mihi uiſum eſſe, quod a tanto Rege uocarer:ſed multo honorificentius quod & á Pontifice,& a tali Pontifice retinerer. Pontifex poſtea epiſtolam ad me miſit amantiſſime ſcriptam, qua ad ſtipendium quingentorum nummorum aureorũ,quod iãpridem capiebã, ſignificabat ſe ducentos praeterea addidiſſe. Eodẽ tẽpore Matthaeus Cõtarellus Põtificis Datarius uir & eximia quadã integritate uitae,& ſingulari Romanarũ rerũ intelligentiã inſignis,& mei,ut ſcis,amantiſſimus certiorẽ me fecit,ſibi a Põtifice mandatũ eſſe, ut mihi quãprimum adtribueret & adſignaret annuã trecentorũ aureorũ nummorũ pẽſionem.Itaque Rex tam lõginquus effecit teſtimonio & iudicio de me ſuo,ut ſanctiſſimi Pontificis liberalitate ad ueteres fortunulas meas acceſſerint annui quingenti aurei nũmi.Sed & Cardinalis Eſtenſis,ſimul atque iſtinc rediit,amplo me atque honorifico munere donauit: quod ego eo magis praedicare geſtio, quod ipſe tacere me iuſſit.Parendũ tamen eſt,ne dũ gratus haberi uolo,me illi non ſatis morigerũ praebeam.Sed &ego ſcribendo defeſſus ſum: & te ſuſpicor, cum haec tam uerboſe ſcripta legeris, feſſum fore. Vale. Romae pridie kal. Mai. M.D.LXXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS Iacobo Cuiacio I. C. S. D.

BIENNIVM iam eſt, & eo amplius Cuiaci V. C. cum Laelius Vbaldinus, & Octauius Bādinus ſummo genere nati adoleſcentes, in Galliam ſe, ſtudiorū cauſa, auctore potiſſimum atque impulſore me, contulerunt. Nam cum ex me ipſorū propinqui quaeſiiſſent, quid eis potiſſimum faciendum eſſe, quaq. ratione ipſorum ſtudiis optime conſuli poſſe cenſerem: auctor eis fui, ut Lutetiam primum irent, ibiq. ſe Graecarū litterarum & philoſophiae magiſtris recoquendos darent: deinde ius ciuile, cuius ſtudio incenſi erant, neque uſquam hodie niſi in Gallia, neque in Gallia, niſi a Cuiacio, recte ac uere diſci poſſe ſperarent. Ita igitur fecere: &, quod meo conſilio paruerint, ſibi magis magiſque in dies gratulātur. Ego autem Cuiaci, ambitioſum fateor eſſe me: &, quod Thucydides ait, unum hoc πάθος ſenij expers eſſe, uere ab eo dictum, domo experior. Quare cuperem, eos, qui mihi iam multum ſe debere agnoſcunt, quod indicauerim ſibi iter ad fontem, debere etiam mihi, quod a te, mea cauſa, libenter uiderentur, exciperenturq. ea humanitate ac comitate, qua tu excipere omnes ingenuo ac liberali praeditos ingenio ſoles. Sed uereor, ne mea iam ſera commendatio ſit: ne-

ue ipſi, qua ſunt & morum & ingenij elegantia, ita te iam, hominem ὑπὸ τῶν τοιούτων εὐάλωτον, ceperint, ut nouae commendationi nullus ſuperſit locus. Peto tamen a te, quantũ me amas: & puto me a te non uulgariter amari: ut, ſiue aliquid eſt, quod addi ad tuam erga eos beneuolentiam poſſit, id mea cauſa adiicias ſiue ita iam eos amas, ut nulla fieri poſſit acceſſio, reperias ipſe tamen, atque excogites aliquid, quod, commendatione mea adductus, eorum cauſſa feciſſe uidearis. Ego te Cuiaci eximie amo: & quantum in me eſt, excito horum hominum ingenia ad euoluendos libros tuos, & ad cognoſcendã doctrinae tuae praeſtantiã. te quoque aequũ eſt, aliquid mea cauſa facere. Maius autem facere nihil potes, quam ſi his duobus adoleſcentibus oſtendas meã cõmendationem aliquid apud te ualere. Vale. Romae VII. kal. Febr. M.D. LXXIX.

IOANNES CASELIVS M. Antonio Mureto S. D.

EGo uero quam ſum importunus? toties te interpello. ſiue hoc facit tuus in me animus: ſiue mea de te perſuaſio: ſiue hominũ tui ſitis, mihi enim quaeuis harũ cauſſa ſufficit ad excuſationẽ. Vt autẽ praetereã, quae in nobis mutua eſſe lubẽs mihi perſuadeo: nemo eſt uel modicũ tinctus litteris, quin & te magnifaciat, & ſi iſtuc ꝓficiſcatur, audire uocẽ tuã, uultũ cõ-

templari, & humanitatem experiri uelit. Vides quid dicturus ſim. Hi amici mei Ioannes Lubecius & Gallus Beccius Germani fama tui nominis permoti, & ipſi te ſalutare iampridem in animum induxerant. Quod cum mihi mirifice placere intelligerent, ut qui te iam penitus perſpexiſſem: uiſi ſunt a me epiſtolam hanc cupere, quam ipſis dedi breuem & incultam, ut uides. Haec tamen munus ſuum obierit, ſi ipſis fores in ſermones tuos patefecerit. quod haud dubie ſiue illa etiam antequam huc legendo proceſſeris, ſiue tua humanitas faciet. Si tamen hoc requiris praeterea, cognoſces uiros & uirtute praeditos, & litteris probe excultos, & cum omnium eruditorum, tum tui obſeruantiſſimos. Quae cum in iis deprehendes, erunt tibi me quoq. tacente commendatiſſimi. cui commendationi ſi fiet quaedam quoq. ex hiſce litteris acceſſio: multo magis & ipſos & me tibi obligabis. Vale Murete clariſſime. Florentia Cal. Martiis An. cIↃ IↃ LXVII.

ANDREAS DVDITIVS M. Antonio Mureto V. C. S. P. D.

PVDET me ad te, uirum eloquentiſſimum, ſcribere, neque tamen impetrare a me ipſo poſſum, ut nullas potius, quam eius generis, cuiuſmodi ſoleo exarare, litteras ad te ſcribam. in quo tu humaniſſime Murete, non quam in ſcribendo ſim infans, ſed quam ſtudioſus, quam tui cupidus, ſpectare debes. magnum mehercule beneuolentiae cum uerecundia fuit certamen, ſed uicit tandem beneuolentia erga te mea, & ad ſcribendum me impulit. neque uero nullos ſtimulos addidit ingens illa, perſpecta mihi & cognita ſuperiore anno humanitas tua, cum ego te officij cauſſa adirem. qua tu me hominem tibi ignotum ita obſtrinxiſti, ut quibus plus, quam tibi, debere me ſentiam, quam paucisſimos habeam. admirabar equidem antea doctrinam, atque incredibilem quandam in dicendo ſuauitatem tuam, ac ſummam in familiaritate, atque amicitia tua gloriam ſtatuebam; nunc uero, non id modo, ſed ex quo die te cognoui, ita te amare cepi, ut illis, quibus tua conſuetudine frui datum eſt, de-

mum inuideā, illos ſolos felices eſſe ducam. atq. utinam hac eadem & mihi felicitate frui liceret. Sed nō licet. at quod licet facio, meūq. incredibile hoc tui fruendi deſiderium leuo frequentiſſimis, & honorificentiſſimis de te deq, excellenti tua doctrina ſermonibus. ex quo enim ego te die cepi diligere, omne ſtudium, omnem orationem meam, qualiſcūque ea ſit, ad laudem, & tui nominis gloriam contuli. quod ſane nō eo dico, quod meis ſermonibus, & praedicatione quidquam ad tuam famam putem acceſſiſſe; (neque enim tam ſum a ratione alienus, ut facibus ſolem illuminari poſſe credam;) ſed ut, quanti te faciam, quam obſeruem, quanta beneuolentia cumplectar, intelligas. quod tibi perſuaſum eſſe ita cupio, ut nihil optem magis. Audio te habere paratos quoſdam annotationum libros, quos in manus hominum emittas, quos equidem quales expecto, futuros auguror; hoc eſt, omni doctrina eleganti refertos. quid enim aliud a tali, tantoq. uiro expectari queat? Peto abs te, ut cuius generis id totum ſit, ad me perſcribas, &, quae tua eſt humanitas, ſi quid iam eſt a typographo deſcriptū, ad me mittas. nam plane non fero deſiderium legendi eius libri. Superioribus annis, cum Lutetiae Pariſiorum, magna tua cum laude, & omnium admiratione philoſophiam

ita doceres, ut non minus ſententiarum grauitatem, quam uerborum elegantiam, dicendique artificium homines admirarentur, audio te quiddam in quintum Ariſtotelis ἠθικῶν νικομαχείων librum ſcripſiſſe, quem ego librum iam ab aliquot annis legere diſcupio. pergratum igitur feceris, ſi etiam hunc mihi litteris tuis adiunctum miſeris. Vale mi optime, atque eruditiſſime Murete, & meae libertati ignoſce, ac hominem tui ſtudioſiſſimum, cupidiſſimumq. mutuo ama. Patauio VI. Id. Mai. M.D.LIX.

PETRVS MORINVS M. Antonio Mureto S. P. D.

CVM Theologũ Graecum praedicatione incitatus tua admirari coepiſſem, iſq. huc ueniſſet, cum ego diſcipulo meo forte operam darem, permoleſte tuli, eã me conueniendi hominis doctiſſimi atque humaniſsimi poteſtatem per imprudẽtiã amiſiſſe. Et quo dolorẽ meum deſideriumq. tanti uiri lenirẽ, & aliquid earũ litterarũ elicerẽ, quibus imprimis delector, ſcripſi ad eũ, mandauiq. ei, cui litteras dederam, ut ſtudioſe percõtaretur, ubinã eſſes, ut ualeres, quid ageres. is te ibi eſſe renũciauit, ſe ueritũ eſſe tecũ loqui, & propter redeundi feſtinationem

expectare non potuiſſe, dum eſſet commodum. A te ſummo ſtudio peto, mi Murete, ut de rebus, de litteris, de conſiliis tuis ad me ſcribas: Amiotúmne conueneris, ecquid ei gratum feceris de Plutarcho, de Victorino: hic ſit etiam in manibus, an iam diuulgaris: conſiliumne ſit ſacros & eccleſiaſticos reliquos ſcriptores ſtudio & opera ſimili adiuuare, atq. Victorinum. iam enim leuiores litterae παιδιὰ tibi ſunt: σπουδὴ καὶ διαγωγὴ Sanctiores. Tu illa αὐτοσχεδιάζεις: ad haec uero, matura iam aetate, animum ſtudiumq. tuum contuliſti. in quibus te iam arbitror, ut ait Theognis, τὰ μὲν μῶσθαι, τὰ δὲ δεικνύναι, ἄλλα δὲ ποιεῖν. Velim item, teque id etiam atq. etiam oro, ſi quando erit otium, ſi quid homini amiciſsimo & obſeruantiſsimo tui cogitationum tuarum impartiendum putas, perſcribas ad me, quid de his miſerrimis temporibus ſentias, quibus ἐκ τῶν νεωτερισμῶν, ἐκ τοῦ κινεῖν τὰ ἀκίνητα καὶ τὰ μὴ νῦν γε κατ' ἀδεὲς ζῶντα, in hanc pernicioſiſsimã στασιωτείαν & ἀναρχίαν incidimus. Graecum theologum meis uerbis plurimum iube ſaluere. Vale. Cantilij. A. D. IIII. kalend. Septembr.

PETRVS MORINVS M. ANtonio Mureto uiro optimo ac doctiſſimo, & homini amiciſſimo S. P. D.

PROXIMAE congreſſionis noſtrae grata iucundaq. recordatio facit, ut ſermonis uel non neceſſarij occaſionem & facultatem etiam abſens quaerã. Atq. hoc uel ſingularis humanitas tua, uel noſtra coniunctio, mutuaq. beneuolentia patitur, uel requirit potius, ut nullo ſcribendi argumento inter nos tamen per litteras nonnunquam colloquamur. Tu quidem, quae mihi epiſtolae materia ꝑpe una fuerat, ut res meas curae tuae bonitatiq. committerem, & commendarem, eam mihi ſingularibus tuis in me ſtudiis, & eximia liberalitate praeripuiſti. Nam cum antea ſemper rationibus meis per te conſultum eſſe uoluiſti, tum nuper in hac prouincia, quam te potiſſimum auctore ſuſcepi, ſic dediſti operam, ut ea mihi quam honeſtiſſima & quam fructuoſiſſima eſſet, ut ſi de fratre laborares tuo (& ſi me quidẽ fratris loco ſemper habuiſti) nec diligentius a te nec amantius agi potuerit. Quo in munere cum non ſolum rem meam, officium, famam agi uiderem, ſed etiam exiſtimationẽ & gratiam tuam, effeci quãtum potui, ut id in me iudicij

te haud temere contuliſſe homines exiſtimare poſſent. Atq. in eo negotio, quod tuo hortatu ſuſceperam, eo maiorem curam & diligentiam mihi adhibendam eſſe conſtitui, quod in eo gerendo me intelligerem auctoritati & uoluntati tuae inſeruire. In quo ut coram tibi ſignificaui, gratiam ab hominibus ineundam mihi duxi eſſe, τῷ, κατὰ τὸν νέον Ὀδυσσέα, χεῖρα ἔχειν ἐργάτιν. γλῶσσα γὰρ ἀνεργὸς. modo in opere, reliquis temporibus ceſſationi ſuae ueniam ſperauit datum iri. καὶ εὐγνωμόνων ἀνθρώπων τεύξεσθαι: quod utinam ne me fefellerit. confido quidem certe. Hoc uero docendi officium cum conſilij & moniti tui memor ſtuderem in honorem adducere, proceſſit quidem, ſed tamen hominibus ualde repugnantibus. Itaque ἀποταγὴν meditor. Tu ut ſpero, conficies. πᾶν δὲ τέλος ἐν τῷ ἔργων. Ego te illud tuum honeſtiſſimum otium ad Eccleſiae hiſtoriam litteris tuis illuſtrandam conferre iamq. tibi, quod de Baſilio Magno Gregorius ſcripſit theologus, λόγους τὸ πάρεργον εἶναι, mirabiliter laetor. Viuent ſcripta tua in aeterna hominum memoria, & ualebunt ad ſanciendam & ſtabiliendam ueterem perpetuamq. Eccleſiae diſciplinã, & eos homines errore prauiſq. opinionibus liberandos, οἵ τινες, ὡς ὁ ἡμέτερος ἔφη ἀπόστολος, τοῖς θείοις οὐχ ὁσίως ἐπὶ τὰ θεῖα χρῶνται, διὰ τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ τὸ θεῖον ἐκβάλλειν πειρώ-

μᾶνοι σέβας. Peto a te ut Niceto quas ad eum ſcribo litteras reddendas cures, eiuſq. uoluntatem tibi quammaxime ad me tuendum & augendum adiungas. Si quid tu ad me litterarum, ut & opto & ſpero, quod ad Iulianum Granuccium medicum miſeris, is ad me perferendum curaturum ſe eſt pollicitus. Vale Poli. Poſtridie Non. Septemb. M.D.LXVII.

P. MORINVS M. ANTONIO Mureto Oratori Regio S. P. D.

CVM expectarem, dum aliquod ſerium argumentum haberem ad te ſcribendi, litterae a Niceto uenerunt comitatae tuis. ibi ego agnita manu mihi cariſſima, teneri non potui quin uel nulla materia aliquid tamen exararem, & apud te, qui huiuſmodi negotium perbelle deuorare ſoles, περιαυτολογίᾳ ineptirem. Ex hoc, mi Murete. tam diuturno litterarum mearum ſilentio intelligere potuiſti, quam otio & praeter conſuetudinem nihil agendo langueſcerem. in qua tamen deſidia narro tibi quid mihi optatiſsimum & iucundiſsimum nec opinanti contigerit. Aedes hic ſacra eſt diuae uirgini dicata. eius aedis cuſtos & praeſes, ſenex optimus ac religioſiſsimus, coetum habet uirorum ſumma nobilitate,

& humanitate praeditorum,domi ſuae : quae diuinae iuncta eſt.quo ex numero cum apud Archiepiſcopum eſſet uir ſingulari uirtute, doctrina,probitate, in eumq. ego caſu incidiſſem,Quid tu,inquit, in hac ſolitudine cōſeneſcis?& ſimul me humaniſſime inuitauit, ut ſecum apud eum,quem dixi, aeditimum, ſiquando liberet, eſſe uellem. ego eius ſtudiū & liberalitatem ſecutus,pauculis poſt diebus cum me eo,quo uocauerat,contuliſſem,hominem offendi cum illo ſanctiſſimo ſene Gregorij theologi ſcripta ſtudioſe legentem. adiunxi me uel auditorem,uel interpretandi arbitrum perlibenter.dedi me utrique:alterum etiam aſsidue in repub.uerſantem, & ſtudioſum rhetoricorum Ariſtotelis, ac Demoſthenis orationum, ut potui,adiuui. hi etiam uiri humaniſsimi & probiſsimi aliquid eſſe credunt,Gregorium nulla meditatione interpretari.cuius ego librum tuum lectitando detriueram:& Domeſthenem explicari ab homine Manutij, Mureti, talium uirorum diſcipulo mirantur:ut mihi, (fatendum eſt enim, praeſertim apud te)paulo iam beatior eſſe uidear, & haec noſtra ſtudia non adeo contemnenda ducam.nunc nobis Magnus ille frater Gregorij eſt in manibus,ut ab ambobus eruditione ſanctimonia,gloria germanis, communia & intelligendi & bene uiuendi praecepta ducantur.tantum eſt, cuius te participem fieri,

& mea cauſſa laetari cupiebam. Ab archiepiſcopo quidē ita liberaliter & a principio ſum acceptus, & quotidie tractor, ut quid Illuſtriſſimo Cardinali Sirleto debeam, quid etiam uobis, qui me ei commendaſtis, non ſolum ſcribendo, ſed ne cogitando quidem aſſequi poſsim. Vtor in primis familiaritate Vicarij: qui iuriſdictionem exercens ſibi demandatam, & diiudicandis controuerſiis operam nauans, mihi ſaepiſsime, negotiorum moleſtia preſſus, gratulatur, qui rationem cum muſis humanioribus & ſanctioribus litteris habeam, dum ipſe, litibus & turbis implicatus, horridas interpretum iuris chartas non ſine ſtomacho peruolutat: a quibus etiam, ſi quando rogem utendas, me deterret, nec a ueterum iuriſconſultorum, quos ſaepiuſcule in manus ſumo uſu diſcedere patitur: nec quicquam proficio, quod dicam conſecuturum me, cum illa deguſtaro, ut ipſi & Archiepiſcopo in cōſilio eſſe poſsim: otium hoc tuear, & norim fortunas meas, qui politiorum & elegantiorum litterarum ſtudio incultis ſordidiſq. caruerim. hoc idem ambo hi mei συμφιλολόγοι dictitant: quiquidē ſe ſuaq. omnia liberaliter mihi detulerunt, &, niſi meas copias uiderēt, uti cogerent ſuis. habent συμμελετητὴν rebus neceſſariis inſtructum, non ſumptuoſum, nō grauem amicis: & tamen aliquid a ſe ſumere uoluerunt, qui hanc mediocritatem interea

tueor. De epiſtolis, mi Murete, maximam habeo gratiam: iis utar, ſi opus erit, id eſt, ſi Mediolanum proficiſcar: nondum enim quicquam certi conſilij coepi ac minimum, unum me hic menſem etiam commoraturum puto. Vale Genuae. Poſtridie Idus Ianuar. M. D. LXIX.

OBERTVS GIPHANIVS M. Antonio Mureto S. D.

ETSI de tua liberalitate atque facilitate multa ſaepe in Gallia Auratum, Fruterium, & Canterum praedicantes audiui; atque adeo ipſe uiderem doctrinā tā egregiā ſingulari humanitate iunctam eſſe debere: nunquā tamen qui meus eſt pudor, imperare mihi potui, ut, nulla accepta occaſione, mea ſponte ad te mihi uiam aditumq. munirem. Nunc eam nactus percommodam, nihil prius habui, quam ut ſtudium in te meum, & quo ab ineunte aetate te ob ſcripta & magnas Dei in te collatas ingenij dotes licet ignotus colui, amorem litteris ad te datis teſtarer. Nam Berleuicaeus iuuenis Hungarus, amicus meus, Roma nuper huc reuerſus, cum tuos de me, minime licet idoneo, humaniſsimos ſermones com-

memoraſſet: facile impulit ut has ad te litteras darem. Ego, mi doctiſsime Murete, non is ſum, de quo tam praeclare ſentire & exiſtimare debeas. Dedi quidem ſemper operam, ut cum iuriſprudentia noſtra, encyclia & humanitatis ſtudia coniungerem: ſed ſentio & agnoſco eam eſſe ingenij imbecillitatem, ut in utroque (quando ad iuris ſcientiam philoſophiam neceſſariam eſſe non ignoras) ſatis mihi reſpondere uotoq. meo non poſsim. Et ſunt tamen ſubciſiua quaedem quae ſuauiſsime illi humanitati non poſſum quin adſignem. Hinc ea in Lucretium perpuſilla. hinc & in Gellium quaedam iam diu paramus: quam quampoſt tam male acceptum Pariſiis a Lambino Lucretium noſtrum, aut me potius, haud ſcio an quidquam in eo genere nauarre debeam. Mirifice tamen Gellium expolitum cuperem. Sperabam, quod in Gallia non potui, hic integrum aliquod idq. peruetuſtum eius exemplum nanciſci. Sed nihil dum reperire potui. Vtinam tu hac in re nos iuuare uelis. nam ut poſsis, non dubito, in tanta librorum ueterum quos Romae eſſe audio copia. Ad ſolos VII, priores libros uetuſtum, hoc eſt in quo & diphthongi ſint pleraeque integrae, & graeca, exemplum requiro: nam reliquos ad uetuſsimũ collatos & emendatos habeo. Ecce autem meã libertatẽ, ne dicam impudentiã,

qui in primo familiaritatis ut ita dicam ueſtibulo & aditu onus etiam imponere tibi non ſim ueritus. Sed hoc tuae humanitati partim ut tribuas, deinde & ſtudiis communibus ut des, rogo. Neque uero ignoras teneras etiam familiaritates, officiis utrimque maxime ali & augeri. Quod reliquum eſt, te oro ut eorum loco numeroq. me eſſe uelis ac patiaris, qui te & colere & obſeruare ob ſingularem tuam eruditionem conſuerunt: quibus etſi ego rebus aliis facile concedam; fide tamen diligentia, ſummoque in te ſtudio ne minimũ quidem cedere ſum paratus. Vale. & ſi quid reſcribes, facile poteris, ad aedes Legati regis. Salutat te Alfonſus Delbenius. Venetiis.

OBERTVS GIPHANIVS M. Antonio Mureto S. D.

NE me putes, clariſsime Murete uel obliuione tui, uel grauiore culpa tardius ad te reſcribere, quem cum alias & antehac ſemper, tum poſt litteras illas ad me tuas omnis liberalitatis pleniſsimas, amare & in oculis ferre ſoleo. Longinqua, mihi crede, peregrinatio culpam omnem ſuſtinet. Domũ igitur, hoc eſt Venetias, tandem aliquando reuerſo nihil prius mihi faciendum putaui,

quam

quam ut humaniſſimis tuis litteris reſponderem. Quibus ut ὁμηρικῶς reſpondeam, ſcito illuſtriſſimo legato noſtro gratiſſimam accidiſſe uoluntatem illam tuam, qua munus aliquod illi oſtendis. Quod ſi ille grauioribus rebus diſtrictus exigere non curauerit; ego tamen urgere & flagitare pergam. ne tamen noſtri ſenſus ignores, ſi forte hoc tibi utile ad eam rem futurum putas, multus eſt in Ariſtotele, eoq. imprimis delectatur, maxime phyſiologo. quod equidem ſaepe miror. cetero qui omnia tua illi pergrata eſſe & fore, tibi confirmo. De ſtudio in anquirendo Gellij exemplari gratias tibi agam, cum erit commodum. nunc quam poſſum habeo maximam. Intellexi poſtea ab eis qui Romae ſuperioribus menſibus Fuluiũ Vrſinum, de quo litteris meminiſti, ſalutarunt, habere illum Gellium ſatis antiquum etſi non integrum. uidiſſe namque ſe illum apud Fuluium mihi confirmarunt. Quare etiam atq. etiam a te peto & quaeſo mi Murete, ut mihi librum illum ab Fuluio homine ut audio perfacili, tibique amiciſſimo ad paucos dies nobis impetres: eumq. commode compoſitum & inuolutum uel tabellario Veneto, aut amico notoque, ſi qui certus occurret, des huc perferendum. Dabo operam ut paucis poſt diebus ad te iſtuc referatur. nã de fide mea ne dubites, tuam tibi pruden-

tiam & conſtantiam teſtor; qui & apud quē uirum agam, memineris, & ipſe me in amicitiā iam ſuſceperis. De fructu & utilitatibus, quae ex hoc ſcriptore mea opera expectandae ſint, etſi pudor multa polliceri me uetat, quaedam tamen hic apponam ex quibus tu coniector hac in re ſollertiſſimus coniecturam de reliquo capere poſſis.

Lib. X. cap. XV. initio: item caſus multiplices. legendum ex uetere libro puto, item caſtus multiplices. Quid caſtus, apud Noniū, & Feſtum, Minuebatur, in fine. Eodem cap. legendum cum ſtrue atq. ferto, & mox: arborem felicem. & quod in rica. ex uetere libro: etſi in uetere erat, I N R I T A. de rica Feſtus, & de ferto. Cap. XXI. Ælius illo. Legendū ex ueteri codice, L. Ælius Stilo, & mox, Quod extremū, inquit, dicebatur, dici nouiſſimū coeptū uulgo. Cap. XXV. rumices, trifaces. de utroq. teli genere Feſtus. Cap. XXIIII. Sicut priſtini & priſtine: legendū, praefiſcini & praefiſcine. Et mox, Sacerdotes populi R. cū condicunt. Lib. XII. cap. primo. Non partionē ſolam, tāquam ille. Accipe quoq. uerſus pulcherrimos Ennij lib. XII. cap. IIII. ita emēdatos ex libro uetere.

Haece locutus vocat qui cum bene ſaepe libenter
Menſam ſermoneſq. ſuos, rerumq. ſuarum
Comiter impertit, magnam cum laſſus diei
Partem fuuiſſet de ſummis rebus gerundis
Conſilio, endo foro lato, ſanctoq. ſenatu,

Cui res audacter magnas paruaſq. iocumq.
Eloqueret, & cuncta malus quae & bona dicta
Euomeret, ſi qui uellet tutoq. locaret.
Quocum multa uolupia gaudia clamq. palamq.
Ingenium, cui nulla malum ſententia ſuadet,
Vt faceret facinus leuis, haud malus, doct⁹, fidelis,
Suauis homo, facundus, ſuo contentus, beatus,
Scitus, ſecunda loquēs in tēpore, cōmodus, uerbū
Paucum, multa tenens antiqua ſepulta uetuſtas
Quae facit & mores ueteresq. nouoſq. tenentem
Multorum ueterum leges, diuumq. hominumq.
Prudentem, qui dicta loquiue tacereue poſſet.

Et mox, L. Ælium Stilonem. Et lib. XVI. cap. IX. uerſus Lucilij ita legendi ex ueteri codice

Illud opus durum, ut Setinum acceßimus finem,
Αἰγίλιπποι *mōtes, Aetnae omnes, aſperi Athones.*

Eiuſdē modi cōplura adferre poſſem, adeoq. uellem, niſi illa iam nimia eſſe uerer. Videbis igitur humaniſſime Murete, an expoliendum mihi ſcriptorem illum putes: hoc eſt, adiuuādū me in Fuluij libro impetrando. In Caeſare ſimilem operam poſui: quod ipſum pronuper in epiſtula ad lectorem Lucretio praefixa ſumus teſtati. Verum ab Lambino poſtea ita uerberati: &, quia a iure paulū tēporis lociq. nobis, ut ita dicam, ſubciditur, omniaq. quam accuratiſſime ſine librorum ueterū copia expoliri nequeunt: tardius fortaſſe quā debueram, certe, quam putaram, Caeſarem tamen breui, Deo uolēte, daturus ſum adiecta expla-

natione modica,gratum,ut ſpero,opus Celtis noſtris, ſeu tranſalpicis futurum, tua illa epiſtula, eo namq. redeundum eſt, mirifice recreatus atq. adeo munitus aduerſus furores illos Dionyſiacos. quem iam audio libellum illum , qui uulgo Æmilius Probus, a me certiſſimis rationibus in Lucretium plurimis in locis Cornelius Nepos dicitur de illuſtribus imperatoribus Graecis,explanationibus longiſſimis, ut ſolet, oneratum in lucem edidiſſe. in quo libello, ſi, quemadmodum in Cicerone, omnia illa quae in collectaneis Lucretianis emendata propoſui,ſumpſit, ſibiq. uindicauit : ueniam mihi uiros eruditos daturos ſpero , ſi , manu iniecta, illa, quae mea legitimis documentis oſtendero, aſſeram & uindicem,incuſſo plagiario pudore,quando aliud non licet. Vale doctiſsime & humaniſsime Murete. Venetiis.Idib. Aug.M.D.LXIX.

OBERTVS GIPHANIVS
M. Antonio Mureto S.P.

QVIA Tibure Romam te iam reuerſum puto, auctore etiam Teſſerano noſtro, qui tuam in me ſingularem uoluntatē praedicauit, tertium ad te ſcribo de Gellio : teq. etiam atq. etiam oro ut a doctiſsimo Fuluio librum illum auferas,

quem uel ad paucos dies huc mittas, uel quod commodius fortaſſe erit, cum editione aliqua comparandum des non totum ſed id dumtaxat quod in eo exemplo reperietur ad VII. primos libros eius ſcriptoris. Caue enim putes mi Murete ullum ſcriptorem mẽdoſiorem reperiri poſſe. Ex poſterioribus libris cũ poſsim adferre loca innumerabilia, tum proxime quaedam indicaui. Quo argumento commotus, non dubito, quin priores ſimili malo laborent, praeſertim qui iam periculum & in his fecerim adiutus nonnihil a libris quibuſdam ſed minime uetuſtis. Verbi gratia libro primo cap. VIII. expauiduſque Demoſthenes auertit iter: in uetere codice repperi, auertitur. hinc legendum fortaſſe, auertit, inducto iter. ut Plat. in Phaedr. καὶ ἅμα διακρούσας, μεταστρεφόμενος ἀπῄει: & capite XX. quales ſunt ferme metae triãgulae quas, ſic ſcilicet legendum. cap. XXVI. Cõuertit ad me, ſic uetus liber. Et libro ſecundo capite VIII. Sic in actionibus ciuilibus auctor laudari dicitur. & capite ſeptimo, aut pro reo Catilina aliquo, aut Tubulo, aut P. Clodio. De Tubulo, ſaepe hic. Habeo emendationes aliquot in epiſt. Cic. famil. quas Manutius (eum explanationes ſcribere ex filio eius, qui iam pridem hinc Aſulae abeſt, cognoui) ſi me mittere ad ſe uolet, mittam quamprimum, ſed tua fide & auctoritate. Nam Manu-

tium etſi uirum doctiſſimum eſſe ſcio, & filio Aldo ſum uſus perquam familiariter; temere tamen meis non nimis acutis emendatiunculis interpellare, ipſe non auſim. Vale mi humaniſsime & doctiſsime domine Venetiis VI. Kal. Decemb. M. D. LXIX.

GIPHANIVS MVRETO S.P.

MAGNAM tibi gratiam habeo, Murete humaniſſime, qui laborem eum ipſe ceperis, quo nemo id melius praeſtare poſsit. teq. rogo, ut, quod facis, reliqua item deſcripta uſq. ad lib. IX. quae quidem reperies, mittere uelis. Valde gaudebã de Tubulo, libro ſecũdo capite ſeptimo ibi, Catilina aliquo aut Tubulo, nã ex clariſsimi Pinelli libro, minime tamẽ uetuſto, in quo ita erat, aliquo aut cub aut, iamp ridẽ, Tubulo cõieceram, quod an ad te perſcripſerim, dubito. Sambucus certe ad quem ea de re ſcripſeram nuper ita reſcripſit: De Tubulo coniectura non diſplicet: cum facilis ſit lapſus de Tu. in Bi. nam de Tubulo qui palam ob rem iudicãdam, pecuniam accepiſſet, condemnato, uiro improbiſsimo, Cicero ſecũdo de finibus. tertio De natura Deorum. & pro Scauro meminit. in fragmentis orationis pro Scauro haec Ciceronis uerba, Si me hercule iudices pro L. Tubulo, dicerem, quem unum ex omni me-

moria ſceleratiſsimum & audaciſsimũ fuiſſe accepimus & cetera, ea inquam uerba huic loco inprimis conueniunt. Exiſtimo in ueteri codice ueſtro, caput primum libri primi deſiderari. ſcio namq. uarietatem aliquam reperiri in aliis, atq. adeo in primis uerſibus. In capite XIII. libri primi. Scripſit ad magiſtrũ ἀρχιτέκτωνα molis Athenienſium. in ueteri codice quodam uidi, ad magiſtratum Graecum more Athenienſium. ex quibus uerbis mendum odoratus, legendum putabam ad ἀρχιτέκτωνα Athenienſium. Hoc igitur conſideres uelim. Deinde an eodem libro capite XXIIII. pro, Orchio traditus theſauro, non ſit ſcriptum, Orciuo. & libro ſecundo, cap. X. Fauiſſae, duobus SS, an uno S, exaratũ ſit. De nomine ſcriptoris etſi ipſe dubito: nam ea quoq. re in Lucretio infinite illum uoco ſcriptorẽ noctium Atticarũ: tamen argumenta in utrãq. partem quae habeo, proximis tibi perſcribam. Nam Lambinus, qui paullo momẽto huc illuc impellitur, & in Ciceronem plerumq. Agellium uocat, cur nunc ita clamet contra ſe quoq., tu fortaſſe ignoras: ego tunc etiam tibi indicabo. Et quia uidiſſe te ſentio, põderoſas illas explanationes in Cornelium Nepotẽ, ſeu Aemiliũ Probũ, deprehendimus nos, eũ omnes noſtras emẽdationes in eũ ſcriptorẽ quas de ueteri codice quẽ habem⁹, deſũptas, in Lucretiana collectanea cõiecerã, ſibi

ſumpſiſſe omnes. qua de re memini ad te ſcribere timide. Sed ipſe faciam ut comperias ita rem ſe habere, ſi libebit conferre haec loca ex collectaneis noſtris & commentario Lambini quae hic notaui. Sunt hic eruditi uiri, qui, re cognita, fabulam egiſſe dicerent Lambinum: qui, ut aliis perſuadeat, ſe nō legiſſe noſtra, Puteanum, ὥσπερ θεόν τινα ἀπὸ μηχανῆς, adhibet, cum nodus uindice dignus occurrit. Excuſatum me habebis, quae tua eſt humanitas, mi Murete, qui in rerum noſtrarū uindicatione diligentior fortaſſe tibi uidear: in quibus uſurpandis uir ille propriis lapſus, machinas etiam adhibuerit. laudat te: quem ita tamen accepit. ſcit ſcilicet, quem laudet, & cur. metuit, ne offendat ſolido. Valde laboro in praenomine Cornelij Nepotis inueniendo. Tu ſi potes, me explica. Vale mi doctiſsime & humaniſsime Domine. ſalutem dixi clariſsimo oratori. Venetiis Kal. Ianuar. M.D.LXIX.

MVRETVS GIFANIO.

TVM demum non recuſabo, quin te mihi aliquid debere fatearis, mi Gifani, cum tua cauſa laborem aliquem cepero. Quae enim uſq. huc a te oratus feci, non magis cauſa tua feci, quā mea. nihil eſt enim quod libētiꝰ faciā, cū quid

uacui temporis datur, quam ut libros peruulgatos cum ueteribus cõferam. Nondum poſſum ad te mittere quod reliquum eſt, iis occupationibus, quae tibi quoque ipſi non ignotae ſunt, impeditus. Contuli loca, quae notaueras: & admiratus ſum hominis impudentiam: quam tamen in memetipſo iam pridem expertus eram. Non enim tantum, cum multa a me accepta pro ſuis publicaſſet, ultro cõqueſtus eſt, ſua ſibi a me ſubrepta eſſe: ſed etiã (uide, quaeſo te, inauditum improbitatis genus) cum admonitus eſſet a me de locis quibuſdam Horatianis, quos ita ſtulte interpretatus fuerat, ut omnibus eruditis debere ludibrium uideretur: nõ eſt ueritus dicere ac ſcribere, eam ipſam ſententiam, a qua ipſe monitu meo diſceſſerat, meam fuiſſe: meq;, ut illius auctorem, exagitare iiſdem illis argumentis, quae a me acceperat. Quid eiuſmodi homine facias, aut quid ad tam inſignem impudentiã addi poſſe arbritrere? Sed bene, quod non in me unum eo modo iniurius fuit. Reperiet aſios minus iniuriae patientes, quàm ego ſum. Fortaſſis ne ipſe quidem tacite hoc tuliſſem calidus iuuenta. Nunc uix credas, quam mihi a toto illo controuerſandi genere abhorreat animus. Tu quoque, ſi me audis, non nimis acriter eum inſectabere. Vlciſcentur hominẽ mores ſui. Vale. Romae. Id. Ianuarij.

GIPHANIVS MVRETO.

PAVLO tardius reſcribo, quod de auctoris nomine quae requiris denuo mihi conquirenda fuerint. quae etſi olim Brugas ad Guidonem Laurinum diligenter collecta perſcripſeram, cum & ille de Carſania aliiſq. id genus contentionibus monuiſſet; nunc tamen in ſcidis, quas huc mecum attuli, reperire non potui. petendi igitur hinc inde libri, quos fere nullos hic habeo. Sed de Lambino, φεῦ τῆς ἀναιδείας, in quem ut omnia pulchre conueniãt, accipe & aliud eius ſtrategema. Cũ Lutetiae thyrſum, non Lucretianum illum, ſed ſuum in me quatere inſtituiſſet, (ego interim domi uirgã tam pueriliter peccato minitabar) prima cõcione dixit, cum Belgis omnibus familiaritatem ſibi eſſe, me unũ ſibi male cupere: protulitq. duodecim fere Belgarum nomina, qui tum ibi agerent ſtudiorum cauſa. Multi ex his, admirati hanc publicam teſtationem & citationem, quod illum ne ſalutaſſent quidem umquam, me autem uterentur familiariſſime, immo eo ipſo tempore epigrammata in illum partim proſcripſiſſent: ad me accurrerunt, & acumen Lãbini, arteſq. eius oratorias mihi expoſuerunt. Mirãtibus omnibus, unde eorũ nomina collegiſſet, interuenit mox eius cõuictor, Bruxellenſis, qui ſcrupulũ illum nobis exemit. ſe

namq. rogatum & coactum fuiſſe Lābino petenti domi ea aliquot Belgarū nomina dictare, cauſae ignarum. Atq. ita res in riſum abiit. De Agellio quae adferam, te rogo ut accurate perpendas: quae ſi tibi probabuntur, fac ut ratione aliqua adfirmes. Contuli igitur manuſcriptos ſeptem. Louanij Buſlidianum antiquum ſatis, ſed minime integrum. alterū Cuiacij, in quo decem libri poſteriores, item bonum: tertium Maemianum, clariſſimi ſenatoris Hērici Maemij, eiuſdem bonitatis & magnitudinis. duo praeterea erāt Pinellini, quos tamen, quia minime eſſent uetuſti, non libuit totos conferre: ut neque Redingeri unum, iuuenis nobiliſſimi Germani. Septimus quem Lutetiae diligentiſſime cōtuli, Danielis, amici cuiuſdam mei, aduocati Pariſienſis, erat, omnium lōge pulcherrimus & antiquiſſimus. accedat huic bonitate, ni fallor, proximus Fuluianus. In iis omnibus, uno, eoq. optimo, excepto, in quo A. Gellij ter ſcriptū repperi: neq. ſaepius nomē in eo codice aderat: cōſtāter uidi exaratū Agellij itaque ueterum codicum auctoritate ſola uſitatā inſcriptionē mutare nolim. nā tametſi omnes alij habēt, Agellij, unus tamē omniū antiquiſſimus habet A. Gellij. Rurſus hic, etſi tam uetuſt us eſt, unus tamē habet A. Gellij: cū reliqui omnes, ex quibus duo aut tres etiā bene uetuſti, habeāt Agellij. Hoc igitur ex uetuſtis codicibꝰ argumētū

in medio relinquẽdũ cẽſeo. Reliqua ſunt duo. prius, meo quidẽ iudicio egregiũ: quod hic au ctor numquam adducatur (ſaepe autem adducitur) Gellij nomine, ſed ſemper A. Gellij, ut quidem in uulgatis codicibus perſcribitur. Ab Seruio in Virgilium, minimum ter adducitur, a B. Auguſtino uſurpatur quinquies, a Priſciano ter. Loca ſunc haec. Priſc. libro V I. A. Gellius noctium Atticarum I X. Hiſtoria ex libris Heraclidae Pontici & cetera. & eodem libro: A. Gellius noctium Atticarum V I: Sole medio inquit & arido & cetera. & libro V I I. unde A. Gellius. noctium Atticarũ inſcripſit. Auguſtinus de Ciuitate Dei libro I X. capite I I I I. in libris quibus titulus eſt noctium Atticarum, ſcribit A. Gellius, uir elegantiſſimi eloquij, & multae ac facundae ſciẽtiae & caetera. mox ibidẽ. Narrat A. Gellius & cetera. poſtea quaeſiuit A. Gellius a philoſopho & c. in eo libro ſe legiſſe dicit A. Gellius & cetera. & : haec ut potui non quidem commodius A. Gellio, ſed certe breuius, & cetera. Sic Auguſtinus in uno eodemq. capitulo. Seruius in commentario Virgilij: ad illum uerſum libri quinti, Et me ſaeuus equis oriens adflauit anhelis: Haec autem (inquit) plene exequitur & Cicero in Auguralibus, & A. Gellius in libris noctium Atticarum. & libro 7. ibi, Et quos maliferae deſpectãt nomina, & cetera. & in Georgicis, ni fallor, ſemel.

Alterum eſt argumentum, quod illis omnibus in locis, in codicib.eorum ſcriptorum manu deſcriptis, conſtanter exaratum uidi, Agellius,& interdum Aggellius. Contuli autem codices Priſciani ſex manuſcriptos, Seruij duos, Auguſtini unum omnes ualde antiquos, ſed Auguſtini illum antiquiſſimum. Poſſem & auctoritates doctorum quorundã hominũ adferre, quibus haec probarem. nam Lambinus, ut ſolet, paulo momẽto huc illuc impulſus, in edendo Cicerone Agellius probat: in Nepote deteſtatur. Accepi Gabrielem Faernum Agellij quoque nomen probaſſe, commotum maxime uerſiculo quodam antiqui neſcio cuius grammatici, in quo haec uel ſimilis fuerit clauſula: - ut doctus Agellius inquit. Tu ſi eum grammaticum & uerſiculum (Fuluius fortaſſe eum tibi ſubiiciet, quem ualde familiarem Faërno audio fuiſſe) mihi indicaris: magnopere hanc opinionem confirmaueris.

Agellij autem nomen Romae uſitatum fuiſſe, (ut & Agerij, de quo cum alia in Pandectis loca, tum l. qui Romae § Agerius de uerb. oblig. cum ex inſcriptione quadam antiqua, quam repperi in iis, quas multas, & fortaſſe nimis multas, in paruum libellum ſuum de orthographia rettulit Aldus iunior, & ex Statij poetae matre, quam uocatam Agellinã ſcribunt; tum ex Priſciano, qui mihi noſtrum

auctorem ἀγνίστεσθαι uidetur. ſic igitur ille libro IIII. In ius deſinentia ſiue a nominibus, ſiue a uerbis deriuata, ſeruant i ante ius. & cetera. ut ſeruus, ſerui Seruius: ſeruilis Seruilius, agellus agelli Agellius: ſilua Siluius: uirgula Virgilius: & cetera. Nunc reſpondeamus obiectionibus, quas puto eſſe poſſe duas. Vna eſt, potuiſſe deprauari manuſcripta cõtractione quadam facilique lapſu, ſcripto Agellio, pro A. Gellio, ut in Carſania & aliis nonnullis accidit. Altera eſt, Romani hominis nullũ fore praenomen, quod nouum ſit & inuſitatum. prior nullam uim mihi uidetur habere. proferat enim quis nomen aliquod ſcriptoris noti, quod conſtanter & perpetuo ita contractum & deprauatum in pluribus locis reperiatur. quod certe nemo umquam (aut ualde erro) facturus eſt. De praenomine, ea aetate mirum non ſit, qua certum eſt multa Romanorum propria inſtituta iam exoleuiſſe. Fortaſſe & praenomen & cognomen habuit hic noſter, quae tamen intercid erint, aut quae ipſe auctor, Agellij nomine notior, praetermiſerit adſcribere. Paulli & Vlpiani & omnium fere Iuris auctorum praenomina quis umquam audiuit? poſſem fortaſſe probabiliter, A. Agellium dicere appellatum: ſed coniecturis huiuſmodi non puto eſſe opus. Haec fere ſunt quae de Agellio habeam. quae, ſi probas, obſecro, ſi potes, adiuua, maxime illo

Faerni uerſiculo: ſi minus probas, tamen ut uerſiculum illum, & tua perſcribas. Sed enim uolumen ut habeas, teque ciuiliter laceſſam, cupio mihi explices tuamq. indices ſententiam, cur Vlpianus ius a iuſtitia deducat. ego quidem etymon hoc non grammaticum, ſed philoſophicum eſſe puto: ius enim ut actionem ex habitu iuſtitia manare. Quaero etiam, cur iuri gentium Florentinus adſcribat uindicationem in l. tertia: cum & belluis ea ſit communis. Plura alias. iam ſatis eſt. Vale mi doctiſſime Murete. Venetiis V.Kal.Febr.1570.

IOANNES ZAMOSCIVS
Regni Poloniae Vicecancellarius, Belzenſis, Knyſſynenſis, Zamchenſis Capitaneus & cet. M.Antonio Mureto S.

TVM ex conſtanti fama, tum ex ſcriptis tuis, quae in lucem a te edita, manibus omnium, ob eorum elegantiam terũtur, cognoui quantus ſis in litteris. Facile igitur tua uirtus me, etſi tanto locorum interuallo a te remotum & eum, qui te nunquam uiderim in tui amorem trahere potuit. Cum & ipſe eas, licet earum ignarus, ac in uita ciuili occupatus, amem: Id tibi lit-

teris hiſce meis breuiter ſignificare uolui. Plenius uero per Generoſum Ioannem Zamoſcium Sereniſſimi regis noſtri Secretariũ, qui iſtuc a Rege miſſus eſt, Cui tu fidem, in iis, quae tibi nomine meo nunciabit adhibebis, & me tui amantem, redamabis. Vale. ex Caſtris ad Gedanum III. Cal. Iulij M. D. LXXVII.

SERENISSIMO & Potentiſſimo Principi STEPHANO Dei gratia Poloniae Regi & cet. M. Antonius Muretus S. D.

NIHIL in uita aut optabilius aut honorificentius mihi contingere potuit Sereniſſime Rex, quam ut homo neque ingenio, neque doctrina praeter ceteros praeſtans, ampliſſima & honeſtiſsima conditione propoſita a Maieſtate tua in Poloniam uocarer. Quo equidẽ uenire cupiebam: non tam priuati commodi ſpe, quam mirifico quodam ſtudio incenſus uidendi ac uenerandi cominus eum principẽ qui ſolus hodie confirmat uetus dictum hominis ſapientiſsimi, tum demum beatas ciuitates fore, cum aut philoſophi regnarent aut reges philoſopharentur. Sed id, cum ita cuperem, ut nihil unquam cupierim ardentius, cur efficere non potuerim, Regia Maieſtas tua

tua ex Iohanne Zamoſcio Secretario ſuo intelliget. A qua ſupplex peto, ut ne propterea dedignetur me in ſuorum numerum adſcribere: neque iniquo animo ferat, me, dum uiuam, quibuſcumque modis potero, & loquendo & ſcribendo, quantum regiae ipſius liberalitati debeam profiteri ac praedicare. Deus optimus maximus Regiam Maieſtatem tuam rebus omnibus florentiſſimam quamdiutiſſime ſeruet. Romae Kal. Decembr. M. D. LXXVII.

M. ANTONIVS MVRETVS Ioanni Zamoſcio Regni Poloniae Vicecancellario, Belzenſi Cniſſinenſi Zamchenſi Capitaneo & cet. S. D.

PRAETER ſpem & opinionem meam accidit, ut cum inter me & Iohannem Zamoſcium Sereniſſimi Regis Secretarium omnibus prope de rebus conueniſſet: iamq. ego me ad iter accingerem, atque iſtic animo & cogitatione totus eſſem: ſubito oſtenderit Gregorius Pontifex Maximus profectionem meam ſibi non placere: meq. per uiros ſumma auctoritate praeditos monendum curauerit, ne ex urbe diſcederem. ſibi curae fore, ut ne in urbe deteriori condicione eſſem,

quam quae mihi in Polonia deferretur. Quin etiã ad quingentorum aureorũ nummorum ſtipendiũ, quód mihi iampridem conſtitutũ erat: ſtatim ducentos adiici iuſſit, mandauitq. Datario ſuo, primo quoque tempore quoquo modo efficeret, ut aliunde mihi trecẽti aurei nummi quotannis penderentur. Ea re factum eſt ut coactus ſim deponere conſiliũ quod ceperam ueniendi ad uos: a quo, ne uiuã, ſi me alia ulla res, quam ſummi Pontificis uolũtas atq. auctoritas abducere potuiſſet. Interea, etiam tacente me, facile omnes uident, quantũ Sereniſſimo ac potentiſſimo Regi Stephano, quantum tibi Zamoſci clariſſime debeam. Vobis enim, niſi plane ingratus ſim hanc tam luculentã fortunarum mearũ acceſſionem acceptam feram neceſſe eſt. Quare dum uiuam, me utrique tantum debere fatear oportet, quantum ab homine deberi homini plurimũ poteſt. A te etiam atque etiam peto, ut mihi ueniam a Sereniſſimo Rege impetres: tibiq. perſuadeas ſi ullum tempus unquã eueniat, ut me uitam ipſam uel pro Maieſtate ipſius uel pro tua clariſſime Zamoſci, dignitate in diſcrimen exponere oporteat, nemini me conceſſurum, qui id promptius aut maiori animo faciat. Vale Romae kal. Decembr. M.D.LXXVII.

IOANNES ZAMOSCIVS Regni Poloniae Cancellarius Belzenſis, Cniſſienſis Capitaneus & cet. M. Antonio Mureto S. P.

NOSTRVM tui ſtudium tam bene ceſſiſſe tibi, ut ſcribis, tibi quidem gratulor, mihi gaudere non poſſum, qui te hic careo, ubi & frui e propinquiore loco poteram tuis litteris, & eas etiam ornare magis, uti quidem ſummopere cupiebam. Sed haec Deo committamus, cui neceſſario obtẽperandum eſt. Tu uide, ut ad nos quamſaepiſſime ſcribas, & cum quid habes, quod tuis ipſius oculis atq. auribus digniſſimum eſſe arbitrere, nos quoque eo beare ne praetermittas. Rem nobis feceris gratiſſimam, & noſtra amicitia digniſſimã. Vale. Datum Varſouiae die XXV. Martij Anno Domini M. D. LXXVIII. Scias te Regi noſtro in primis commendatum eſſe.

MVRETVS GERARDO SVO S.

MIHI crede. Iraſcerer Titio noſtro, niſi uererer, ne ipſe eandem rationem iniret placandi mei, quam iniit abhinc biennium. Etenim, ſi neſcis, cũ ego eum, neſcio qua de cauſſa, ſubaſpere appellaſsẽ, meq.

illi iratum eſſe dixiſſem: renidens ille, faxo, inquit, iſtud uerbum magno redemptum uelis. eo ipſo die ſub ueſperam, cum mihi iam parata cenula eſſet: ecce tibi homo ad fores. Quid tu, inquam, huc? Tecum, inquit, ut cenem, ſi forte placare te poſſim φιλίαν ἀμφὶ τράπεζαν. Tu uero cenare mecum potes, placare me neque tam cito, neque tam facile potes. Inter cenam, multa, ut ſolet, feſtiue narrare, multa urbane dicere: quae omnia ego, non facile quidem, ſed tamen, mihi imperans, ſilentio audiebam, ita compoſito ad ſeueritatem uultu, ut ne illud quidem facerem, quod canes iratae ſolent. Diſceſſurus, Etiamne, inquit, iratus es? Multo, inquam, iratior quam prius. Poſtridie eadem hora, cum, tamquam ad conſtitutum ueniſſet, quaerenti mihi, Quid tu huc denuo inuocatus? Αὐτόματοι δ' ἀγαθοὶ, inquit ille. Itáne, inquam, ſalſis dictis & uerſiculis cenam te quotidie nacturum putas? At ego, ne erres, hodie non ceno. Recte ſane, inquit. ego igitur, te ſpectante, bona tua comedam: ſcio enim, quid tibi in cenam paratum ſit, forte autem eo die amicus quidam ad me turdos & ficedulas aliquot miſerat: quarum cum partem coqui, partem in craſtinum ſeruari uellem, praeteriens ipſe, coquo meo, homini ſimplici ac credulo, apud quē ualde gratioſus eſt, perſuaſerat, ut omnes coqueret: alioqui enim fore ut corrumperen-

tur. Ita mihi denuo hoſpes habendus fuit non multi tantum ioci,ſed multi etiam cibi. Vbi adſedimus, tam multa dixit, ut non ceteris tantum domeſticis, riſu ilia diſtenderit, ſed poſtremo mihi etiam ipſi, qui triſtitiam ſimulare cupiebam,riſum inuitiſſimo excuſſerit. Facile iam perſpicere poterat,iram in ſe meam aut nullam fuiſſe: & ita erat: aut plane depoſitam eſſe:ſed expediebat homini,putare me adhuc iratum ſibi. Redit tertio: & quaerēti,quid hoc negotij eſſet:Volo,inquit, parere ueteri ſententiae, Οὐ χρὴ συμποσίοισι φίλων ἀπέχεσθαι ἑταίρων Δηρόν. Tum tu igitur, inquam,unum me ſodalem habes? Ego uero, inquit, te unico magis unicum: neque mihi unquam bene eſt, niſi cum & eſſe & comeſſe una tecum licet. An tibi igitur diu uideris afuiſſe, qui mecum & here & nudiuſtertius cenaueris? Quinimmo,inquit, ita erga te adfectus ſum,ut Medus ille erga Cyrū: κἀγὼ ὅσον σκαρδαμύττω χρόνον πάνυ πολύς μοι δοκεῖ εἶναι. Abi, inquam, quo dignus es, cum iſtis tuis ineptiis. an te mihi pro ignoto uerba dare poſtulas? Licuit dicere, licuit obiurgare:ipſe tamen abſterreri nūquam potuit,quin mecum cenaret.Sublatis menſis, Quaeſo,inquam,amoto ludo, an hoc quotidie facturus es? Quotidie,inquit,donec te mihi plane placatum eſſe cognouero. At ego inquam,potius iuſiurandum in eam rem arbitratu tuo dabo.

Quid quaeris? Niſi iraſci deſiiſſem, adhuc opinor eum σιώδειπνον quotidianum haberem. Itaque quiduis iam perpeti poſſum potius, quam ut iſtis iraſcar, Qui ſe tam bene uindicare norunt. Extra iocum, mi Gerardi, neque Titio quiſquam uir melior eſt, neque officij plenior, neque cuius aut ſermo aut conuictus mihi dulcior ſit: ſed tamen interdum in me nimis ſibi multa permittit. Nihil eſt in bibliotheca mea ita abſtruſum ac reconditum, ut ei non pateat: omnia inſpicit, omnia perſcrutatur. fuit etiam tempus, cum, quicquid uiſum erat, etiam me inconſulto, auferebat, ac deinde referebat: ſed id facere deſiit, poſtquam me aegre ferre animaduertit. Et tamen ſic quoque, abſente me, peruolutat omnia, omnes forulos excutit, neque ſi quid modo abſolutum ac perpolitum eſt, ſed rudia etiam, ſi collibuit, & inchoata deſcribit. Quis neget hoc nimiũ? ait Hiſpanus poëta: ſed ſit ſatis. ſaltem ne me traduceret: ſed, quod ſemper pollicetur, numquam praeſtat, nugas meas legeret ſolus. Nunc, quia ita me amat, ut mea omnia miretur, uos quoque ſibi eſſe huius erroris ſocios putat: & ea ſaepe uobis, ut admirãda, dilaudat, quae uos, ſat ſcio, contemneretis. Mitto cetera. Hoc de Graeca tragoedia quale eſt? Neque enim uni tibi, ut putas, ſed aliis compluribus amicis dixit, uidiſſe ſe apud me Tragoediam quan-

dam Graecam admirabilem : cum tamen ego latine quidem duas tantum adoleſcentulus tragoedias ſcripſerim : de Graeca tragoedia ſcribenda numquam ne per ſomnium quidem cogitarim . Non ea uis animo.Et tamen uix credas, quot mihi tragoedias ficta illa tragoedia concitarit : multis qui ex eo illud audierant,eius legendae poteſtatem ſibi fieri poſtulantibus,mecumq., quod id non facerem, expoſtulantibus. Narrabo tibi rem totam, ut tu porro narrare aliis poſſis. ſumpſeram haud ita pridem otioſus in manus Senecae tragoedias : eaſq. animi cauſſa euoluebam : ac forte incideram in principium Troadum: ita enim uocandam puto , quae uulgo dicitur Troas. Libuit tentare , num quid Graece ſimile poſſem:& ſubito quodā impetu ita exorſus ſum.

Εἴ τις τυράννῳ θυμὸν ἐξαρθεὶς τύχῃ
Φρένας γέγηθε γαῦρος, ἢ κομπάζεται,
Ἐς ἀεὶ τὸ θεῖον ταυτὸν ἐλπίσας μένειν,
Ἐμοί τε καί σοι δύσμορε Τροΐ᾽ ἐμβλέποι
Οὐ γάρ ποθ᾽ οἱ θεοὶ τὰ παρὰ τοῖς θνητοῖς
σεμνὰ
Σαφέστερον ἀπέδειξαν, ὡς πάντ᾽ ἀσθενῆ,
Παίδων τ᾽ ἄθυρμα, καὶ καπνοῦ σκιᾶς ὄναρ.
Φεῦ, φεῦ, τὸ κλεινὸν ἔρεισμα τῆς πρὶν ὀλβίας
Ἀσιάτιδος γῆς, θεῶν πεπονημένον χερί,
Ὡς ᾤχετο πολεμίῳ κατασκαφθὲν δορί,
Κεῖταί τε φροῦδον οἷον ἐξ οἵου φανέν;

Vereor ne proiicias epiſtolam, ſi perrexero. Et tamen blandiente progreſſu, perſecutus ſum totam illam Hecubae ῥῆσιν. In illud αὐτοσχεδίασμα abſente me, inciderat Titius: & putans ſe reperiſſe, quod pueri in faba, auidiſſime legere exorſus, ſuperueniente me, deſtitit. Vix a me digreſſus erat, cum, ut in quemcumque amicorum inciderat, ſpargit, mirificum poëtam eſſe me: uiſam a ſe tragoediam Graecã meam, δαιμόνιόν τι χρῆμα: ſed me non temere quemlibet ad mea legenda admittere: Iouis, ut ait Horatius, auribus illa ſeruare. Paucis diebus poſt, ut quiſque amicorum mihi obuius, factus erat, ita omnes orare, obſecrare, obteſtari, uti ſibi ſaltem inſpiciendae praeclarae illius tragoediae facerem copiam. Cum ego, qui uix iam illorum uerſuum memineram, negarem ullam unquam a me ſcriptam eſſe tragoediam Graecam, idq. etiam iureiurando confirmarem, neque tamen aut hoc perſuadere poſſem, aut ab eis cognoſcere, quis eius fabulae auctor fuiſſet, extitit tandem unus, qui Titium nominaret. Audito hominis nomine, ſtatim ſuſpicatus ſum id quod res erat, Itaque cum quibuſdã eorum, iis praecipue, quos uidebam iniquiore animo ferre, quod parũ amice agere me ſecum putarent, eos uerſus oſtendiſſem, feci, ut tragoedia in mimum uerteretur. Video tibi quoque il-

lud mendaciolũ aſperſum. Tu uero mi Gerardi caue quidquã meorum eſſe arbitreris, quod non ego tecum libentiſſime communicem. Quod ſi tanti eſſem, ut quidquam tale ſcripſiſſem, non te modo auditorem, monitorem, cenſorem admitterem, ſed alios operis inſpectores quam poſſem plurimos corrogarem. neque enim mihi cornea fibra eſt. Neq. quiſquam unquam qui bonos uerſus aut feciſſet aut feciſſe ſe putaret, occultos illos habere uoluit. Ego de tua ualetudine, de ſtudiis tuis, quid in iſto amoeniſſimo ſeceſſu legas, quid ſcribas, cognoſcere diſcupio. Vale & alumnum tuum, praeſtantiſſimum adoleſcentem, Aſcanium Columnam, quando me ab eo amari ſcribis, meo nomine ſaluta. Romae prid. eid. ſextil. M. D. LXV.

M. ANTONIVS MVRETVS Auguſtino Valerio Epiſcopo Veronenſi S.

SOLEO libenter, quoties incidit occaſio, de ſummis uirtutibus tuis loqui, & commemorare in omni ſermone eũ uſum, qui mihi tecum olim Venetiis maximus, ac ſuauiſsimus interceſsit: cum & ego te propter tantam doctrinae copiam tantamq. morum ſanctitatem, quantam in homi-

ne adoleſcente numquam uideram, colerem, atq. adſectarer; & tu mecum, quae tua eſt humanitas, tua omnia familiariſſime communicares. Ex eo igitur pleriq., qui mecum uerſantur, in eam opinionem uenerunt, ut putent me apud te aliquid poſſe: neque ego, ut uerum fatear. hanc ipſorũ, opinionem aut refello aut imminuo: confirmo potius, & quantum in me eſt, augeo: qui praeclare intelligam, quantopere mihi pulchrum, atque honorificum ſit, arbitrari quamplurimos me a te tali uiro amari: Saepe igitur multi, qui a te obtinere aliquid uellent, egere mecum, ut ad te ſua cauſa ſcriberem: quod tamen facere uſque adhuc nolui: quod quae ipſi uolebant, non erant eiuſmodi, ut ea uel me a quoquam, uel a te quemquam petere debere arbitrarer. Nunc cum ea ſe res obtulerit, in qua non modo clariſſimi uiri mihiq. amiciſſimi commodum, ſed quod multo pluris eſt, exiſtimatio tua quodammodo agitur, putaui me, niſi ad te, praeſertim rogatus, ſcriberem, officio defuturum. Iamdiu eſt cum qui hic Pauli Sadoleti Carpentoractenſis Epiſcopi, uiri praeſtantis planeque magno illo patruo digni, negotia gerunt, conqueruntur, non ſolui penſiones annuas, quarum alteram ipſi, alteram eius fratri patrueli Camillo ex eccleſiae tuae prouentibus de-

beri adſeuerant. Iamq. hic tertius menſis eſt, cum ad te ſuper ea re, ipſorum rogatu, Hippolitus Cardinalis Ferrarienſis, cuius ego, ut ſcis, in familia ſum, litteras dedit. Cum hoc omnibus qui te norunt, nouum atq. incredibile uidetur, dare te cuiquam cauſam ullam de te querendi: tum te nihil dum ad Cardinalis litteras reſpondiſſe, non alij tantum, ſed & ipſe miratur. Hic ego, te Valeri optime ac ſapientiſſime non orabo, des operam, ut Sadoleto quamprimum ſatisfiat: noui non integritatem modo ſed & altitudinem animi tui longiſſime remoti a ſordibus, & prae honeſtate nihili cetera omnia facientis: hoc tantum petam, ut cum ei ſatisfaciendum curaueris, quod te celeriter factrum non dubito, & certo mihi perſuadeo per te non ſtetiſſe quominus ſuo tempore factum ſit; hoc igitur cum feceris, ut ſignifices Cardinali litteras ipſius tantum apud te quantum debent, ponderis habuiſſe. Vale. Romae Idibus Martij. M. D. LXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS Iohanni Antonio Odiſcalco ſuo S.

ETsi pro mutua inter nos uoluntate tibi dubium eſſe non poteſt, quin tua omnia mihi cara ac iucunda ſint, tamē mihi hoc adfirmanti credas uelim, litteras tuas mihi etiam iucundiores fuiſſe, quam tu exiſtimare facile poſsis. Nam & quod ego ſummo opere cupiebam, continebant λεπτομερέστατα totam rationem itineris tui, & quae iſtic uita, qui mores, quae cum ceterarum artium, tum iuris docendi ratio, ita diſerte, ac luculenter explicabant, ut Vlixis Homerici narrationem Alcinoo, ac Pheacibus minus fuiſſe iucūdam putem. Admiſcueras, etiam eis plurimum natiui illius leporis, & αὐτοφυοῦς urbanitatis, qua praeſens ſermones tuos condiebas: ut eas legens, tantum non ſpectare te ac tecum confabulari uiderer. Acceſsit ad uoluptatem meam, quod patruus tuus V.C. qui eas mihi uſque in Quirinalem, ibi enim nunc ſumus, ipſemet attulit, oſtendit mihi etiam eas, quas ad alterum patruum ſcripſeras, quibus eadem prope quae in meis, ſed latine expreſſa continebantur. Tum demum adgnoui, quid te adduxiſſet, ut ad me populari ſermone ſcriberes.

Neque enim illud te mouit, in quo iocaris, Phormionis exemplum: ſed id potius feciſti, φιλοτιμούμενος παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῇ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἰδιώμασιν εὐεπείᾳ. Quod artificium tuum cum iam detectum eſſe uideas: cenſeo poſthac ad me quoque latine, ſi uidebitur, ſcribas. Quod tamen ea lege a te peto, ut ne propterea minus crebras, aut minus longas litteras des: quiduis enim malo, quam earum fructu carere. Gaudeo metum meum de iis qui iſtic ius ciuile profitentur uanum fuiſſe: & eos ſcriptores quos ego tibi dilaudare conſueueram, etiam iſtic uigere. Felicius hac in parte tecum actum eſt, quam cum quibuſdam aliis συμφοιτηταῖς tuis, qui, ut a me digreſsi ſunt, inter illos συρφετώδεις, ac βορβορώδεις ſplendidarum ineptiarum magiſtros conſeneſcunt. Ego, & tibi hoc nomine, ut debeo, gratulor, & cupide tempus illud expecto, cum ad nos non illa inani δοκησισοφίᾳ, ſed uera, ac ſolida iuris prudentia inſtructiſsimus reuertaris. Nondum audiiſſe te puto, me hic Pandectas publice interpretari, non ſine aliqua moleſtia eorum qui nollent configi oculos cornicibus, & quae iuuenes didicere, ſenes ridenda fateri. Equidem dabo ſtudioſe operam, ut eripiam ex animis hominum ſtultiſsimam illam opinionem, nihil in iure, aut ſapienier cogitari poſſe, quod non ex illis lacunis hauriatur, aut erudite dici, quod non

inſulſe ineleganterq. dicatur. Spero me his aeſtiuis menſibus, quibus res proferentur, in Tiburtino ſeceſſu aliquid noui edolaturum. Quidquid erit, ſi quid modo erit, ſum enim mirifice Callipides, ad te mittetur. Interea amabis me ut facis:ſcis enim te id mutuo facere, & ad me, quam ſaepiſsime poteris ſcribes. Vale. Romae. III. Non. Iun. M. D. LXVIII.

HIPPOLYTVS CARDINALIS Ferrarienſis Archiepiſcopus Auſcitanus A. Sorbino Theologo S. D.

CVM allatum eſſet ad nos de doctrina, & eruditione tibi in rebus ſacris a Deo conceſſa, deq. ſtudio quod a te perpetuo adhibetur in uera, & Catholica religione defendenda, atq. in prauis opinionibus refellendis, ac labefactandis, libenter ſane fecimus, ut te potiſſimum deligeremus, qui in Eccleſia noſtra Auſcitana theologi locum, ac gradū obtineres. Quod munus, hortamur te, ut magno animo ſuſcipias, utq. te, cum primum poteris ad ipſam Auſcorum Ciuitatem conferas: ut animus noſter de populo illo dies noctesq. ſollicitus, aliqua ex parte in tua fide, ac diligentia conquieſcat. Multa nobis de te pollicemur, neq. diffidimus

ea a te, Deo adiutore, praeſtitum iri. Laborum, ac uigiliarum quas in populo illo docendo collocabis, uera quidem & ſolida praemia ab ipſo Deo, cui ſeruies, expectare te conuenit: ſed ne nobis quidem ullo aut loco aut tempore ornandi tui uoluntas defutura eſt. Hoc re ipſa uerum eſſe comperies. Vale Romae IV. eid. Martias. M.D.LXVIII.

PETRVS VICTORIVS LVDOuico Caſtanaeo Rupipozaeo Oratori Regis Chriſtianiſsimi ad Gregorium P.M.S.D.

NOSTI maxime illuſtris, & omni liberali doctrina erudite orator, quod litteris proditum fuit a M. Cicerone de Themiſtocle ſapiente ac forti uiro, reſpondiſſe eum, cum quidam ipſi pollicitus eſſet, ſe artem ei memoriae traditurum, obliuiſci ſe malle diſcere. quae ſane uox egregia eſt: & ſummo hoc homine digna: recteq. feciſſet, quicumq. litteris mandaſſet, ne prudentiae plena ſentẽtia uetuſtate interiret. Laudo igitur Ciceronẽ, qui in illuſtri loco ipſã collocauit. Nã Plutarchus, qui uitã eius diligẽter ſcripſit, in aliis pluribus eius ἀποφθέγμασιν, hanc non cõmemorauit: nõ tamen, cũ de ipſa ſaepe mecum accurate cogitarim,

probo declarationem ipſius, qui putauit hoc a Themiſtocle dictum eſſe, quod haerebant in memoria, quaecumque audierat aut uiderat. etſi namque hoc praeſtare potuit, ut nouum illud artificium deſpiceret, cum minime ipſo egeret, nihil tamen ualebat ad acrem cupiditatem, ſitimq. explendam, quae in animo Themiſtoclis uigebat, eiiciẽdi inde, quod horum moleſtum erat, ac dolorem ingẽtem homini inurebat. Arbitror igitur (ut libere, quod ſentio loquar) hoc ſummum illum uirum ſignificare uoluiſſe, ſe ualde omni mortali obligatum futurum, qui rationem ipſi uiamq. monſtraſſet, qua penitus obliteraret cuncta, quae non ſine dolore in memoria inſiderent, praeſertim cum feratur Themiſtocles in adoleſcentia culpas non paruas admiſiſſe: famaq. ipſius eo tempore, quaſi ad metas haeſerit. quod poſtea ipſe quoque confeſſus eſt: & ſimili ad rem declarandam ſatis accomodato purgare conatus eſt. & ſane exiſtimo ego paucos mortales inueniri, qui uacui penitus fuerint ab omni labe ac uitio in lubrica illa aetate, & cui uoluptas corporis libidoq. dominatur, quae imperium ſuum durum atq. iniuſtum, exercet aliquando etiam in graues & moderatos uiros. Cum igitur mecum multum iam de hoc quaeſiuerim, expecto modo de ipſo iudiciũ tuum: teq. iudicem huius quaeſtionis ſtatuo, quẽ ob exquiſitam

honeſtarum

honeſtarum artium ſcientiam, magnumq. uſum rerum, ſpero facile cogniturum, an uerũ ego in hac re attigerim, ſiue cõtra lapſus opinione fuerim. ualdeq. peccarim, qui temere a tanti uiri auctoritate diſcedere auſus ſim. Vale. Florentia VI. Kal. Ianu. cIↄ. Iↄ. LXXVIII.

LVDOVICVS CASTANEVS Rupipozaeus P. Victorio S.D.

FONTES quidem ipſi, quod dicitur, ſitiunt, Victori, cum tu, talis tantuſq. uir in hoc genere litterarum, de eo quod ipſe ſtatuiſti, cuiuſquam tibi ſententiam praeterea exquirendam putas. Sed ſi maxime aliquem quaerebas, qui de tuo iudicio iudicaret, ego tamen minime omnium ad eam rem idoneus uideri poteram: qui dicis tantum cauſa, ut uos loquimini, haec ſtudia attingo: multiſq. ac grauibus curis impeditus exceptas tantum & ſubſiciuas horas eorum tractationi tribuo. Facile itaq. adducor, ut credam, te magis ornandi mei cauſſa feciſſe, ut quaereres, quid mihi de tua Themiſtoclei dicti interpretatione uideretur, quam quod me ualde bonum talium rerum exiſtimatorem eſſe iudicares. Sed tamen, ſi mihi quoq. in ueſtro eruditorum hominum ſenatu ſen-

tentiae dictio eſt, adſentior tibi Victori: atque ita adſentior, nihil ut putem ſuper hac re uerius aut ſapientius cogitari poſſe. Nã ut tu recte ratiocinaris, ſi omnia in animo Themiſtocli quaecũq. aut audierat aut uiderat haerebãt, poterat quidem deſpicere artem illam memoriae, ut ſibi minus neceſſariam: ſed nihil tamen erat cauſae, cur artem praeterea requireret obliuiſcendi. At cum gaudium, quod capiebat e rebus ſuis praeclare geſtis, cõtaminaretur recordatione eorum quae adoleſcens libidinoſe ac nequiter fecerat, non immerito cupiebat eorũ obliuiſci poſſe, ut illo gaudio liquido ſinceroq. frueretur. Habes igitur me adſtipulatorem ſententiae tuae: quod tu quãti facturus ſis, neſcio: ego ita demum a te non omnino parui fieri putabo, ſi me, quod tuo commodo fiat, talibus Epiſtolis ſaepe prouocaueris. Interea mi Victori, ſi quid uides, quod ego hic aut tua aut tuorum cauſa facere poſſim, fac ut ſciam: atque hoc pro certo habeto, tua omnia maiori etiam ſtudio, quã mea, ſemper a me procuratum iri. Vale Romae IIII. Non. Ianuarij cIↄ Iↄ LXXIX.

M. ANTONIVS MVRETVS S.D. Herculi Cioſano.

ITA crebra ſunt tua erga me officia, ut ego, quia nihil adhuc cauſa tua ex animi mei ſententia efficere potui, quoties de te cogito, id quod facio ſaepiſſime, totus pudore ſuffundar. Sed tanta his temporibus in urbe eſt ἀπορία condicionum, quae quidem ex uſu tuo eſſe poſſint, ut numquam fuiſſe maiorem putem. Video hic quotidie homines adoleſcentes optimo ingenio, amabiliſsimis moribus, mediocri utriuſque earum linguarum quae in pretio ſunt intelligentia, qui, cuius domi uiuant, reperire neminem poſſunt. Non defetiſcar tamen experiri, eniti, laborare, πάντα λίθον, ut Graeci dicunt, κινεῖν, donec aliquam rationem repperero, qua nobis una uiuere liceat. Remitto ad te orationes, quae mihi non magno uſui fuerunt. Liber eſt neque antiquus, neque deſcriptus ex ullo ualde antiquo, & negligentiſsime ſcriptus. Ago tamen de eo tibi gratias ſane maximas. Priſcianum, qui mihi incredibiliter gratus fuit, ſpero, aut potius uideo multo meliorem fore. Si frater Vincentij Stampae eos ad me libros, de quibus ſcribis,

mittere uoluerit, obſtringet me ſibi memoria beneficij ſempiterna. De Gellio, amabo te da operam, ut noſter ſit. Sumptuum quicquid factum erit, ſtatim tibi diligenter & cum fide curabitur. Sardum tuum, aut potius meum quoque, ſalutabis meo nomine diligenter. Velim, dum iſtic es, ſi qua ratione potes, Graeci ſermonis ſaltem prima elementa perdiſcas. Ex labore non magno magnos fructus, ſi feceris, capies. Mi Ciofane optime & ſuauiſsime etiam atque etiam uale XIIII. Kal. Apr. M. D. LXIX. Ex urbe. Sardus ecquid litterarum a me acceperit ſcire cupio.

M. ANTONIVS MVRETVS M. Antonio Ciofano, S.D.

TV uero neque mihi illiberalis uiſus es neq, uideri unquam potes: neque tantum apud me pondus habere debuit abiectiſſimorum hominum cupiditas, ut quidquam de te ſuſpicatus ſim alienum a moribus & natura tua. Munus quidem tuum mihi ſupra quam dici poteſt, gratum atque acceptum fuit: partem autem illius interceptam fuiſſe antequam ad me perueniſſet, ex tuis primum litteris intellexi. Factum quidem ab eis eſt ſordide & illiberaliter, qui

ſi quid a me eo nomine amplius pecuniae poſtulaſſent, dediſſem non inuitus plus etiam, quam quanti erat, quo ipſi me fraudarunt. Sed in ea re eſt quod tibi gratias agam, ut ſane ex animo facio, ualdeque cupio occaſionem mihi aliquam obiici declarandae uoluntatis erga te meae. Ipſos propterea in iudicium uocari nolim: obiurgari modeſte poſſunt: ut diſcant poſthac, ſi poſſunt, eſſe fideliores. Ad Herculem fratrem tuum quod attinet, ego in eo amando uix tibi ipſi cedo. Itaque curabo & adiuuabo quacumque re potero, ipſius commoda, neque committam, ut ullum a me munus hominis uere amici aut ipſe aut tu ullo aut loco aut tempore deſiderare poſsitis. Interea peto a te ut et amare me pergas, & tibi plane perſuadeas te a me fraterne amari. Vale X. Kal. Mai. Romae M.D.LXX.

MVRETVS CIOFANO.

ET ad litteras tuas, & ad uerſus ſuauiſsimi adoleſcentis Iulij Roſcij citius reſpondiſſem, ſi habuiſſem per quem arbitrarer litteras meas ad uos perlatum iri. Cepi tandem hoc conſilium, ut eas mitterem ad amicum quendam qui mea

cauſa eas perferret in ſeminarium ad Roſcium, a quo ſpero has quoque tibi redditum iri. Eadem cauſa eſt cur nihil reſcribam ad litteras Germani illius,quas tu a Manutio tibi datas ad me miſiſti:ſcribit enim ad me Roſtochio,cuius ego opidi nomē numquā antea audiueram, neque ubi terrarum ſit ſcio.Et alioqui,ut uerum tibi fatear, non admodum libenter ſcribo ad homines ignotos, praeſertim ortos in iis regionibus, ubi uulgo a recta & uera religione homines deſciuerunt: uereor enim ne imprudens ad aliquem τῶν μεμιασμένων litteras dem: cum quibus ego nihil mihi eſſe aut familiaritatis aut commercij uolo. Ne cauſa quidem ulla eſt, cur hoc quidem tempore, praeſertim occupatus, reſpondeam ad litteras fratris tui, quibus mihi gratias agit, quod ſe Epiſcopo Sulmonenſi commendandum curauerim. Ego ſemper quae ad te quaeq. ad illum pertinebunt, ſtudioſiſsime procurabo: neque in tanta noſtra coniunctione ullus umquam gratiarum actioni futurus eſt locus. Manutium, ſi adhuc iſtic eſt, meis uerbis ſalutes uelim, eiq. adfirmes inualetudinem ipſius mihi ſummo dolori eſſe: qui ſi forte animum induceret huc ad nos ſecedere, & nobiſcum tranſigere hoc aeſtiuos calores, fortaſſe perciperet eandem utilitatem e ſalubritate caeli Tiburtini quam

multi alij capiunt : a me certe expectare poſ-ſet ea omnia officia quae uetuſtiſsimae inter nos amicitiae & ſummis ipſius erga me beneficiis debentur. Salutabis etiam meo nomine optimum & eruditiſsimum hominem Fuluium Cardulum : eique, quod adductus mea commendatione rationibus tuis conſulere conetur, ex me quoque gratias ages. Plura ſcriberẽ: ſed auocor. Vale. XI. Kal. Sextil. M. D. LXX.

MVRETVS CIOFANO S.

GRATVLARE mihi Caeſar ualet : cuius inualetudo tantum mihi maerorem attulerat, quantum ego ipſe numquam credidiſſem. Mihi crede. non putabam eum tanto opere a me amari. Fuit ille quidem ita propinquus, ut poëtae loquuntur, ἀΐδου πὺλαις, ut iam iamq. efflaturus animum uideretur. Aliter Deo uiſum eſt. qui maluit, eo conſeruato, quam ſublato, ſibi gratias agi. Potero nunc, antea enim non poteram, ad fratrem tuum ſcribere, eiq., ut decet, gratias agere & de uaſis quattuor quae ad me miſit ſane elegantibus & operis eximij, & de litteris

amantiſſime ſcriptis. Interea tu cum ad eum ſcribes, ſignificabis ei, munus mihi fuiſſe gratiſſimum: purgabiſq. me, quod ad ipſum non ſtatim ſcripſerim. Nihil tunc aliud quam de Caeſare cogitabam. Nunc quoque expectandum eſt, dum hoc recens gaudium conquieuerit. Ita ſumus homines. Et dolore & gaudio aeque impedimur. Vale Tibure V. eid. Septemb. M.D.LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS Iulio Roſcio S.D.

EX elegis, quos a te nuper accepi, dici non poteſt, quantum ceperim uoluptatis: non tantum quia me laudabant, etſi ἥδιστον ἄκουσμα ὁ ἔπαινος, ſed quia id elegantiſſime uenuſtiſſimeque faciebant. Omnino multa mihi Hercules noſter de ingenio tuo, deque praeſtantia in pagendis uerſibus dixerat: Sed tu eam opinionem, quam ego ex ipſius ſermonibus de te conceperam, longe multumq. ſuperaſti. Vere hoc tibi adfirmo. nullum a multis iam annis uidi aequalem tuum, quem tecum in hoc genere conferendum putem: neque dubito, ſi perrexeris, quin poſſis aliquando inter optimos huius ſaeculi poëtas cenſeri. Inſignemq. tuo

capiti petere inde coronam, Vnde prius pau-cis uelarint tempora muſae. Sin te, quod fore auguror, grauius aliquod ſtudium, progrediē-te aetate ab amoenitate poëmatum abduxe-rit, tamen te, mi Roſci optime & ſuauiſſime, hortor, ne Muſas unquam plane deſeras, neue umquā ita te addicas cuiquam illarum ſeue-rioris, ut ita dicam, ſupercilij artium, ut non tibi identidem ex Muſarum cantibus, ſi nihil aliud, petēdam certe grauiorum cogitationū alleuationē putes. Neque te hoc facturū eſſe diffido. μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας, Ἄχρι βίου πολίους οὐκ ἀπέθεντο φίλους. A me uero ut poſthac omnia officia expectes, quae ab homine amiciſſimo expectari poſ-ſunt, te etiam atque etiam oro. Cum iſtuc re-diero, erit mihi gratiſſimum, ſi interdū ad me, quod modo permiſſu eorum fiat apud quos educaris, uentites, meq. ac rebus omnibus meis aeque libere utaris ac tuis. Spero autem conſuetudinem ſermoneſque noſtros ad iſtā ipſam laudem, ad quam adſpiras, conſequen-dam tibi non prorſus inutiles fore. Vale mi Roſci tibique perſuade te a me plane in filij, & quidem ὀψιγόνου loco amari. XI. Kalend. Sextil. M. D. LXX. litteras, quas cum his accipies, peto ut Ciofano, cum primum po-teris, reddendas cures.

MVRETVS ROSCIO S.

IN hac commutatione conſilij de inſtituenda ratione ſtudiorum tui, nihil me magis ſollicitũ habet, quam, quod neſcio, quos progreſſus in graecis litteris feceris. Quarum ſine mediocri ſaltem cognitione caue putes ad ullam doctrinae praeſtantiam perueniri. Eis ſi ita imbutus es, ut poſſis Ariſtotelem ſuapte lingua loquentẽ intelligere, eiuſque etiam interpretes graecos ſine cuiuſquam interpretatione latina conſulere, non inuitus patiar te ad ſtudia Philoſophiae gradum facere: etſi, ut uerum fatear, Demoſtheni, Thucydidi, Herodoto, Xenophonti & huius generis ſcriptoribus, praetereaq. poëtis Graecis annum adhuc unum dari maluiſſem. Volo equidem, quicquid ages, proſpere tibi ac feliciter euenire: ſed tamen non committam, ut ſi abſq. illo inſtrumento te ad philoſophiam contuleris, dicere unquam poſſis, Muretum tibi eius conſilij auctorem fuiſſe. Neque haec a me ita diſputantur, quaſi tibi in iis litteris quae humaniores dicuntur conſeneſcendum arbitrer. Longe ſemper ab ea ſententia meus afuit animus: ſed tu & ea aetate es, ut properare non debeas: & eo ingenio ut, ſi firma ac ſolida doctrinae fundamen-

ta ieceris, ad ſumma omnia facile peruenturus eſſe uidearis. Nam quod ais, ſine eloquentia multos ad ſummam amplitudinem perueniſſe, ſine ſapientia neminem: uerius dixiſſes & ſine ſapientia, & ſine eloquentia, & ſine ullo uero bono multos ea, quae uulgo habentur ampliſſima, & olim conſecutos eſſe, & quotidie conſequi. De quibus conſtitueram hoc loco pluribus diſſerere: ſed auocor. Tres enim hic habemus Cardinales, Auguſtanum, Varmienſem, Alciatum: qui mihi omne prope tempus eripiunt. Mi Roſci ignoſce occupationibus meis & uale. Tibure III. Non. Octobr. M. D. LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS Herculi Ciofano Sulmonenſi S. D.

ACCEPI uolumē orationum: de quo amo te, ut debeo, plurimum. eo ſimulatque uſus ero, remittam. Demere partem de ſolido die apud Horatium, ſine ulla dubitatione eſt, meridiari, id eſt, ipſo meridie horam unam aut alteram dormire: quod qui faciunt, diem quodammodo frangunt ac diuidunt, neque eum unum ac ſolidum & ὁλόκληρον eſſe patiuntur. Itaque is qui demit par-

tem de ſolido die, dicitur id facere, nunc uiridi membra ſub arbuto ſtratus, nunc ad aquae lene caput ſacrae. Et hoc ipſum Varro alicubi uocat, dië diuidere. De uerbo deducēdi, cur eo uim ullam ſignificari putes, non ſane uideo. Cleopatra quidem neque uolens, neque inuita in triumpho ducta eſt. Ac non eſt tamen dubium neminem uolētem θριαμβεύεσθαι. Nemo enim uolens uincitur, aut poenas dat ei aduerſus quem bellum geſſit. Verſus tui non inſuaues ſunt: & erit mihi gratum, ſi te, cū licebit, in hoc quoq. genere exerceas. Vale Romae IV. Id. Martias M. D. LXIX.

P. GILBERTVS MALLOCIVS M. Antonio Mureto V. C. S. D.

DVPLICITER ſum delectatus tuis litteris: & quod me ad amicitiam tuā applicare, propiuſq. adiungere cupientem, tam humaniter, tamq. beneuole exceperis. & quod Frācíſci Flehardi epiſcopi noſtri cauſam ita ſis amplexus: ut in ea iuuanda, & conſilio tuo promouenda, non mediocrem naturae tuae bonitatem, & humanitatem expreſſeris. Qua quidem de rē, non ſolum apud me, qui tibi multa debere cupio: ſed apud illum quoque ſuoſq. omneis, ſummam, mirifi-

camq.gratiam iniiſti. Ille igitur, te admonente, & hortante maxime, ſacris initiatus, in numeroſq. relatus eſt. ut quae antea rebus abſolute perficiundis difficultas opponebatur: nūc penitus ſublata, ereptaq. uideatur. Adeo ut ex poſtrema litterarum tuarum parte, in ſpem certam uenerimus: totam negocij iſtius explicandi rationem perfacilem iam fore atq. expeditam. Quod totum prudentiſſimis tuis conſiliis, amantiſſimiſq. admonitionibus acceptum ferre uolumus. Epiſcopum itaq. noſtrum rurſus tibi commendare, neceſſe nō habeo: commēdo tamen: hoc enim ad officium meum adeo pertinere arbitror: ut nunquam niſi re perfecta, & abſoluta de illa, & laborare, & ſollicitus eſſe deſinere neque poſsim, neque debeam. Te uero uehementer oramus, obteſtamurq. ut quemadmodum praeclare initia poſuiſti: ita in eadem uoluntate perſeueres. Quod de te, & ſperamus, & ſane confidimus. De turbulento rerum noſtrarum ſtatu, nolo quicquam ad te ſcribere: neque enim id ego praeſtare poſſum ſine moerore, neque tu ſine ſummo doloris ſenſu intelligere poſſes. Sanius eſt igitur res noſtras ſilentio inuoluere & obtegere: quae aliud nihil ſunt, quam Bella infanda, neces, incendia, furta, rapinae. ut uno uerſu complectar omnia. Nolo enim tibi eſſe moleſtus, in recēſendis particulatim noſtris miſeriis. Tametſi non dubitem, te pa-

09544
triae quoque calamitatibus, etiam longe diſſitum, non mediocriter affici, & commoueri. Neq. enim ſolus Vliſſes amans eſt patriae. Ad rem nunc redeo: Ego certe, Murete, uir clariſſime, niſi pro illo tuo, tam propenſo, ad me amandum, complectendumq. ſtudio, proq. illa, quam de me habes opinione, tibi perpetuo deuinctus, obſtrictuſq. permaneam: ingratus plane ſim, meiq. diſsimillimus. Quod nulla neque dies, nec anni efficere poterunt conſequentes. Extremum illud erit ut Drachium ad nos, re peracta, laetum cõtentumq. quamprimum dimittas. Vale Gratianopoli XXII. Cal. Octob. M.D. LXXV.

FINIS.

Aldine
580
M975e